

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI**

**PLATON VE FARABİ'DE
MÜZİK FELSEFESİ**

MERVE TEMİZER GÜNEŞ

YÜKSEK LİSANS

**DANIŞMAN
PROF. DR. BİLAL KUŞPINAR**

KONYA-2018

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Merve TEMİZER GÜNEŞ		
	Numarası	148101011005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	FELSEFE/FELSEFE		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora		
Tezin Adı	PLATON VE FARABİ'DE MÜZİK FELSEFESİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı

İmzası

Merve TEMİZER GÜNEŞ

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Merve TEMİZER GÜNEŞ
	Numarası	148101011005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	FELSEFE/FELSEFE
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Bilal KUŞPINAR
	Tezin Adı	PLATON VE FARABI'DE MÜZİK FELSEFESİ

Platon ve Farabi'de

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan *Mekt. 21.6. Felsefe* başlıklı bu çalışma *07.05.2018* tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	<i>Prof. Dr.</i>	<i>Bilal Kuşpınar</i>	<i>[İmza]</i>
2	<i>Dr. Öğr. Üyesi</i>	<i>Mustafa Çapan</i>	<i>[İmza]</i>
3	<i>Dr. Öğr. Üyesi</i>	<i>Feyza Şule Günçör</i>	<i>[İmza]</i>

KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Merve TEMİZER GÜNEŞ		
	Numarası	148101011005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	FELSEFE/FELSEFE		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Bilal KUŞPINAR		
Tezin Adı	PLATON VE FARABİ'DE MÜZİK FELSEFESİ			

Bu çalışmada farklı kültür ve dönemlerde yaşamış olan iki filozofun müzik anlayışları incelenmektedir. Felsefe tarihinde bir sistem filozofu olan Platon ile müzik nazariyesi hakkında sistematik bir biçimde kitap yazan ve yine bir sistem filozofu olan ilk müzik bilimcisi Farabi'nin müzik anlayışları, müziğe bakışları ve müziğe dair düşünceleri araştırılmaktadır. Antik Yunan Medeniyeti ile Ortaçağ İslam Medeniyetinde yaşayan filozofların yaşadıkları dönemlerde müzik hakkındaki çalışmaları ve dönemlerine kazandırdıkları katkıların anlaşılmasını amaçlayan bu çalışma müziğin oluşum sürecine, gelişimine ve Antik Yunan döneminde hâkim olan müzik anlayışı ve dönemin büyük filozofu Platon'un müzik anlayışına odaklanmaktadır.

Ayrıca Farabi'nin müzik anlayışını ve müzik sanatına bakışını yakından inceleyerek, Plato'dan ayrıldığı şekliyle onun bu konuya dair kendine özgün görüşlerini ortaya koymayı amaçlar.

Bu tez, her iki filozofu karşılaştırarak, onların genelde sanata dair ve özelde ise müzik hakkındaki görüşlerinin başlıca yönlerini ortaya koymaktadır. Her iki filozofun sanat konusunda birkaç merkezi noktalarda paylaştıkları ortak noktalar olsa da, Farabi hem kapsam ve içerik açısından Platon'ununkileri fazlasıyla aşan müziğe dair yazılarıyla hem de müziğe bir disiplin olarak ele alan derin görüşleriyle, kendisine temayüz ettirmektedir. Ayrıca, her ne kadar Farabi Platon'dan siyaset anlayışı konusunda etkilense bile, daha derin bir müzik teorisi ve daha kapsamlı bir sistematik müzik tahlili sunmaktadır. Öyle ki bu nedenle o, felsefe tarihinde ilk önde gelen müzikologlardan biri olarak isimlendirmeyi hak etmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Antik Yunan Dönemi, Müzik, Felsefe, Platon, Farabi

KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Merve TEMİZER GÜNEŞ		
	Student Number	148101011005		
	Department	FELSEFE/FELSEFE		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Bilal KUŞPINAR		
Title of the Thesis/Dissertation	THE MUSIC PHILOSOPHY IN PLATON AND FARABI			

This study analyzes the musical perceptions of two famous philosophers who lived in different cultures and periods in the history. The view of Plato on music, known as a system philosopher in the history of philosophy and that of Farabi's, who wrote a grand systematic work on musical theories and hence made a fame as the first musicologist have been examined comparatively in this thesis. This study aims at identifying the writings of these two philosophers about music, as well as their contributions to the formation process and the development of music and musical theories in the ancient Greek civilization and the medieval Islamic civilization.

This thesis furthermore investigates Farabi's perception of the art of music and attempts to outline his original views on the subject as differed from Plato's. By comparing and contrasting these two philosophers, the thesis sets out the major aspects of their theories of art in general and those of their musical views in particular. In spite of several central points commonly shared by both philosophers on art, Farabi distinguished himself in the scope and content of his writings on music, far surpassed those of Plato, but also in his profound view of music itself as a discipline. Again, although Farabi was influenced by Plato in his understanding of politics, he apparently afforded a much deeper theory of music and a far better systematic analysis of music, therefore he deserves to be named in the history of philosophy as one of the early pioneering musicologists.

KEY WORDS: Ancient Greek Civilization, Medieval Islamic Civilization, Music, Philosophy of Art, Plato, Farabi

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv

BİRİNCİ BÖLÜM MÜZİK FELSEFESİ

GİRİŞ	1
1.1.Müzik.....	3
1.1.1.Müziğin Oluşumu	7
1.1.2.Müziğin Tarihsel Dönüşümü	10

İKİNCİ BÖLÜM PLATON'UN MÜZİK ANLAYIŞI

2.1.Antik Yunan Medeniyetinde Sanat ve Müzik	13
2.2.Platon'un Felsefi ve Sanat Güzergahı	24
2.3.Platon'un Mutluluk Anlayışı	21
2.4.Platon'un Müzik Anlayışı	23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM FARABİ'NİN MÜZİK ANLAYIŞI

3.1.İslam Medeniyetinde Sanat ve Müzik.....	45
3.2.Farabi'nin Felsefi ve Sanat Güzergahı	49
3.2.1.Farabi'nin Musikiye Dair Eserleri	51
3.3.Farabi'nin Mutluluk Anlayışı	55
3.4.Farabi'nin Müzik Anlayışı	59
3.4.1.Teorik Müzik	64
3.4.2.Pratik Müzik	66

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM PLATON VE FARABİ'NİN MÜZİK ANLAYIŞLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

4.1.Platon ve Farabi'nin Müzik Anlayışlarının karşılaştırılması	70
SONUÇ.....	80
KAYNAKÇA.....	84
ÖZGEÇMİŞ	91

ÖNSÖZ

Felsefe ile müzik arasındaki ilişki insanlığın varoluşuna kadar uzanmakla birlikte bu ilişki üzerine yapılan araştırmalar Hint, Mısır ve Mezopotamya medeniyetlerine dayanır. Müzik, insan, doğa ve yeryüzü ile ilişkilendirilmiş ve aynı zamanda insanların iç dünyalarında bıraktığı etki fark edilerek bu konuda yorumlar yapılmasını sağlamıştır.

Çalışmamızın amacı, müzik sanatına felsefenin penceresinden bakarak müzik ile felsefe arasındaki ilişkiyi tüm özellikleriyle araştırmak ve Antik Yunan ile Orta Çağ dönemlerini sanat ve müzik açısından ele alarak bu dönemlerde öne çıkmış iki isim üzerinden karşılaştırmaktır.

Öncelikle Antik Yunan dönemi ile Orta Çağ dönemlerinde hâkim olan müzik anlayışına değinerek bu dönemlerin birçok konuda iz bırakan filozoflarının müzik anlayışlarını inceleyerek değerlendirmeye çalışacağız. Müziğin insan hayatı üzerindeki etkileriyle alakalı araştırma ve çalışmalar yapan Platon, kaleme aldığı diyaloglarıyla o dönemin müziği konusunda aydınlanmamızı sağlamıştır. Platon ve ana amacı dünya kanunları kapsamında müziğin ilmini felsefi ve aynı zamanda bilimsel bir yapıya yerleştirmek olan Farabi'nin müzik anlayışları konusunda çalışmamızı ortaya koyacağız.

Bu çalışmanın araştırılması ve oluşturulması aşamasında yardım ve destekleriyle beni yönlendirip yüreklendiren, tezimin sonuçlandırılması konusunda verdiği cesaret yüksek moral ve desteğinden dolayı danışman hocam Sayın Prof. Dr. Bilal Kuşpınar'a, yaptığım çalışmalara destek olup bir o kadar da sağladığı motivasyon için eşim Ertan Güneş'e, bana duydukları büyük güven ve gösterdikleri anlayış için çocuklarım Furkan ve Elif Dilara'ya çok teşekkür ederim.

Merve TEMİZER GÜNEŞ
KONYA

GİRİŞ

Birçok düşünür müzik ile ilgilenmiş, araştırmalar yapmış ve müzik sanatı alanındaki düşüncelerini kaleme almışlardır. Bunun sonucunda yaşadıkları dönemin müziğini farklı medeniyet ve dönemlere aktarma ve tanıtmaya çok büyük etkileri olmuştur.

Çalışmamızın ilk bölümünde müziğin ortaya çıktığı tarih içinde yaşadığı değişim ve gelişimi açıklamaya çalışacağız. Estetik ve fizik ötesiyle bağlantılı olan Müzik Felsefesi, müzikle ilgili ana soruları sormaktadır. Bunlar: müziğin ne olduğu, neye müzik denildiği, müzikte anlamın ne olduğu gibi sorulardır. Müzik, Sanat Felsefesi'nde ele alınmaya çalışılsa da aslında kapsamlı bir içeriği olması sebebi ile sanat felsefesinden ayrılmış, kendi başına bir disipline dönüşmüştür. Müziğin önemli özelliklerinden biri, topluluk halinde yaşayan insanların müzik sayesinde sosyal açıdan etkileşimde bulunmalarına katkısıdır.

İnsan yaratılışı gereği merak duygusuna sahip olduğundan sürekli öğrenme isteği ve azmine sahiptir. Bu özelliklere sahip insan çevresindeki her şeye merakla yaklaşmış ve bulunduğu ortamı kavramaya çalışmıştır. İnsanlar rüzgârın etkisiyle ağaç dalları ve yapraklardan gelen sesleri, hayvanları otlatırken onları bir arada toplamak amacıyla hayvanların çıkardığı sesleri taklit etme yoluyla farkında olmadan müziğin temellerini atmışlardır. Doğadaki sesleri taklit etme suretiyle müzikle tanışan insanoğlu taklitle kalmamış, buldukları ortamda bulunan bütün ses türlerini uygulama isteği ve içgüdüleriyle müziğin ortaya çıkışını sağlamışlardır. Yaptıkları şeyin farkına vararak artık tanıdıkları, karşı karşıya geldikleri, neredeyse her nesne için bu yolu denemişlerdir. İnsanlar ilerleyen evrelerde seçici kriterler kullanmışlar ve bazı hayvan derilerini germe suretiyle ilkel denilebilecek tarzda davul ve benzeri aletler yapmışlardır. Bazı ağaç türlerini seçip, oyup, açarak, flüt aletini icat etmişlerdir. Yaptıkları işten mutluluk duyan insanlar çalışmalarını biraz daha ilerletmiş ve ilkel tarzda çeşitli müzikler üretmişlerdir. Henüz duygularını kelimelerle anlatamayan o dönemin insanları, istek ve inanç gibi bir takım duygularını ifade etmek için aniden ortaya çıkan seslerden faydalanmışlardır. Bu gelişmeler sonrasında müzik duyguların dışa aktarılması noktasında, sosyal bir iletişim aracı olarak insanlar tarafından daha fazla tercih edilmiştir.

Müzik, insanların hayatına daha fazla girmiş; önemli günlerinde müziği kullanır hale gelmişlerdir. Düğünlerde, eğlencelerde kullanıldığı gibi doğum ve ölümlerde farklı nağmeler kullanılmak suretiyle gerçekleştirilen tüm bu aktiviteler sosyalleşme yolunda atılan adımlar olarak kabul edilmektedir. Müzik insanların birbirleriyle etkileşimini artırmış ve toplumda birlikteliğin önünü açan etkenlerden biri olmuştur.

Topluluk halinde yaşayan insanlar, doğal olarak bir etkileşim içindedir. Toplulukların kaynaşması kültürel etkileşim sonucu olmuştur. Müzik toplumun sosyalliği sonucu insanları birbirlerine bağlayıp etkileşimlerini güçlendirmek için bir zemin oluşturmuştur. Bu durum devamlılık göstererek müziğin yayılmasını kolaylaştırmıştır.

Oluşturulan bazı müzikler; savaşta kazanç sağlama, hastaya şifa, başarı elde etme, enerji kazanma gibi birtakım gayelerle kullanılmıştır. Müzikten önce aralarında bir kopukluk ya da iletişim eksikliği bulunan topluluklar dini törenler ve toplantılarda bir araya gelmişler ve bu tarz aktivitelerin odak noktası da müzik olmuştur. Şehirlerin gelişimi sonucu çeşitli yeteneklere sahip bazı din adamlarının oluşturdukları müzikler dini törenlerde ve resmi durumlarda kullanılmıştır.

Neredeyse tüm alanlarda o dönemin insanların birçok gereksinimini karşılayıp iletişimde önemli bir araç rolünü gören müzik, insanlık tarihiyle paralel olarak ilerleyip büyük gelişme göstermiştir. Geçmiş devirlerde ortaya çıkmış bu sanatın kanıtları, bu alandaki tüm bilgi ve beceriler kültürel etkileşim sonucu yayılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde yer alan Platon'un müzik anlayışını, felsefi bakış açısıyla değerlendirmeye çalışacağız. Platon'un müzik anlayışını kavramak, algılamak ve analiz etmek için Platon'un sanata bakışını ve bu bakış içinde müziğe yaklaşımı, onun müzik anlayışının içeriğini ve verdiği önemi açık ve net anlamak gerekir. Platon'un sanata ve müziğe yaklaşımını anlayabilmek için bazı sorular sorulabilir. Bilime ve felsefeye büyük önem veren Platon'un sanat konusunda yaşadığı kaygının altında yatan sebepler neler olabilir? Platon'un sanat anlayışının yanında sanatın içinde yer alan müziğe bakış açısının ne olduğu sorusu sorulabilir.

Platon için müziğin hayalini kurmuş olduğu ideal devletin varlığı için önemi büyüktür. Antik Yunan halkının farkında olduğu insan ruhunda ve kişiliğinde etkili

olan müziğin etik açıdan değeri Platon düşüncesinde oldukça büyük öneme sahiptir. Platon için müzik, devletin karşı karşıya kaldığı birtakım olumsuz durumlara çözüm getirerek kurtarıcı bir rol üstlenir. Platon müzik aracılığıyla eğitilmiş iyi ideasına sahip yöneticilerin, insanların mutluluğunda sorumlu oldukları düşüncesindedir. Bu bağlamda çeşitli sorgulamalar yapılarak Platon'un müzik anlayışı ele alınacaktır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde Ortaçağ dönemi ve bu dönemin önde gelen düşünürü Farabi'nin müzik anlayışını ele alacağız. Farabi'nin Doğu'da müzik üzerine önemli çalışmaları ve yaşadığı döneme müzik alanında kayda değer katkıları olmuştur. Ayrıca Farabi'nin müzik ile alakalı oldukça kıymetli ve eşsiz eserleri bulunmaktadır. Farabi müzikte daha önce kimsenin değinmediği teknik konulara değinmiş ve bunu da eserlerinde belirtmiştir. Farabi'nin çalışmaları ve eserleri müzik sanatının daha iyi anlaşılması noktasında bu sanatla ilgilenenler için büyük fayda sağlamıştır. Farabi'nin eserleri özgün olmakla birlikte İslam medeniyetinde müzik bilimi açısından bir temel olmuştur.

1.1. Müzik

Yeryüzünde yaşam mücadelesi içinde olan ilk insanlar doğal, toplumsal ve kültürel çevresiyle iletişim sürecinde hem kendi ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmış hem de yeni arayışlar içerisine girerek onların bu arayışlarına hitap edecek farklılıklar aramışlardır. İnsanlar yaşadığı ortamdaki sesleri kendi duygularını anlamlandırmak için kullanmış ve zamanla bu sesler onların duygularına tercüman olmuştur. Doğal yaşamda kuşların şarkıları, akan suyun çağıltısı, rüzgârın ısıltısı, dalgaların sesi gibi dış dünyanın insanoğluna sunduğu bu nimetlerin varlığı hepimizin kabul ettiği hatta çoğumuzun severek dinlediği seslerdir.

Müzik, şimdiye kadar değişik boyutlardan ele alınmıştır ve her tanım odaklandığı her bir noktada tutarlıdır; fakat biz geniş bir çerçeveden müzik kavramını ele alacağız. Araştırmamız sürecinde dikkatimizi çeken bir husus, müzik tanımındaki farklılıklardır. Müziğin tanımlarında bu denli farklılıkların olmasının nedeni tarihteki farklı devirlerin, bireylerin yaşayış biçimlerindeki farklılıkların toplumun bakış açısıyla şekillenip yüklendiği anlamların farklı olmasının bir sonucudur. Bu farklılıkları nicelik veya nitelik bakımından sınırlamak anlamsızdır.

Bazı anlatımlar soyut kalırken bazıları müziği ve müziği oluşturan unsurları daha somut anlatmaktadır.

Müzik; insanların kendilerini sosyal çevrelerinde ifade ettikleri ve toplumlar arasında duygu, düşünce ve fikir alışverişine aracılık eden bir sanat dalıdır. Müzik kelimesi, Yunan dilinde var olan “Mousike” veya “Mousa” kelimelerinden türemiştir. Yunan kültüründen özünü alan müzik kelimesinin hikâyesi kısaca şu şekilde anlatılmıştır: Yunan mitinde yer alan Tanrı Zeus dokuz peri kızını Muze (Muse-melek) olarak adlandırmıştır. Bu dokuz kız yeryüzünün estetiği ve uyumundan sorumludur. İşte Müzik kelimesi “Müz” kökünden türemiştir ve çoğunlukla tüm dillerde yer almıştır (Erhat, 1972: 265-267).

Kâinatı idare eden kanunları yansıtan müziğin, sanatın ve bilimin Müzler’den geldiği düşüncesinin kaynağı çok eskilerden kalan bir inanıştır. Nitekim müzik için tanrıların dili denmiştir (Gray, 1993: 10). Müzler başlangıçta şiir tanrıçası iken zamanla bilim ve diğer sanatlarla da ilgilenmişler, bunların koruyucuları sayılmışlardır. Müziğin anlamı ile ilgili olarak birçok yaklaşım ve kuram vardır. Biz konu ile ilgili olan birkaç görüşü bu kısma ekledik.

Platon müziğin önemli elemanlarından olan tartım ve uyumun insanların his dünyalarının en derin katmanlarında vücut ve his arasındaki köprüde olduğunu ifade etmiştir. Bu uyumun ise bedenin inceliğini ve kişinin ne kadar zeki olduğunu yansıttığını, onun yanlış yolda olmadığını en kuvvetli ve tek belirtisi olduğunu savunmuştur. Konfüçyüs kişinin müzik aracılığıyla kültürün en üst seviyeye gelmesini sağlamak için çalışmalar yapılması düşüncesindedir. Öte yandan müzik ne kadar çok kişiye ulaşır ve kişilerin isteklerine, amaçlarına ne kadar çok hizmet ederse o kadar çok gelişmiş milletlerin ortaya çıkacağı fikrine sahiptir (Tarman, 2006: 9). Farabi için müzik kavramı, Yunan dilinden oluşmuş bir kavram olup melodiler (Elhan) anlamına gelmektedir. Melodi ise birkaç melodinin bileşimi ile kısıtlı olup düzenli ve ritimli bir şekilde bir araya gelmesi ile oluşmuştur (Berkeşli, 1352: 66; akt. Kolukırık, 2014: 39). Belirli bir uyumla oluşturulmuş olan seslerin; bireyin ruhsal dünyasında derin etkiler bıraktığını düşünen İbn-i Sina, sesin tesirinin bireyin ürettikleri ile beslenip büyüdüğü düşüncesindedir. İbn-i Sina, ses tonundaki değişikliklerin bireylerin ruhsal dünyasının durumlarıyla ilgili ipuçları sunduğunu eklemiştir. İbn Sina’ya göre duyabilme yetimizle müzik eserleri bizlere güzel

gelmez. Bize güzel gelen şey, o eserden çıkardığımız anlam ve eseri algılayış tarzımızdır. Bu yüzden seslerin kurallı olarak bir araya getirilerek ortaya çıkarılan bileşimlerin yani bestelerin bireylerin dikkatini çektiği düşüncesindedir (Grebene, 1978: 26). İbn Haldun, insanların boş zamanlarında bilgi edinme arzusu, istirahat ihtiyacı ve hoş müzik dinleme dürtüsü gibi doğal isteklerini tatmin etme yollarını aradığı düşüncesindedir (Şerif, 1991: 346). İbn Haldun müziğin insanlara faydası olabileceğini ve insanların bazı doğal ihtiyaçlarını gidermek amacıyla müzik dinlemek isteği içerisinde oldukları düşüncesindedir.

Uçan, müziğin temel anlamının sesleri bir amaç uğruna güzellik kaygısı çerçevesinde oluşturmak anlamına geldiğini ifade etmiştir (Uçan, 2000: 76). Müzik yüce bir misyondan özünü alır ve bu özde tüm insanlığın temel güdüleri birleşir. Müzik, mistik bir ruh ile dini törenlerde doğar (Champigneulle, 1975: 7).

Pythagoras ve Konfüçyüs sesin bir gaye elde etmek için kullanılması gerektiğini savunan ilk düşünürlerdendir (Kaplan, 2008: 18-19). Başka bir kaynakta müzik, enginliğin ve güzelliğin nabzını bünyesinde bulundurur. Süregelen kanunun ritmini duyar ve evrendeki her şeyin yorumunu sınırsızca resmeder (Tipper, 1898: 3).

Müzik tanımlamalarına yön veren unsur, her bir tanımın tanımlama yapan kişiler açısından müzik olgusunun onlar için neyi ifade ettiği ve müziğin unsurlarından hangisinin onlar için önemli olduğu konusudur (Erol, 2009: 75). Burada müziğin anlamının öznel olduğuna dikkat çekilmektedir. İnsanoğlunun yeryüzünde varoluşundan bu yana müziğin kişi ve toplumu geliştiren, temel olarak insanca yaşam ve kültür yollarından bir tanesi olduğunu, insanların düş dünyasında ve zihinlerinde var olan müziğin kendilerinde yoğun ve anlamlı hislere hayat verdiğini söylemek mümkündür. Uçan, bireyler kendilerini müziksel bir faaliyet içinde bulurlar ve güzelliği anlamlandırabilirler. Bu bağlamda müzik insanların amaçlarına hizmet ettiği için sanat dallarından biri haline gelmiştir (Uçan, 1994: 16).

Toplumu oluşturan bireylerin alışkanlıkları ve yaşayış biçimlerindeki farklılıklar müziği etkiler ve sürekli besler. Yani müzik her kültürde insanlara farklı anlamlar ifade eder. Yeni Gine ve Japonya’ da müzik kavramı sese odaklı iken Brezilya’daki Suya halkı müziği kendilerini ifade etmek için kullanır (Keammer, 1993: 59). Biz burada her toplumun müziğe bakış açısının birbiriyle benzeşmediğini görüyoruz. Aynı zamanda müziğin, temel bir insan tecrübesi olduğunu, üretken

süreçler ve bilişsel yetenekleri yansıttığı anlamını çıkarabiliyoruz. Müzik; insanların istekleriyle belirlenen eğlenceli toplantılara, avlanma tarım, savaş doğum, hastalık ve ölüm gibi bir olay ya da uğraşın eşlik ettiği özel olarak düzenlenen törenlerde etkilidir (Pratt, 1908: 25).

Müzik aritmetik, dil ve alan algısı da dâhil olmak üzere çeşitli bilişsel yetenekler ve kaynaklar ile iç içedir. Müzik, çoğunlukla fonksiyondur; çünkü insan temasını, insanın anlamını ve insanın hayal gücünün olasılıklarını kolaylaştırarak insan refahını arttıran bir özelliğe sahiptir (Schulkin, 2014: 27). Müzik kendiliğinden ortaya çıkan olgulardan biri olup bir dizi insan aktivitelerini çeşitlendiren ve genişleten iletişim işlevleri ile bağlantılı olan bir sanat dalıdır. Ayrıca müzik belirli kurallar ve gayeler çerçevesinde seslerin estetik kaygıyla kombine edilerek özenle bir araya getirilme sürecidir (Uçan, 1994: 10). Buradaki tanımda müziğin ilk ortaya çıkışından itibaren ilerleyen süreçlerde yüklendiği anlamın zamanla farklılaştığını görüyoruz.

“Musiki şarkı söylemekle başlamıştır” (Sachs, 1965: 3). Müzik bireylerin değerlerinden bağımsız bir kavram değil bilakis yaşamımıza şekil veren insani hisleri içerir. “Bireyler kendi dünyalarındaki fikirlerini ve hislerini müziğin aynasında görerek kendilerinin farkına varırlar ve tanırırlar” (Cook, 1999: 9). Müziğin insanların yaşayış biçimleri ile ilişkisi uzun süredir irdelenen ve üzerinde durulan bir konudur. Bir toplumun müzik seçimi o toplumun müzik ile ilgili genel algılayışlarını ve bakış açılarını yansıtır.

Uzmanlar müziğin ruh ve sinir hastalıklarının iyileştirilmesinde de kullanılabileceğini savunmuşlardır. Dönemin önde gelen Türk-İslam bilim adamları ve doktorlar müziğin iyileştirici özelliklerini bilimsel bir yöntemle ele alarak müziği özellikle ruhsal hastalıkların tedavisinde kullanmayı merkeze almışlardır.

İslam medeniyetinde Er-Razi, Farabi, İbn-i Sina gibi filozoflar müziği ilaçların yanı sıra bireylerin ruhsal hastalıklarını tedavi etmek amacıyla da kullanmışlardır. Bu büyük düşünürlerin kullandıkları bu teknikler hem Selçuklular hem de Osmanlı hekimleri için onların tedavi yöntemlerine de ışık tutarak 18.yy’a kadar süregelmiştir (Terzioğlu, 1972: 24-26).

Ancak bazı fıkıh âlimlerinin bu konuya karşı sıcak olmayan yaklaşımları neticesinde müzik kullanılmaz hale gelmiş ve yalnızca ezan okunduğunda ya da Kur’an-ı Kerim

okunduğunda kısmen de düşünlerde müzik farklı tonlarda kullanılmıştır. Mian Muhammed Şerif, Ortaçağ İslam dünyasında müziğin haram davranışlara sevk ettiği düşüncesiyle müzik dinlemeyi hoş görmeyip hatta yasaklayanları eleştirmektedir. Şerif; müziğin haddi zatında, ne iyi ne de kötü olduğunu fakat belli bir sınıfa konup kötü olduğuna da hükmedilemeyeceğini belirtmiştir (Şerif, 1991: 344). Mian Muhammed Şerif müziği aracı olarak kullanarak yapılan kötü işleri örnek göstererek müziği kötülenin müziğe yapılan bir haksızlık olacağı düşüncesindedir. Ona göre rüşvet alanlar yüzünden memurluğun kötü olduğuna hükmetmek ya da içkinin yanında yeniyor diye meyve ve çerezi yasaklamak da doğru bir davranış olmayacaktır (Şerif, 1991: 344).

1.1.1. Müziğin oluşumu

19 yy'dan bu yana müziğin meydana gelişiyle ilgili birçok varsayım dile getirilmiştir. Herder, müziğin kaynağını lisandan; Darwin yoğunlukla kuş seslerinden; Stumpf insanların iletişim ihtiyaçlarından; Spencer bireylerin birbirleriyle kurduğu his köprülerinden aldığını savunmuşlardır (Say, 2006: 24). Müziğin doğuşu ile alakalı net bir yargıya varmanın zor olduğunu söylemek yerinde olacaktır. İlk insanların yeryüzünde ezgilerini ne şekilde mırıldandıklarını somut bir şekilde açıklayamadığımız gibi çok eski zaman dilimlerindeki müziğin kaynağı veya niteliği ile ilgili sonradan sağlanan bilgilerle de bu konuda kesin yargılara varmamız mümkün değildir (Tunçer, 2005: 10).

İnsanlar var olduklarından beri sesleri anlamlandırmayı öğrenmeye, duygu ve düşüncelerini ifade edecek eserler üretmeye çalışmışlar ve bunu hayatlarının birçok alanında kullanmışlardır. Çok farklı tanımları yapılan müziğin temellerinin atılması, insanoğlunun çevresindeki sesleri taklit etmeleri ile başlamıştır. Bu seslerle birlikte çevrelerinde keşfettikleri birtakım nesnelere hayvan derileri, kütükler vb. malzemeler ile müzik aletleri yapmışlardır. Böylelikle bu sanat dalı insanların hislerini ifade etmeleri için kullandıkları sosyal bir olgu haline gelmiştir. Bu sosyal olgu insanlar üzerinde etkiler bırakmış ve insanlarda kültürlerarası etkileşim oluşmuştur. Belirli bir zamanda farklı kültür müziklerinin yaşadığımız çevreye etki etmesi bu duruma verilecek bir örnektir.

Müziğin oluşumu ile alakalı süreçte ve yapılan çeşitli yorumlarda sözü edilen dönemlerdeki çalışmaların netliği konusunda çeşitli tespitlerin noksanlığı, günümüzün ilgili döneme uzaklığı, müziğin ortaya çıkışını tam olarak netleştirememektedir. Müziğin üretilme nedenlerinden biri de ritmik sesleri süslemek, yönlendirmek, fazla enerjiyi vücut hareketleri vasıtasıyla ortadan kaldırmaktır. Şarkılar duygunun açığa çıkarılmasında bir araçtır. Ağlama acı duygusunu ifade eden ve ses organlarının hareketinden doğan başlıca bir konuşma biçimidir (Pratt, 1908: 30).

Müziğin hikâyesi, insanoğlunun çeşitli materyalleri sanatsal kaygı olmadan kullanması ile başlamıştır. Müzik insanların içsel duygularının ifadesinde en faydalı araçlardan biri olarak görülmüştür (Baltzel, 1905: 17). Müzik toplumda var olan olayların kültürel aynasıdır ve müziği oluşturan sanatçıların yanında müzik ile duygularını paylaşan dinleyiciler de toplumun ve o kültürün parçalarıdır. Platon müziğin tanrılar tarafından bireylere üzüntülerini dindirmek için hediye edildiğini belirtmiştir (Kaygısız, 1999: 65). Müzik tanrılarının armağanıyla aniden oluşuveren basit bir olgu değil zamanla ve soyut bir şekilde dönüşüm yaşanarak ortaya çıkmıştır (Erhat, 1972: 265-267). İslam'dan önce Araplar putlara tapmışlardır ve İslam'ın kabul edilmesiyle birlikte Arapların sahip olduğu putperestlik inancı ortadan kaldırılmıştır. İslam öncesinde putperest olan Araplar büyü ve cin gibi çeşitli aktivitelerinde müzikten yararlanmışlardır. O devirdeki kimi müzisyenlerin görüşü ise müziğin ruh dünyasından türemiş olduğudur (Farmer, 1986: 23).

Müziğin sözlerden daha çok hislere ve düşüncelere dokunan bir sanat dalı olması dikkate değer bir durumdur. İnsanlar zaman içinde hislerini, fikirlerini ve felsefi düşüncelerini ifade edebilmek için müzik sanatını kullanmışlar ve yeni eserler üretmişlerdir. İnsanlar sesleri kullanabilmeyi, çevresindeki nesnelere birbirine vurarak sesler oluşturabilmeyi, hayvan kemikleri ve ağaç dalları sayesinde seslerini nasıl çoğaltabileceklerini öğrenmişler ve antik zamanlarda keşfettikleri bu sanat dalını danslar ve enstrümanlar aracılığıyla daha geniş bir sahada kullanmışlardır.

İlk insanlar sesi meydana getiren aletleri çeşitli denemeler sonucu üretmeyi başarmışlardır. Elde ettikleri bu aletleri inançları gereği çeşitli durumlarda kullanma ve problemlerine çözüm bulma amacı taşımışlardır. İnsanlar kemiği, düdük; ceviz kabuğu ve kabakları vurmali aletler; ağaç kovukları ve hayvan derilerini davul olarak

kullanmışlardır. İnsanlar medeniyetlerinin gelişim sürecinde vurmaları, üfleme ve sallanarak nasıl ses üreteceğini maden işleyebilmekten ve çanak çömlek yapabilmekten çok önce keşfedebilmişlerdir (Sachs, 1965: 2).

Bedensel olarak yetkinliğini geliştirmeyi çabalayan insanlar zaman geçtikçe duyuşsal ve bilişsel yetilerinin farkına vararak sesteki ahengi ve düzeni daha da geliştirmişlerdir. İnsanlar eski müzik enstrümanlarını geliştirerek yeni enstrümanlar oluşturmuşlardır. Böylelikle eski enstrümanlar, yenilerinin altyapısını oluşturmuştur. İnsanlar isteklerini, zekâlarını ve keşfetme heveslerini kullanarak yeni enstrümanlar oluşturmuş ve çağdaş müzik kavramı ortaya çıkmıştır (Erol, 2007: 5). İlk insanlar çevrelerinde keşfettikleri amaçlarına hizmet eden çoğu nesneyi ses meydana getiren alet olarak kullanmışlardır.

Başlangıçta müziği doğa güçleriyle mücadele etmek için kullanan insanlar; daha sonraki süreçte yalnızlık, korku ve sevinçle oluşan hislerini ifade etmek için bu sanatı kullanmışlardır. Göçebe hayat tarzının sonlanması ve yerleşik hayat düzeninin gelmesiyle birlikte müzik farklı amaçlara hizmet etmiştir.

İnsanoğlu estetik kaygıyla müzik seslerini eşzamanlı ve ardışık bir şekilde düzenlediğinde bu birleşim gelişigüzel değil sanatsal bir kaygıyla uyum içinde olacaktır. Yapı ustasının bir evi ya da binayı belli bir plana göre inşa etmesi gibi müziğin oluşturulması süreci de belli bir plan dâhilinde gerçekleşir. Sesler belirli kurallar ve gayeler çerçevesinde estetik kaygıyla kombine edilerek özenle bir araya getirilir. Dolayısıyla müzik öz-biçim açısından estetik bir kaygı taşır. Müzik bu kriterlerden oluşan bir bütündür (Uçan, 1994: 10). Bireyler hislerini, fikirlerini, ürettiklerini ve gözlemlerini belirli kurallar ve gayeler çerçevesinde ses yardımıyla anlatırlar. Burada müziğin altyapısının sesler olduğu görülmektedir.

İnsanlar müziği ilk keşfettiği dönemlerde salınarak, el çırpılarak veya ayak vurarak bazı devinişsel hareketlerle ortaya müzik ritimleri çıkarmak amacıyla kendi vücutlarını bir çalgı aleti olarak kullanmışlardır. Mimiksel hareketler, müziğe fiziksel eşlik etmek olup tüm insanlar tarafından içgüdüsel olarak yansıtılırlar. Şarkı eşliğinde dans etmek buna örnek olarak verilebilir (Pratt, 1908: 26). Vücudumuzla oluşturduğumuz bu devinişsel hareketler müzik dendiğinde aklımıza gelen kavramlardan biri olan dansı çağrıştırır. Müzik çok eski çağlardan beri insanoğlunun

hayatında kayda değer bir öneme sahiptir. İnsanlar sevinç, heyecan, mutluluk gibi duygularını müzik aracılığı ile yansıtmaya çalışmışlardır (Ak, 1997: 5).

Müzik sanatına şekil veren insanoğlu, müziğini oluştururken toplumdaki yerinden ve toplumun yönetim şeklinden etkilenmiştir. İnsanlar vücutları ile üretebildikleri sesleri zamanla farklı müzik aletleri aracılığıyla zenginleştirmişlerdir. Çevresinde bulunduğu öküz boynuzu, kamyş, kemik gibi nesnelere ahenkli sesler meydana getirmişlerdir. Doğada bulunan malzemeleri kullanmak suretiyle üflemeli müzik aletlerinin ortaya çıkışı bu şekildedir. Müzik meraklıları zamanla ses ve sesleri birbirinden ayırt etme özelliğinin gizemlerini araştırmaya başlamışlardır (Selanik, 1996: 2). Bu durum, o devirde çeşitli müzik aletlerinin farklılığında oldukça ilginç durumlar oluşturmuştur. İnsanlar vurmali ve üflemeli müzik aletlerini doğal yaşamındaki nesnelere ilham kaynağı olarak ve yaratıcılıkları sonucunda nesnelere müziksel özelliklerini keşfederek oluşturmuşlardır.

Müzik kendine has özellikleriyle toplumu çevreleyerek ve toplumdan izler taşıyarak çok kutsal bir görev icra etmektedir. Müzik aracılığıyla insanlar çeşitli dini törenler gerçekleştirdikleri gibi mutlu ve hüzünlü günlerinde de müziği kullanmışlardır.

1.1.2. Müziğin Tarihsel Dönüşümü

Müziğin tarihin yazıldığı dönemden günümüze kadar gelişiminin nasıl olduğu, toplumda yaşanan olayların müziğin gelişimine herhangi bir etkisinin olup olmadığı cevapları merak edilen sorulardır. Müzikte yaşanan değişim ve gelişim toplumda yaşanan olayların yansıması sonucu ortaya çıkmıştır.

Eğer müziğin başlangıcıyla ilgili bir araştırma yapılacaksa arkeolojinin bulgularına ve araştırmalarına da bir göz atılması gerekmektedir. Müzik ile alakalı yapılan çeşitli araştırmalar vardır ve bunlardan biri de arkeolojik kazılardır. Yapılan kazılarda; türbelerde, anıtlarda, tapınaklarda ve evlerde resmedilen bazı anlatımlar araştırmacıların daha eski medeniyetlerde müziğin tarihini oluşturmaya çalıştıklarının kanıtıdır (Baltzel, 1905: 21). Arkeolojik çalışmalardan müziğin gelişimini değerlendirdiğimizde müzik tüm şüphelerden yoksun, sanat ve sanatçıların

gelişimiyle bağlantılı tarihsel verileri bizlere sunmalıdır ve olabildiğince çeşitli evrelerin resimlerini netleştirerek bizlere doğru bilgiler vermelidir.

Müziğin tarih içinde oluşup gelişme sürecini anlayabilmek için öncelikle başlangıcı hakkında bir takım ön bilgilere ihtiyacımız vardır. Tarihin yazıldığı dönemden çağımıza kadar müziğin insan hayatındaki yerine değindiğimizde müziğin insanoğlunun kendi duygu ve düşüncelerini ifade ettiği toplumlar arası etkileşimi sağlama aracı olarak kullanılmasından dolayı önemli bir işleve sahip olduğu görülmektedir.

Tarih öncesi devirlerde yaşayan ilk insanlar için doğal kaynakların önemi büyüktür. İnsanlar sesin yankısının gelecekte haberler getirdiğine, yırtıcı hayvan seslerininse onları henüz farkında olmadıkları bir durum ile karşı karşıya getireceğine inanmışlardır. Dolayısıyla ilkel çağlarda müzik kavramı ibadet, güncel hayat, korku, büyü gibi farklı gereksinimlerle iç içedir (Selanik, 1996: 21).

Bütün sanat dallarında etkisi görülen toplumsal olayların sanata yön veren bir pusula olduğu ve birbirinden ayrı incelemenin mümkün olmadığı gözlemlenmiştir. Tarihte ilk çağdan itibaren var olan bu sanat dalını insanlar çeşitli durumlarda kullanmışlardır. Bu devirde insanlar müziği oluştururken herhangi bir güzellik veya uyum kaygısı taşımadan kendi doğal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturmuşlardır.

Müzik ve toplum arasında herhangi bir ilişki olup olmadığı çeşitli toplumlar ve kültürler incelenerek elde edilebilir. Fakat tarihsel süreç içerisinde her bir kültürde farklı toplumlar olduğu düşünüldüğünde bu ilişkiyi her birinde irdelemek bir kargaşa oluşturabileceği için ancak ana hatlarının kısmen genellenmesi mümkün olmuştur. İlk çağlardan itibaren müziğin gelişimiyle paralel tanımlarında da dikkat çekici farklılıklar oluşmuştur. Yeterli sözcük dağarcığına sahip olmayan, çok eski çağlarda yaşayan insanlar kendilerini anlatmak için seslerin etkisinden yararlanmış, duygu ve düşüncelerini sesleri kullanarak ifade etmişlerdir. Ninnilerin, yas ezgilerinin, aşk şarkılarının, dini törenlerinde kullanılan ezgilerin hepsi bu durumun sonucudur.

Ortaçağ Avrupa'sında insanların hem yaşayış hem de ülkelerin yönetim biçimlerinde değişiklikler gözlemlenmiştir. Aydınlanma Çağı ile birlikte toplumlar bilim, teknik ve sanat alanlarında yeni şeyler üretme çabasına girerek dönemin toplumlarıyla yarış içerisine girmişlerdir. Bu farkındalık ve uyanış süreci müzik

sanatına derin anlamlar katmış, müzikte yaşanan gelişim ve dönüşümü açıkça ortaya koymuştur.

İslam dünyasında yer alan camilerde, Hıristiyan dünyasındaki kiliselerde kullanılan tarzda bir müzik kullanılmamıştır. Camilerde hiçbir zaman Hıristiyanlarda olduğu gibi dua eden bir koro bulunmamıştır. Müslümanlar bu konulara sıcak bakmamış ve uzak durmuşlardır. Genelde İslam dünyasındaki müzik anlayışı camide veya dışarıda Kuran-ı Kerim okunmasıdır. Kuran-ı Kerim okunurken de sufi ve dervişlerin zikirleri basit dini müzikler olarak değerlendirilmiştir (Farmer, 1986: 125).

Günümüz insanların tarihte var olmuş geçmiş dönem insanlarıyla aralarında ne derece benzerlikler ya da farklılıklar olduğunu tespit etmek mümkündür. Eski çağda insanların kullandığı çalgı aletlerini, yaptıkları dansları, kullandıkları şarkıları ve müziği günümüz müziğini de göz önüne alarak bir kıyaslama yapıldığında ne kadar gelişme kaydettiğimizi görmemiz mümkündür.

Sanatsal kaygı taşımayan ilkel müzik, günümüz modern müzik yapısına kadar kayda değer bir değişim ve gelişim göstermiştir. Müziğin gelişiminde birçok bileşen etkili olmuş ve müzik basitten profesyonele doğru gelişimini sürdürmüştür. Müzik olgusu yaşadığımız devir, yer aldığımız millet ve eğitim durumumuza göre tasarlanıp şekillenmiş ve gelişme göstermiştir. Müzik sanatı insanlar, toplumlar ve kültürlerarası ortak bir iletişim aracı olarak kullanılır ve bu yönüyle evrensel bir özelliğe sahiptir.

İKİNCİ BÖLÜM

PLATON'UN MÜZİK ANLAYIŞI

2.1. Antik Yunan Medeniyetinde Sanat ve Müzik

Platon'un müzik yaklaşımında müziğe bakış açısını ele almadan önce onun bu bakış açısında etkili olan Antik Yunan müziğinin temelini, oluşum sürecini ve Antik Yunan müziğinin Platon'da bırakmış olabileceği tesirleri incelemek faydalı olacaktır. Platon'un yaşadığı toplum olan Antik Yunan Medeniyetinin müziğe bakışı ve anlayışı Platon'un müzik görüşüne etkisini anlayabilmek için oldukça büyük öneme sahiptir.

Müzik ile alakalı Doğu uygarlığından Yunan kültürüne fakat bilhassa Platon'a gelen tesir müziğin kullanışlı niteliği ve tabii kuramsal tarafıyla değil yöntemsel tarafıyla da alakalıdır. Bu anlamda mesela; Çinlilerin müziklerinde kullanılan teknikleri Batı'dan daha evvel kullandıkları söylenmektedir. Bu devirde Çin'deki müziğin çok sesli niteliği de bilinmektedir. Her şekilde Çinlilerin bugün kullanılan birden fazla uyum kuramının köklerini Batı'dan evvel attıkları söylenmektedir. Ancak Batı Müziğinin dayanağı olarak kabul edilen yedi nota dizisi MÖ 3000'lere kadar inmektedir. Yalnızca bazı arkeolojik kalıntıların ortaya çıktığı bu devirle alakalı bildiklerimiz oldukça azdır. Ancak ne kadar az olursa olsun MÖ 3000'li yılların sonlarında adalarda "Çifte Aulos" ismi verilen üfleme aletinin yanında yedi telli olan Mısır'dan getirilmiş Sistr'nin ikinci bin yılın son yarısında da sekiz telli olup Miken kültürüne ait olan bir çeşit lirin kullanılmış olduğu düşünülmektedir (Orhansay, 1976: 75).

Tapınak müziğinin sembolü iki borulu zurnayı andıran aulos'un ilk örneklerine Asya kıtasında karşılaşılmış olup, ayrıca bir tür telli çalgı olan kitharanın ise Asya'dan geldiği düşünülmektedir (Kaygısız, 1999: 59). Sümer ve Babillerin de ud benzeri bir çalgı kullandıkları bilinmektedir. Bahsedilen bölgede görülen ud benzeri telli çalgıların genel özelliği parmakların kaydırılıp tel boyunun değiştirilmesi yolu ile ezgilerin seslendirildiği anlaşılmaktadır. Sözü edilen çalgı aletinin önemli özelliği ise tel boyutunun ses ile bağlantılı olduğudur. Ayrıca Ege

adalarında MÖ 2500'lü yıllara ait birtakım idol figürlerinde mermerden oluşturulmuş arp ve aynı zamanda aulos çalgıları ortaya çıkarılmıştır (Say, 2002: 54).

Öncelikle Antik Yunan yaşamı için şair ve şiirin toplum için ne derece öneme sahip olduğunu değerlendirmek gerekir. Antik Yunan toplumunun sosyal dokusu festivaller üzerine kuruludur ve bu festivallerde müziğin etkin rol oynadığı şiir ön planda olmuştur. Dolayısıyla müzisyenlerin rolü ve önemi oldukça fazladır.

Antik Yunan toplumunda şiirin iki çeşidi vardır: İlki müzikle birlikte dile getirilen destanlar ve ikincisi diğer adı epik şiir ve çalgılarla beraber dile getirilen lirik şiir denilen türdür. Antik Yunan'da şiir Tyrtaios, Theognis, Solon gibi ağıt yapan ozanların ağıdı, Hesiodos ve Homeros'un epiklerinden ve bazı satirik şairlerin şarkılarından meydana gelmektedir. Müzik ve şiir adeta iç içedir ve onlara göre müzik ve şiir birbirini tamamlamaktadır. Antik Yunan'da bir şairin aynı zamanda müzisyenlik özelliği de vardır (Davidson, 2008: 89). Homeros dönemi müzik için altın çağ olarak bilinmektedir. "Odyssia" ile "İlliada" Homeros'un yazdığı destanlar olup bu çağ bu destanlar ile başlamıştır. Homeros şarkı söyleyerek gezen bir gezgincidir. Homeros bahsi geçen destanlarda Haksemetron adı verilen ve destanlara özgü olan sıradışı bir vezin kullanmıştır. Bu dönemde İzmir (Smyrna) ve bazı şehirlerde de Rhapsod'lara özel okullar açılmıştır. Bu özel okullar Rhapsod'lara ölçü ve vezni öğretme amaçlı kurulmuştur (Çelgin, 1990: 21).

İlk zamanlarda epik destanlarda yer alan lirik şiir milattan önce yedinci yüzyıldan sonra edebi bir özellik taşıyan şiiri meydana getirmiştir. Müziğin gelişmesiyle birlikte bu tür daha fazla bir olgunlaşma düzeyine ulaşmıştır. Bunun nedeni ise şairin yönettiği korolar aracılığıyla lirik şiirin müzik eşliğinde söylenmesidir. Antik Yunan'da lir klasik müzik aletidir ve şiir ile dansta kullanılmaktadır. Fakat burada müziğe yüklenen görev şiirdeki etkiyi biraz daha arttırmak amaçlıdır. Şiirin yazılışında okunuşunda ve aynı zamanda seslendirme aşamasında önemli rol oynayan metre isimli vezin ölçüsünün rolü çok büyüktür. Şiir ve müzik konusunda düşüncelerini ortaya koyan Platon bu teknik detaylar üzerinde yoğunlaşmıştır. Platon vezinler tarafından belirlenmiş olan ritim ve ölçü değerlerinin yerinde kullanılmasını istemiş şiir ve müzikseverler tarafından dinlendiği zaman onlarda bıraktığı etkinin önemini vurgulamıştır (Çelgin, 1990: 41).

Antik Yunan müziği ile ilgili incelemeleriyle tanınan M. L. West, bugün müzik ve müzikle ilgili melodi, armoni, senfoni, polifoni, orkestra, koro, ton, bariton, tonik, diapozon, kromatik, ritm, akort gibi onlarca müzik teriminin oluşturulmasında eski Yunan kültürüne borçlu olduğumuzu belirtmiştir. Ona göre edebiyat ve sanat alanında müzik ve müzik etkinliklerine bu yoğunlukta yer vermiş olan muhtemelen başka hiçbir halkın olmadığıdır (West, 1992: 11).

Tarihte birçok medeniyet farklı medeniyetlerin etkisinde kalmış ve kendi kültürünü oluştururken kendinden önceki medeniyetlerden faydalanmışlardır. En eskilere dayanan müziklerden olan Çin müziği Mısır müziğine, Mısır müziğine Akdeniz müziğine yani Batı müziğine tesir etmiştir. Bir medeniyet başka bir medeniyeti kültürel anlamda etkileyebilmektedir. Çinlilerde müzik beş sestene meydana gelmektedir ve yeryüzü ile gökyüzünün harmonisini belirtmektedir (Xun, 2005: 56). Antik Yunan'ın müziğe yapmış olduğu katkı ile birlikte müziğin pozitif bilimlerin temelleri üstüne inşa edildiği hakikatini göstermesi ve çağımızda diğer bilimlerin beraberinde müzik alanına sağladığı fayda bu anlamda değerlidir.

Müziğin ortaya çıktığı zamanlarda büyüsel anlamı olmasına rağmen Antik Yunan'da bu anlayış değişmiş, neredeyse hayatın tüm alanına yayılmıştır. Toplumsal yaşamdan özel alana kadar dini törenlerde, spor müsabakalarında, düğün merasimlerinde, tarımsal faaliyetler ve cenaze merasimleri gibi birçok alanda önemli rol oynamıştır.

Antik Yunanların müzik anlayışının kökenlerini incelemek esasen müziğin kökenlerini incelemektir. Bu bakımdan temele iniş Platon'un çağının müziğe bakış açısının nasıl oluştuğu ve Platon'un bu perspektifle kendi musiki bakış açısını nasıl geliştirdiğini, bu bakış açısını nasıl idrak ettiğini ve kendi felsefesine nasıl ve neden yansıttığını görebilmek için altın değerindedir. Bunun sebebi Antik Yunan'da müziğin yaşamla çok yoğun bir şekilde sentezlenmiş olmasıdır. Antik Yunan'da çalgıyı kullanan parmakların durumunu dikkate alan bir nota dizilimi oluşturulmuş olup bahsedilen festivallerde yaygın olarak tercih edilen müzik aletleri Kıtara, Lir ve Aulos olmuştur (Finkelstein, 1996: 17).

Antik Yunan kültüründe müzik, çeşitli durumlarda kullanılan bir araç görevi görmüş ve o şekilde kullanılması halk tarafından tercih edilmiştir. Gilgamiş Destanı ve aynı zamanda Hammurabi Yasaları müzik alanında ilerleme kaydedilmesinde çok

büyük bir paya sahiptirler. Ayrıca Mezopotamya ve Mısır medeniyetlerinden olabildiğince faydalanan Antik Yunan medeniyeti önceki kültürel birikimlerinden kuramsal bir bileşim oluşturmuştur (Say, 2002: 265).

Koroların da Antik Yunan yaşamında oldukça önemli bir rolü vardır. Milattan önce dördüncü ile altıncı yüzyıl aralığında, Atina'nın klasik çağında Atina bir kültür merkezidir. O dönemde tanrılara ibadet törenleri vardır ve bu törenlerde halktan oluşan korolar törenlere genel olarak eşlik etmektedirler. Yine aynı dönemde müzik, tiyatro ile neredeyse iç içedir. Yapılan temsiller günlük olmaktadır. Korodaki amaç şarkı eşliğinde konunun daha iyi algılanmasına katkı sağlamaktır. Burada koronun anlatıcı görevi vardır ve müziği yapmak ve oluşan boşlukları şarkılarla tamamlamak yani bir bakıma daha hareketli hale getirmektir. Tüm bunların Platon'un devlet anlayışı açısından da oldukça büyük önemi vardır. Platon koroların ehemmiyeti hakkında "Yasalar" adlı yapıtında çok ayrıntısına kadar durmuş ve koroların kurallarını yasalarla sınırlamıştır. Korolarda şarkıların belirlenip oluşturulmasında kadın ve erkek diye bir ayrıma gitmiş ve farklı cinslerin kendi tabii farklılıklarından yola çıkarak her ikisine de farklı görevler yüklemiştir. Örneğin kadınlar için daha çok düzen, ölçülülük gibi değerleri uygun görürken, erkekler için ise yiğitlik görkemlilik ve benzer değerleri daha uygun görmüştür (Platon, 2007: 802e). Yunan uygarlığı diğer İlkçağ uygarlıklarının müzik sistemlerinden de yararlanarak onlardan farklı daha sistematik ve ilmi tabanlı bir müzik anlayışı oluşturmuştur. Yunan uygarlığının da dâhil olduğu ilkçağ uygarlıklarında müzik en baştaki büyü esaslı anlayışından çıkmış mitolojik ve dini bir anlayışa bürünmüştür. Büyü için müzik bir öge olarak doğmuş ve ilkel müzik büyü'nün bir unsuru olmuş ve arkasından ilkel olan müzik öncelikle bir dinsel müzik sonrasında ise bambaşka bir boyut kazanarak dünyevi tarzı bir müzik haline dönüşmüştür.

Antik Yunan'da müzik; dans, şiir, festivaller, koro ve çalgı yarışmalarına eşlik etmede kullanılmıştır. Antik Yunan toplumunda şiir ve müzik adeta bir bütündür ve ayrı düşünülmesi mümkün değildir. Daha sonra toplumun günlük yaşantısının ayrılmaz bir parçası olan dansta eklenerek "Yunan Tragedia"sını oluşturmuştur.

Yunan yaşamında festivaller halk için çok büyük bir öneme sahiptir. Her yaz Atina'da yapılan olmazsa olmaz müzik olan iki tür dini ağırlıklı festivaller

düzenlenmektedir. Bir anlamda tören denilebilen bu festivallere birçok müzisyen katılmaktadır. Müzisyenlerin söylediği şarkılar eşliğinde dansçılar dans etmekte ve Atina sokakları tören geçidine ev sahipliği yapmaktadır. Antik Yunan'da yapılan festivallerde, insanlar çalgı çalarak, solo ve koro şarkı söyleyerek, dans ederek yarışmalara katılmakta ve çeşitli oyunlar oynamaktadırlar. Antik Yunan'da müziğin yaşamın tamamen içinde bulunduğu en belirgin delili şüphesiz bu festivaller olmuştur. Antik Yunan Dönemi'ni hem felsefe hem de sanat ve kültür açısından tarih içinde geçirdiği süreci çok yönlü olarak felsefi bakış açısıyla yorumlamak oldukça büyük önem taşımaktadır.

Antik Yunan'da felsefeye verilen değer kadar kültürel anlamda oldukça büyük bir öneme sahip olan sanat da aynı öneme sahiptir. Güzel sanatların kayda değer bir alanı olan müzik Antik Yunan geleneğinde yer alan festivallerde yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Bahsettiğimiz bu festivaller her ikisi de müzisyen olan ancak farklı görüşlere sahip olan "Apollon" ve "Dionysos" şerefine yapılmaktadır. Apollon aristokrasi ve istikrarın savunucusu iken Dionysos ise ondan farklı olarak halktan yana coşkuyu savunmaktadır (Thomson, 1990: 90-157).

Yunanlılarda iyilik kötülük düzen ve kargaşa gibi bazı değerler müzikle ilişkilidir. Devletin görevleri arasında müziğin nasıl kullanıldığı ve müzikten eğitim anlamında nasıl faydalanılacağı önemli rol oynamaktadır. Yunan halkı müzik için aynı zamanda kişinin karakterini değiştirmede önemli bir rol oynadığı düşüncesine sahiptir. İnanışlarına göre müzik insan ruhu üzerinde etkili olup kişiyi oyalayıp sevindirmekte, sakinleştirip heyecanlandırmaktadır. Onların inanıp kabul ettiği şey müzikteki farklı mod ve ritimlerin ahlak ve duyguları etkilemesidir.

Eski Yunanlılar, tanrıların kralı Zeus ile bellek tanrıçası Mnemosyne'nin dokuz kızı Müzler'in bellek ile alakalı yeteneklerin sahibi olduklarını düşünmüşler ve bu yeteneklere "Müzler Sanatı" adını vermişlerdir. Müzler, yalnızca müzik ile alakalı değil; şiirle ve dansla da ilgilidir. Bu bahsi geçen tanrıçalar, Olimpos ya da Parnas dağlarında oturmaktadırlar. Tanrıçalar müziğin, konuşma sanatının, bilimin ve dansın birer sembolüdürler (Say, 1997: 54).

Yunan halkı için gündelik yaşamda müzik, ruh ve bedenin eğitilmesi ve en üst düzeye taşınması anlamı taşımaktadır. Hatta müzik tüm erdemlerin başlangıç noktası sayılmıştır. Yunan bilimcileri ahlak ve müzik hakkında çeşitli görüşler ileri

sürmüş müziğin ahlak ve ahlaklılık üzerinde nasıl etkisi olduğunu açıklamaya çalışmışlardır. Kişiyi negatif etkileyen müzik ile pozitif etkisi altına alan müzik çeşitlerini birbirinden ayırmışlardır. Antik Yunan'da Sparta ve Atina kurulan diğer şehir devletlerinden en güçlü olanlarıdır. Atina'da sanat, edebiyat ve felsefe büyük bir gelişme ve ilerleme göstermiştir. Platon sanatın edebiyatın ve felsefenin gelişiminin çok iyi olduğu böyle bir dönemde yaşamıştır.

2.2. Platon'un Felsefi ve Sanat Güzergâhı

Platon'un felsefesi yalnızca Antik Yunan dünyası için değil; tüm felsefe tarihinin anlaşılması bakımından oldukça büyük öneme sahiptir. Bilindiği gibi Sokrates Platon'un hocası, Aristoteles de Platon'un öğrencisidir. Platon, felsefe tarihinde sistemleşmiş felsefenin kurucusu kabul edilir. O felsefenin temeli ile ilgilenmiş ve Aristoteles başta olmak üzere çok sayıda filozofu etkisi altında bırakmıştır. Alfred North Whitehead'in Platon hakkında övgü dolu sözleri vardır. Alfred North Whitehead, Platon'un felsefedeki tüm problemlere vakıf olduğu ve kendi döneminden sonra gelen çok sayıda düşünürü etkisi altına aldığından bahsetmiştir (Cevizci, 1958: 358).

Platon'dan daha evvel yaşamış olan düşünürler Platon felsefesinde etkili olmuşlardır; fakat aynı şekilde Platon'un yapmış olduğu felsefe de ondan sonra gelenler üzerinde örneğin Orta Çağ, Hıristiyan ve Rönesans düşüncelerinde oldukça etkili olmuştur.

Platon kendisinden sonra çalışmalar yapan çok sayıda düşünür için felsefe alanında bir önder, kurucu ve yönlendirici bir özelliğe sahiptir. Filozofların gözüyle Platon geçmişteki farklı görüş ve düşüncelerin de toparlayıcısı ve tamamlayıcı düşünürü olmuştur. Adeta bir referans noktası olarak kabul edilen Platon, çok sayıda düşünürün ilham kaynağı olmuştur. Platon'u bu kadar yücelten ve ön sıraya çeken özelliklerine neden olan unsur kişilik özelliklerinin yanı sıra yetiştiği çevrenin sosyal yapısı ve yaşadığı dönemde meydana gelen olaylardır. Platon bahsettiğimiz özelliklere sahip bir çevrede yetişip büyümüş ve aynı zamanda Atina'da var olan sanat ve edebiyatın etkisiyle kaliteli bir eğitim alarak şiir resim ve müzikle yakından ilgilenmiştir.

Platon'a ait olduğu söylenen "Üçlü Trajedi Oyunu" eseri Platon'un resim, müzik ve şiir alanındaki ilgisinin, yatkınlığının ve sanata önem verdiğinin göstergesidir. Platon özellikle hocası olarak bildiğimiz Sokrates'ten çok şey öğrenmiştir. Platon bazı filozoflardan etkilenmiş ve doğru bulduğu düşünceleri kendi düşünceleri ile birleştirerek özgün felsefe sistemini oluşturma yoluna gitmiştir. Adeta bir sentez oluşturan Platon çok sayıda düşünüre de ilham kaynağı olmuştur. Platon'un felsefesi kendisinden önceki düşünürler ile karşılaştırıldığında farklılığı kolaylıkla fark edilecektir. Diogenes Laertionus'a göre Platon aslında gençliğinde ozan olmak isterken hocası Sokrates ile tanışması sonucu tüm yazdığı şeyleri yakma yoluyla yok etmiş ve akabinde felsefeye yönelmiştir (Arslan, 2006, 2: 176). Platon'un Sokrates ile tanışması Platon için bir geçiş olmuş ve hayatı neredeyse tamamen değişmiştir.

Platon'un felsefesi "İdealar Kuramı" üzerine kurulmuştur. Onun felsefi amacı, insan mutluluğunu temel alıp toplumu bu şekilde inşa etme üzerinedir. Platon düşüncesinde mutlu bireye ulaşmak için izlenecek yöntemlerden biri de sanat aracılığıyla olmaktadır. O mutlu toplumun mutlu bireylerden oluştuğunu savunmaktadır. Toplumun mutluluğu konusunda sanatçılara çok iş düştüğüne inanan Platon sanat felsefesi konusunda farklı bir bakış açısı ortaya koymuştur.

Platon'a göre insanların bir sanat eseri vasıtasıyla coşmaları ve kişiliklerinin bozulması tehlikesi bulunmaktadır. Aslında kendini bilen insan aklını kullanmasını bildiği gibi duygularının da esiri olmayıp dizginlenmeyi becerebilen kişidir. Dolayısıyla Platon'un sanat anlayışı dar bir kalıpta kalmıştır (Turgut, 1993: 7). Platon insanın sahip olduğu en kıymetli özelliğin akli olduğunu ve duygularının ise kişinin zayıf yönü olduğunu düşünmüştür. Ona göre insanlar duygularını sürekli kontrol altında tutmalı ve duygusallığın getireceği olumsuzluklara karşı durmaları konusunda insanlara ayrıca uyarılarda bulunmuştur.

Platon, sanata taklit açısından yaklaşmış sanatın daha çok taklit yönüne odaklanmıştır. Platon'a göre sanat taklit olduğundan gerçeği yansıtmamaktadır. Ona göre sanat dalları taklitten oluşmaktadır ve sanatın taklit olmasından dolayı bilimsel bir değeri yoktur. Platon'a göre sanat hem bilimsel olmalı hem mükemmel olmalı hem de ideal olanı yansıtmalıdır (Platon, 2005: 602a-603a). Sanatın daha çok taklit boyutu üzerinde duran Platon, bu konuyla ilgili "Yasalar" ve "Devlet" kitabında

çocukların ve gençlerin yetiştirilmesi konusunu tartışmış, masalların ve bunun yanında şiirlerin olumsuz etkileri konusunu dile getirmiştir. Edebiyatın ise insanlara zararı olduğu ve insanları duygusal olarak etkilemesi üzerinde durmuştur.

İnsanların hayatlarını idame ettirebilmeleri için birtakım gereksinimlerini karşılamaları gerekmektedir. Bu doğal ve zaruri ihtiyaçlar yeme içme ve barınma gibi temel ihtiyaçlardır. Nitekim geçmişte yaşamış insanlar da felsefe, edebiyat, şiir gibi sanatlardan önce elbette temel ihtiyaçlarını karşılayacak birtakım sanat dallarını keşfetmişlerdir. Platon Epinomis diyalogunda bir insanın bilim sahibi olabilmesinin yolu öncelikle Farabi'nin kıyasa dayalı olmayan sanatlar olarak gruplandığı konuların hayati önem taşıdığını ve en başta edinilmesi gereken sanatlar olduğunu ifade etmiştir. Bu sanatlar kimi zaman kıyas aracılığıyla gerçekleştirilmiş olsa da Platon'a göre pratikte kullanılan bu sanatların temel hedefleri insanlara hakiki anlamda mutluluk verecek bir amacının bulunmadığıdır (Platon, 2001: 2-5).

İnsanların yaşamlarında ihtiyaç duydukları bilimlerle ilgili bir değerlendirmede bulunan Platon'a göre sanat konusunda bir sıralama yapılacak olunursa şayet öncelikle zorunlu olanlar ilk sırada yer alanlardır. Geçmişte yaşamış toplumlar bu tarz konularda öne çıkan insanları bir bilge gibi görse de zamanla bu durum önemini kaybetmiştir. Platon'a göre ihtiyaçlarımızı karşılamada hayatımızda büyük öneme sahip olan sözü edilen bu keşiflerin yapılması önemli olsa da ilmi anlamda pek fazla bir değeri yoktur. Örneğin; tarımsal alanda insanların topraktan ürün almayı başarmalarını temel ihtiyaçlarından dolayı doğal olarak oluştuğunu ve bunun onlara tanrı vergisi olduğunu dile getirmiştir. Tarım, dokumacılık gibi bazı oluşumlar insanlar için faydalıdır, ancak erdem olarak değerlendirildiğinde herhangi bir değeri bulunmamaktadır (Platon, 2001: 6-11).

Müzik sanatının mutluluk ile yakından ilgili olduğunu düşündüğümüzden filozofun sahip olduğu mutluluk anlayışını da ele almak gerekir.

2.3. Platon'un Mutluluk Anlayışı

Platon içerisinde yalnızca zevk ve hazzı barındıran bir hayatın mutluluk vermeyeceğini ve aynı zamanda doğrulardan, akıldan, bilgece şeylerden uzak olan bir kişinin hayatından bir zevk alamayacağını ve bu tarz bir yaşama sahip olmayı

hiçbir insanın tercih etmeyeceğini düşünmektedir. Akıl, bilgi gibi özelliklere sahip olup yine de yaşamından herhangi bir zevk ya da acı duymadan hayatını sürdürmek Platon anlayışında bir insanın tercih edeceği bir durum değildir (Platon, 1998: 32).

Platon için mutluluk hem ruh hem de bedenden meydana gelmektedir. Mutluluk, insan bedeninin ruh tarafından yönlendirilmesi ve her ikisinin birbiriyle uyum içerisinde bir bütünlük oluşturmasıdır. Buradaki uyumdan kasıt ruhta var olan istek, can ve aklın kendisine düşen görevi yerine getirmesi, birinin diğerine müdahale etmemesidir. Bu üç unsur görevlerini müdahalesiz yerine getirirken ortaya çıkan uyum durumu mutluluk diye tanımlanmaktadır. Ancak zevk ile bilgeliğin bir arada bulunması ve bunların harmanlanması neredeyse herkes tarafından tercih edilecek bir durumdur. Platon'a göre yapılacak bu harmanlamadan ve bahsedilen bu iki değerden hangisinin ağırlığı fazla ise iyinin gerekçesi o değer kabul edilecek ve akabinde yaşamı mutlu yapan değer ne olduğu tespit edilmiş olacaktır (Platon, 1998: 34).

Kişinin mutluluğa ulaşmasını sağlayabilecek birçok değer vardır. Bazı özellikler büyüklük, eşitlik, çokluk bakımından ve aynı zamanda bu özelliklerin zıttı olanlarıyla da, tercihimizde etkili olur ya da hiç etkisi olmaz. Dolayısıyla tüm bunların insanlarda farklı ölçülerde bulunması normaldir. Dolayısıyla insanlar, acının daha az; ancak hazzın daha yoğun bulunduğu bir hayatı tercih ederler. Şayet bu durumun tam tersi gerçekleştiğinde yani acının fazla hazzın az olduğu durumu da doğal olarak kabul etmezler ve hazzın fazla olduğu hayata ulaşmak için çabalarlar (Copleston, 1998: 95).

Acının ve hazzın eşit olduğu bir hayatı düşünecek olursak uyumlu bir hayatta zevk aldığımız konular daha baskın ise bunu tercih ederiz ancak hoşlanmadığımız durumlar daha fazla ise tercih etmeyiz. Tüm hayatımızın bu tarz şartlara dayandığını ve bu durumlardan hangisini tercih etmemiz gerektiğini düşünürsek şayet, bunlardan ayrı olarak herhangi bir durumu isteyeceğimizi belirtirsek bu tamamen hayatın olağanlığı bakımından ne derece bilgisiz ve tecrübesiz oluşumuzdandır (Platon, 2002: 195d). Tüm bunlardan yola çıkarak aslında iyinin belirleyicisinin de insanın kendi doğasında olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Kişinin kendi doğasını gerçekleştirip kendine has iyi özelliklerinin ortaya çıkması Platon'a göre kişinin hayatının ana hedeflerinden olmalıdır. Bahsi geçen hedeften kasıt ise mutluluğun ta kendisidir. Bu kapsam içerisinde mutluluğun

faydalı, iyi ve insanın kendi yararına olan kişinin doğasını tamamlayarak onun yaşantısında onu mutlu edecek şey olarak açıklanması doğru olacaktır. Platon anlayışında en büyük ya da yüksek iyi mutluluk anlamına gelir. Kişi sürekli mutluluğa ulaşma çabasıdadır. İnsanların hemen hepsinin istediği şey de budur. Ona göre yüksek iyi demek bilginin ve aynı zamanda hazzın ölçülü olarak güzellik ile doğruluğun değerlerine göre bir araya getirilmiş birleşimdir.

Platon içerisinde adalet ve mutluluk olan bir toplumun iyi ve aynı zamanda mutlu insanlardan oluşabileceğini düşündüğünden böyle bir topluma nasıl ulaşılacağı konusunda fikirler üretmiştir. Platon'a göre kişinin yaşantısında iyi sayılan değerlere sahip olması ve mutluluğa erişebilmesi hayatın ve dünyanın değerini doğru algılayacak bir düzeye gelmesi kişinin ancak iyi ideasına sahip olması ile mümkün olacaktır. Kişilerin mutluluğunda devletin sorumlu olduğunu düşünen Platon, devletin de bu sorumluluğu yerine getirmesinin asli vazifesi olduğunu dile getirmiştir. Platon tüm bunların gerçekleşmesinin eğitim ile olabileceğini eğitimde öncelik ise ruhun eğitilmesi olduğunu ifade etmiştir. Nitekim eğitilmiş olan bir ruh iyi ve kötünün ayrımını yapıp, her ikisinin özelliklerini iyi bilecektir (Platon, 2002: 409d).

Platon'un yaşadığı dönem, felsefe ve sanat anlayışlarının ardından tezimizin asıl konusu olan müzik anlayışı aşağıdaki başlıkta detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

2.4. Platon'un Müzik Anlayışı

Bütün sanatların içinde müzik çoğunlukla bilimselliğe en yakın olanıdır. Zira ses tonları arasındaki ilişkiler ve ses aralıkları sayılarla ve oranlarla tanımlanırlar. Platon'un müzik anlayışı metafizikseldir. Platon anlayışında müzik kavramı kelimenin en geniş anlamı ile harmoni uyum ve ahengi içermektedir. Pisagorcular ve Platon, matematik ve müziksel açıdan düzenli ve sistemli bir evreni kabul etmişlerdir. Büyük âlem olan evren ile küçük âlem olan insan arasındaki ilişki denge ilişkisidir. Dolayısıyla her ilimde doğal olarak ahenk ve denge vardır.

Platon felsefesi hem evren hem de insanı sayılar ile tanımlayan harmoni-uyum felsefesi üzerine kurulmuştur. Platon'un birçok diyalogu müzik ile ilgili olmuş

ve bu da sayılar ve sayılara yüklenmiş olan müzikal kavramlardan oluşmuştur (Mcclain, 1978: 161).

Platon anlayışında müzik, matematik ilimler arasında sayılmaktadır. Tıpkı matematik geometri ve aritmetik gibi müzik de insanlara öğretilir. Nitekim Platon bir diyalogunda tüm sanat zanaat ve araştırmalarda yararlanılan ve bütün insanların bir işe başlayacakları zaman öğrenmek zorunda olduğu şeyin matematik olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca hemen her sanat dalının bundan istifade etmesi gerektiğini dile getirmiştir (Platon, 2005: 522c).

Sesin çıkışı ve kullanılışı belirli kaidelere ve ölçülere bağlıdır. Matematiksel ilgisi ve matematikle iç içe olması nedeniyle müzik; kozmolojide, astrolojide önemli bir yere sahip olmuştur. Platon bir diyalogunda iki çeşit Pythagorasçı müzisyenden söz etmiştir. Bu müzisyenlerden biri müzik sanatına pratik anlamda yaklaşım araştırmasını buna göre yaparken, diğer tip müzisyenler ise müzik sanatını seslerin arkasında bulunan sayısal ilişkilerle birlikte harmoni- uyum kanunlarını araştırmakta ve sorgulamakta olanlardır. Tıpkı astronomide olduğu gibi müzikte de bulunan harmoni-uyum konusunda sayılara ve benzerliklere dayanan ortak nokta üzerine kurulu bu diyalogda, Platon'un yaptığı eleştiri şu şekilde ele alınmıştır:

-“Görevimiz geniş kapsamlı olduğu için, Pythagorasçılara bu ve başka konulardaki görüşlerini sorabilir; ancak kendilerine karşı düşünce ve duruşumuzu da korumayı ihmal etmeyiz!”

-Öğrencilerimizin Pythagorasçılardan bir konuyu yarım yamalak ve az önce astronomi konusunda tespit ettiğimiz gibi, bizi çok konuda asıl hedefimize götürmeyen şeyleri öğrenmelerini engelleyerek yoksa onların harmoni öğretisini de astronomi gibi yürüttüklerini bilmiyor muydun? Ses ilişkilerini ve sesleri ölçerken, astronomide yaptıkları gibi, işin yarısıyla uğraşıyorlar (Platon, 2005: 531a).

Her şeyin ahengini dinleyen Pythagoras, gezegenlerin dönüşleri sonucu ortaya çıkan sesin bir uyuma dayandığını ve bu uyumun da bütün bir evrene hâkim olduğu anlayışına sahiptir. Müzik ve geometride önder olan Pythagorasçılar, müzikte ve aynı zamanda geometri ilminde öncülerdir ve felsefelerinin ana odağında uyum ahenk ve harmoni yer almaktadır.

-Tanrılar adına, hem de gülünç bir tarzda! Belli başlı ses yoğunlaşmalarından (intervallerden) söz ediyorlar ve sanki uzaktan tek bir ses olsun yakalayabilmek için kulaklarını iyice kabartıyorlar. Kimileri iki tam ses arasında bir (çeyrek) ses duyduğunu iddia ederken, bunun ölçülmesi gereken en küçük interval olduğunu ileri sürüyor; ötekiler, sesler aynı ses olduğu için ölçmeye gerek yok diyorlar, ancak her iki öbek de kulaklarını aklın dışında (soyutun ötesinde) kullanmaktadır.

-Astronomların yaptıklarının aynısını yapıyor onlar da. Hangi sayıların ahenkli hangilerinin uyumsuz ve niçin böyle olduğu yolundaki asıl soruna uzanmaksızın, duydukları akortların içindeki sayısal ilişkileri araştırıp duruyorlar (Platon, 2005: 531b).

Platon matematik ve müziksel açıdan düzenli ve sistemli bir evreni kabul etmesine ve Pythagoras'un etkisinde olmasına rağmen bazı Pythagorasçıları müzik açısından eleştirmektedir.

-En azından iyinin ve güzelin araştırılması konusunda yararlıdır bu; başka türlü ele alındığında ise yararsızdır.

-Az önce sözünü ettiğimiz bilimlerin metodik incelemesi bizi bunların birbirine yakınlıklarına götürüyorsa ve onların yakınlık tarzını kavrayabiliyorsak bu demektir ki bu uğraşmamız bizi hedefimize yaklaştırmaktadır ve uğraşmaya değer aksi çaba zaten boşunadır(Platon, 2005: 531c).

Bir müzik kuramcısı da olan Pythagoras, yeryüzünde olduğuna kanaat getirdiği harmoniyi, öncelikle müzikte keşfetmiş ve bu anlayışı tüm felsefesinin odak noktası haline getirmiştir. Pythagoras anlayışı sadece Platon'un felsefesinde değil onun müzik anlayışı açısından da oldukça etkili olmuştur. Tüm dünyanın ahengini dinleyen Pythagoras, gezegenlerin kendi aralarında dönmelerinden oluşan sesin birbiriyle uyumlu olduğunu ve tüm evrene hâkim olduğu görüşündedir. Burada evrene hâkim olduğu söylenen dörtlü ise harmonia, quinte, quarte ve oktave'den oluşmaktadır. Bunlar ise dörtlü, beşli ve oktav aralıklarıdır (Kranz, 1994: 45-49).

Platon felsefesine Pythagoras'tan aldığı ruh-beden düalizmi anlayışı ile birlikte ruhun ölümsüzlüğü anlayışını da yansıtmıştır. Pythagoras felsefesinde evrenin temelinde olan karşıtlıkların uyum ve ahengi oluşturduğu düşüncesi

mevcuttur. Burada uyumun zıtların bir uyumu olduğu düşünülürken çok'un birleşmesi ile de karşıtların uzlaşması anlayışı vardır. Müzik ve geometride önder olan Pythagorasçılar'ın felsefelerinin temeli uyum, ahenk ve harmoniden oluşmaktadır. Onlar müzikte uyum, ahenk ve harmoniyi aramışlar ve bu anlayışlarını da kürelerin müziği-uyumu (harmoni) teorisiyle ortaya koymuşlardır. Pythagorasçılar, evrende olduğunu iddia ettikleri eşsiz uyumun insanlarda olması gerektiği gibi bunun yanında her şeyde bulunması düşüncesindedirler. Pythagoras felsefesi sayılar üzerine kurulmuş bir felsefe anlayışı olup savundukları uyumun odak noktasını da sayılar oluşturmaktadır. Matematik bu anlayışın temeline oturmuştur. Ayrıca sesler arasında bulunan matematiksel ilişkilerin hem gezegenler arasında hem de tüm evrende olması gerektiğini düşünmüşlerdir. Pythagorasçılar için gezegenler arasındaki sesler ile notalar arasında bulunan aralıklarda bir benzerlik bulunmaktadır ve bunlarda gerçek bir uyum söz konusudur. Pythagorasçılar ve onları örnek alan bazı kuramcılar için bütün evren matematik kurallar üzerine kurulmuştur. Burada müziğin tüm gezegenleri bir arada tutan uyumun görünmeyen ama sürekli var olan Küreler Müziği'nin duyulabilir bir hali olduğunu düşünmüşlerdir (Cook, 1999: 54).

Uyum ve harmoni Platon'un bütün felsefesine hâkim olmuştur. Platon'un yapmış olduğu birçok diyalog matematiksel rakamlara yani sayılara yüklenmiş müzikal anlamlar çerçevesinde oluşturulmuştur. Gezegenler kendi hareketleri içinde belirli ölçüler içindedir. Dönmelerinden işitilmemiş bir müzik üretmektedirler. Müzik ile astronomi arasında kurulan bağın temelinde olan harmonia fikri ve aynı zamanda gezegenler arasında da bulunan bu uyum düşüncesi Platon'u ve felsefesini etkilemiştir.

Platon'a göre adil bir kişi; ruhunda bulunan akıl, irade ve arzudan oluşan bu üç özellik vasıtasıyla kendi ruhsal dünyasını dengede tutar ve huzurlu olur. Platon'un aşağıda vereceğimiz diyalogu iyi kişiliğe sahip bir bireyin yetiştirilmesi konusunda müziğe büyük bir anlam ve aynı zamanda görev yüklediğinin de bir göstergesidir.

-Öyleyse bilge olup ruhu koruma görevi akla düşerken öfke, kızgınlık yanı, akla itaat etmek ve yardımcı olmak zorundadır.

-Ve daha önce söylendiği gibi, müziğin ve jimnastiğin eğitimi, ruhumuzun bu iki yanını uyum içine sokacaktır; bilimlerle gelişip

beslenecek, diğeri ise ikna edilip gevşeyecek, makam ve ritmin etkisiyle yatışıp yumuşayacaktır (Platon, 2005: 441e,442a).

Platon'a göre, Antik Yunan musikisi, başta Çin ve Mısır olmak üzere Eski Doğu uygarlıklarının ve Mezopotamya Uygarlıklarından olan Sümerler ve Babillerin etkisi altında kalmıştır. Bu etkiyi şu şekilde sınıflandırmamız mümkündür: Öncelikle sözü edilen uygarlıkların musikiyi kavrama şekli ve hangi gayeyle yararlandıklarıdır. Platon'un müzikte ilgilendiği konular dini, mitsel, evrensel ve ahlaki boyutlardır. Müziğin ilmi veya teknik kısmı ise müziğin matematik ve teorik açıdan harmoninin inşa edilmiş tekniği ve incelendiği konusudur. Bu noktada Pythagorasçılar sayesinde edindiği etkilerden faydalanan Platon, müziğin kuramsal ve yöntemsel niteliğinin de ayrıca üzerinde durmuştur. Doğu uygarlıklarından gelen bir diğer tesirin müziğin önemli bir unsuru olan enstrümanlar sayesinde olduğu söylenebilir (Say, 2002: 265).

Platon'da müzik anlamında bazı yerlerde görülen Doğu tesirinin daha çok Pythagoras ve Pythagorasçılar tarafından oluşturulduğu ileri sürülmektedir. Aslında farklı medeniyetler arasındaki çeşitli yollarla gerçekleşen kültür sentezi sayesinde oluştuğunu öne sürmek daha doğru olacaktır. Konfüçyüs'ün müziğin öncelikle insanoğlunun hisleri üstündeki tesiri sebebiyle toplumun eğitilmesinin ve terbiyeli fertler oluşturmaktaki önemini vurgulayan anlayışı ile ideal devletin eğitime, eğitimin ise kayda değer bir bölümüne müzik ile alakalı bazı temeller üstüne inşa edilmesi gerektiğini düşünen Platon'un müzik düşüncesiyle de neredeyse aynıdır (Xun, 2005: 56). Platon'un müzikteki değişimin devlete olumsuz olarak yansımalarının devleti tahrip edebileceği konusunda endişeleri vardır.

Eski Yunan müziğini inceleyen uzmanlar, çeyrek aralık kullanma özelliğinin Yunanlara Asya kültüründen geldiğini söylemişlerdir (Arel, 1969: 92). Ancak bu çeyrek seslere karşı gelen Platon, "aulos"ta deliklerin bir kısmının yarısının kapatılması yoluyla diğer taraftan "kithara" ve "lir"de ise mevcut tellerin germe ya da gevşetme yoluyla ortaya çıkan çeyrek ses ile alakalı negatif düşüncesini müzik ile teorik açıdan uğraşanlar detaylı bir şekilde ifade etmişlerdir. Platon'a göre bazıları iki bütün sesin arasında bir miktar çeyrek sesin oluştuğunu ve bunu duyduklarını dile getirerek bu durumun ölçüm ile tespit edilmesi gereken oldukça küçük aralık olduğunu iddia ederler. Bu da onların kulağını zihnin dışında kullanmadığının işareti olmaktadır. Platon adeta tellere ıstırap verir gibi tellerin sınava tabi tutulduğunu ve

onları bir o tarafa bir bu tarafa çevirerek adeta işkence yapıldığı düşüncesindedir (Platon, 2005: 531a,b).

Platon *Phaidon* isimli diyalogunda Sokrates'in ölmeden önceki yaşamının son gününe yer vermiş ve rüyasından bahseden Sokrates'in rüyasında hiç bilmediği bir sesin ona müzik yapması gerektiğini söylediğinden bahsetmiştir. Müzik sanatı hakkında bir deneyimi olmayan ve dolayısıyla beste dahi yapmamış olan Sokrates'e rüyasında böyle bir ifade kullanılmış olması dikkat çekicidir. Bazı insanlar tarafından değişik açılarla tartışılmış ve yorumlanmış olmasına rağmen Sokrates, kendi bakış açısıyla düşüncesini dile getirmiş ve kendi tarzında müzik yapması gerektiğini ve müzik alanında en yüksek şeyin felsefe olduğunu vurgulamış ve akabinde felsefenin ise kendi işi olduğunu dile getirmiştir (Platon, 2001: 61a).

Platon felsefe ile müzik arasındaki ilişkinin değerinin çok ama çok mükemmel bir eğitimle bağlantılı olduğu düşüncesine sahiptir. İşte bundan dolayıdır ki Platon, "ideal devlet"inin yapıtaşlarını da eğitim üzerine oturtmuştur. Bu özelliklere sahip bir devlet olmanın tek yolu ise yine devlet tarafından toplumdaki bireylerin eğitilmesi ile mümkün olabilecektir. Kişilere üst düzeyde eğitim verilerek ve en iyi şekilde yetiştirilerek üst düzey bir yapıya sahip birey yetiştirilmiş olacaktır. Bu şekilde yetiştirilen insanların da eğitime büyük katkıları olacak ve sistemi düzeltip daha da ileri düzeye taşıyacaklardır. Akabinde toplumun yapısı düzelip istenilen düzeye gelirse bu insanların dünyaya getirecekleri evlatları da hem kendilerine hem de topluma daha faydalı olacaktır.

Platon'a göre devlet yönetiminde bulunan insanların kurallara büyük önem vermeleri gerekmektedir. Yöneticilerin uygulama noktasında büyük titizlik göstermeleri ve bu ilkeleri değiştirmeye yönelik dışarıdan yapılan müdahalelere karşı temkinli olmaları gerekmektedir. Platon, müzik ve aynı zamanda jimnastik konusunda koyulan kuralları ortadan kaldırma ya da değiştirmeye yönelik müdahalelere izin verilmemesi düşüncesindedir (Platon, 2005: 424a-b-c). Platon'un müziğe yaklaşımı ve özellikle yüklemiş olduğu ilkeler toplumun gelişmesi ve devletin müzik sanatına verdiği değeri ve öncelik durumunu açıkça göstermektedir.

Platon, müzikte yersiz yeniliklerden uzak durulması ve bu konuda dikkatli olup gerekli hassasiyet gösterilmesi düşüncesindedir. Platon bu konuda bir benzetme yaparak koruma görevinde olan bekçilerin gözetleme işi yapmaları için gerekli olan

binalarını, müzik sanatının temelleri üzerinde kurmaları gerektiğini söylemiştir (Platon, 2005: 424d). Bu anlatım, müzikte meydana gelmiş olan çeşitli değişikliklerin ve bu değişimlerin önüne geçilmesi bakımından eğitimin eşliğinde sıkı bir şekilde yapılacak kontrollerin büyük önem arz ettiğini göstermektedir.

Platon'u korkutan şeylerden biri de bilindiği gibi, müzikteki değişiklikler ve yeniliklerdir. Nitekim Platon, "Yasalar" adlı eserinde müzik sanatına diğer sanat türlerine nazaran daha fazla hassasiyetle yaklaşılması ve dikkatle ele alınması üzerinde özellikle durmuştur. Platon, müzik sanatında olması istenmeyen değişiklikler ile alakalı olarak kastettiği aletlerden flüt ve aulos için bu iki müzik aletinin müzikte kullanılmasının sanat dışı garipliklere sebebiyet verebileceğinden de söz etmiştir (Platon, 2007: 670a). Burada Platon'un müzik aletine göstermiş olduğu tepki dikkat çekmektedir. Platon'un endişe duyduğu şey müzik ve edebiyatın (şiir, tragedia) etkisiyle devlet otoritesinin zedelenip etkisini yitirmesidir. O, şarkılarda ve destanlardaki coşkulu özelliklere sahip musalara devlette yer vermenin her yer ve zamanda en iyi olarak kabul gören yasa ve aklın yerine hazzın ve acının geçeceğinden ve bu olumsuz özelliklerin devlette kalıcı yer edineceğinden endişe duymuştur (Platon, 2005: 607a). Bu olumsuz durumun; yani hazzın aklın yerine geçmesi demek, düzen sağlayıcı olan devletin tehlike ile karşı karşıya kalması demektir. Müzik; geleneksel çizgisinde kalmalı, dönüşüm ve yenilikten korunmalıdır. Aksi takdirde dinsel ve politik olarak temellenmiş olan özelliklerinin de etkilenmesi kaçınılmaz demektir.

Toplumunu etkileyecek unsurlardan biri de geleneksel anlamda yapılan değişikliklerdir ve müzik için de aynı şey geçerlidir. Dolayısıyla Platon müzikte yapılan değişikliklerden uzak durulması gerektiği aksi takdirde bütünü sarsılacağı düşüncesindedir (Platon, 2005: 424c). Platon'un bu konudaki düşüncelerini Damon'un ifade ettiği devletin ana politik kuralları sarsılmadan müzik tarzının değiştirilmeyeceği şeklindeki düşünceleri desteklemiştir (Platon, 2005: 424c).

Platon'un "Devlet" ve "Yasalar" diyaloglarında açıkça görebildiğimiz şey müziğin toplumda kurallı bir şekilde organize edilip sınırlandırılması ve devlet tarafından kontrolünün sağlanmasıdır. Bu konu ile ilgili bir durumu diyalogunda şu şekilde örnelemiştir:

-Tüm dansı ve ezgileri tanrılara adanmak, her şeyden önce şenlikleri düzenleyip yıl içindeki yerlerini hesaplayarak, her birinin hangi tarihlerde ve hangi tanrılara, tanrı çocuklarına, daimonlara ayrılması gerektiğini kararlaştırmak gerekir. Bundan sonra tanrılara sunulan sunuların hangi şarkıyla ve hangi danslarla kutsanacağını saptamak; bütün öteki tanrılara sunular sunularak her bir tanrının ve öteki tanrısal varlıkların sunuları şarkılarla kutsanmalıdır. Herhangi bir tanrı için bunlara aykırı olarak başka şarkı ve danslar getiren olursa, rahipler ve rahibeler yasa bekçileri ile birlikte yasaya ve dine uygun olarak onu oradan uzaklaştırmalı; direnmelerine müsaade edilmemelidir (Platon, 2007: 799a,b).

Platon, devletin belirlenmiş müzikler dışındaki türlere izin vermemesi ve bunu sıkı kanun ve kurallarla belirlenmesi düşüncesindedir. Bu konuda hassas olunmadığı takdirde toplumun bozulması korkusu taşımaktadır.

-Hiç kimse belirlenmiş ve kutsal sayılmış şarkılarla gençlerin tüm koro dansı dışında şarkılar söylemesin, dans da etmesin. Bu konuda bir başka yasadan daha titiz davranılsın. Buna uyan cezadan kurtulsun, uymayan cezalandırılsın (Platon, 2007: 800a).

Platon, müzik eğitiminde ruhu hem geliştiren hem de eğiten şarkıların seçimi konusunu çok önemsemiştir. Platon, müzik eğitiminde şarkıların beraberinde oyun ve dansın da olması gerektiği düşüncesindedir. Onun için makam, ritm ve sözden oluşan bir şarkıda asıl olması gereken şey ritmin söze uygun olmasıdır. Platon, müzikte uyumsuzluğun sakıncalı olduğu müzik ve sözün birbiriyle uyumlu olması gerektiği düşüncesindedir. Bunun nedeni ise müzik alanında yapılan bir takım yeniliklerdir. Müzik aletlerinde ustalaşılması, öykünmelerin doğal olan sesler aracılığıyla yapılması ve bunun yanında şarkıda bulunan sözün değerinin düşmesi gibi bazı değişimler, toplumda ahlaksal açıdan olumsuz durumlara sebebiyet verme ihtimali taşıyabilmektedir.

O, hüznün sözlerde ve beraberinde bulunan makamlarda da yeri olmadığını düşünmüş; bunu “sözlerimizde hüznün, ağıt, feryat ve yakınma bulunmamalıdır” şeklinde ifade etmiştir (Platon, 2005: 398d). Platon Antik Yunan’da çok fazla kullanılan makamların ahlaki ve ruhsal açıdan etkilerini onaylamış ve eğitim için

tasarlanan şarkıların belirlenmesinde de bazı özel makamların tercih edilmiş olması gerektiğini düşünmüştür. Sözü edilen bu makamlar ise tiz lydia ve karma lydia vb. makamlardır. Bu tarz hüznü olan makamları sarhoşluk ve gevşekliğe sebebiyet vereceğinden sakıncalı bulup yasaklanmalarını düşünmüştür. Platon'un makamlarla ilgili bir diyalogu şu şekildedir:

-Peki, söyle bana, hüznü makamlar hangileridir? Müzikle uğraşan sensin, bilirsin.

-Karma lydia (Mixolydian) makamı, tiz lydia (Syntonolydian) makamı ve buna benzer makamlar.

-O zaman bunlar yasaklanmalı. Bunların bırak erkekleri, erdemli kadınlar için bile hiçbir faydası yoktur (Platon, 2005: 398e).

Platon, müziğin eğlence amaçlı kullanılmasını da tasvip etmemiştir. Eğlence mekânlarında dinlenmesi sonucu gevşekliğe sebebiyet veren hüznü türlerin lydia gibi makamlar olduğunu belirtmiştir.

Platon, müzikte kullanılan çalgılar konusunda makamların çalgılar üzerinde belirleyici olduğundan bahsetmiştir. Platon, şarkılar genelde doria ve frigia makamlarından oluştuğundan çalgı türünün de buna göre belirlenmesi gerektiği düşüncesindedir. Bu yüzden arp ve buna benzer çok telli müzik aletlerine ihtiyaç duyulmamış lir ve kitara isimli çalgı aletleri yeterli görülmüştür. Farklı büyüklük ve akortta hazırlanabildiğinden çok farklı diğer makamlarında çalınmasında kullanılabilirdiğinden aulos isimli bu çalgı aletinin kullanılması uygun görülmemiştir. Platon, devlette kullanılabilecek makamların sadece dor ve frigia olabileceğine karar kıldıktan sonra müzik aletleri ile ilgili olarak şu diyalogu gerçekleştirmiştir:

-Demek ki ezgilerimizde ve şarkılarımızda sadece bu makamları kullanırsak çok telli, bütün makamları çıkarabilecek çalgılara ihtiyacımız olmayacak.

-Öyleyse, üç köşeli çalgıları, harpları ve çok telli kompleks sazları yapan ustaları ülkemizde tutmaya gerek kalmayacak.

-Peki, flüt yapanlar ve flüt çalanlar ülkemizde kalabilirler mi? Bütün çalgılar içinde en çeşitli sesleri çıkarabilen müzik aleti flüt. Hatta diğer bütün çeşitli sesleri çıkaran aletler flüte öykünerek yapılmıştır.

-O halde kentimizde kullanılabilir aletler olarak geriye sadece lyra ile kithara bir de kırsalda çobanların syrinixi kalıyor.

-Zaten, Apollon'u Marsyas'a, çalgılarını da Marsyas'ın çalgılarına yeğleyişimiz boşa değil (Platon, 2005: 399c-d-e).

Antik Yunan halkı, müzik sanatının kültüre etkisi olduğunu savunmuşlardır. Platon ise müziğe sızma ihtimali olan kural tanımazlığın toplumda da tehlike yaratabileceğini, zamanla sosyal hayatın içine yerleşip, geleneklerle beraber tüm alışkanlıkları değiştirebileceğini ve bunun sonucunda ise sadece kişilerin yaşamında değil, toplumun yıkımına da sebep olabileceğini düşünmüştür (Platon, 2005: 424d-e). İşte tüm bu sebeplerden dolayı Platon'un müzik sanatı ile ilgili beklentisi müziğin çok uzun yıllar değişim yaşamadan varlığını sürdürmesidir. Çünkü ona göre, müzikte yapılan çeşitli değişiklikler ve yenilikler tehlike arz etmektedir.

Platon, kurullarla sınırlandırılan bazı müziklerin, oluştuğu dönemde meydana gelen olumsuzluklar nedeniyle değişikliğe uğrayabileceğini ve bunun önüne geçmek, bu türleri korumak için, yapılması gerekenlerle ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

-Eskiden müzik kendine özgü tür ve figürlerine göre ayrılmıştı. Bir şarkı türü tanrılara yakarı idi ve bunların adı Hymnos (ilahi) idi; bunun karşıtı olan bir şarkı türü vardı ve bunlara Threnos (ağıt) demek gerekiyor, bir başkası Paran (zafer türküsü), bir başkası da sanırım Dionysosun doğumunu anlatan Dithyrambos idi. Bir de şu Nomos denilen tür vardı kithara eşliğinde söylenirdi. Bunlar bir kez saptandıktan sonra, bir ezgi türü öbüründe kullanılmazdı (Platon, 2007: 700b).

Platon anlayışında eğitim, kişiliğin eğitimi olup eğitilmiş olan insanlar edindikleri bilgiler ile değil kişiliklerinin doğruluğu ve ne derece sağlam olduklarıyla değerlendirilirler. Platon alınan bu eğitimin kişiyi ölçülü olmaya sevk ettiği düşüncesindedir. Müziği ileri düzeyde coşku yaratması ihtimalinden dolayı bir tehlike olarak değerlendiren Platon, eğitimde çok önem verdiği müzik eğitiminin kişiliğin eğitiminin yanında duyguları kontrol edip, istenilen hedefe yönlendirme konusunda etkili olduğunu belirtmiştir (Platon, 2005: 410a).

Platon'un sanata ve aynı zamanda sanatçıya karşı bakış açısı olumsuz olarak algılanmaktadır ancak Platon'un müziğe bakış açısı öncelikle ruhun eğitilip daha

sonra buradan yola çıkıp kişinin eğitilmesi olduğudur. Platon hemen her konuyu akıl ve ruh temelinde değerlendirmiştir. Bu bağlamda Platon, sanat felsefesinde insan ruhunun en iyiyi ve en güzeli bulmaya çalışması, eğitim felsefesinde ise müzik aracılığıyla insan ruhunun eğitilebileceği konuları üzerinde durmuştur. Bundan dolayıdır ki Platon'un ana odağı ruhun eğitilmesine yöneliktir. Bu anlayış müziğin algılanıp anlaşılması ve kullanılması gayesini de belirlemektedir. Platon, müzik vasıtasıyla ruhun ve insanın eğitimi ile birlikte uyumlu insanlardan oluşan uyumlu bir toplum amaçlamıştır. Bu yüzden Platon, toplumun en küçük birimi olan öncelikle uyumlu insan akabinde uyumlu toplum düşüncesini, uyumlu bir dünya düşüncesiyle birleştirmiştir.

Geleneksel olan Antik Yunan sanatının eğitiminde bulunan iki özellik, Platon anlayışında da vardır. Bu özelliklerden biri müzik iken diğeri jimnastiktir. Müzikteki eğitim okuma yazma eğitimi olmayıp eğitim aracılığıyla sağlıklı bir kişiliğe ulaşılması için ruhun eğitilmesidir. Platon, eğitimde sadece beden ya da sadece ruh değil her ikisinin birlikte eğitilmesinde müziği adeta bir araç olarak değerlendirmiştir.

Platon açısından sanat ve müzikteki eğitimin fazlasıyla öne geçirilmesi demek, gevşek ya da yumuşak bir kişiliğe sebebiyet verecektir. Bunun sonucunda ise ilk başta yönetimde bulunan insanların yetiştirilmesi konusunda bazı olumsuzluklara neden olabileceğini düşünmüştür. Platon ölçünün ve bunun yanında dengenin eğitim açısından önemli olduğunu, ruhun eğitilmesi sürecinde müzik ve beraberinde jimnastik eğitiminin birlikte verilmesi gerektiğini belirtmiştir (Platon, 2005: 410d). Platon, konuyu daha çok etik olarak değerlendirmiştir. Platon'un sanata ve dolayısıyla sanatçılara karşı önyargılı bakışının hatta zaman zaman olumsuz değerlendirmesinin nedeninin altında bu ve buna benzer sebepler yatmaktadır.

Müzik eğitimi, Antik Yunan kültüründe var olan eğitim türüdür ve dolayısıyla müzik ve beraberinde müzik eğitimi toplum için çok önemli bir konuma sahiptir. Yunan kültürünün vazgeçilmezlerinden biri olan müziğin çok uzun süren çeşitli festivallerde kullanılıyor olması, Platon'un müzik eğitimi anlayışının belirlenmesinde önemli bir paya sahiptir. Konuyla alakalı Platon, ideal devlette var olması gereken eğitimin taşınması gereken şartlar ile ilgili şu sözleri dile getirmiştir:

-Nasıl olmalı bu eğitim? Geçmişten beri sürdürüle gelen eğitim anlayışından daha iyisini bulmak zor gözüküyor. Bu da beden için jimnastik, ruh için coşkulu sanatçıların müziği olmak üzere iki kısımdan oluşuyor.

-Eğitimimize önce müzikle başlayacağız. Onun arkasından jimnastik gelecek değil mi? (Platon, 2005: 376e).

Platon için bedenin eğitimi ile müzik eğitiminin temel hedefi, bireyi uyumlu bir bireye dönüştürmek yani kişinin devlete uyumlu olan birey olarak yetişmesini sağlamaktır. Platon, müzik eğitimi konusunda çeşitli sorgulamalar yapmıştır ve az önce paylaşılan paragrafta geçen sorunun mevcut yönetime imalı bir şekilde sorulduğu görülmektedir. Platon, ruh ve bedenin eğitilmesi konusunda uyuma önem vermiş birinin diğerinden daha öncelikli olmaması gerektiğini vurgulamıştır.

Hem beden hem de ruhun dengesi sağlıklı bir eğitim aracılığıyla gerçekleşecektir. Platon'a göre hem müzik hem de jimnastiğin toplumda sürekli tercih edilen alanlar arasında yerini koruması ancak eğitimle mümkün olacaktır. Hedeflenen bu durum yalnız ruhun değil bedenin de eğitilmesini gaye edinmelidir. Bu durum müzikle jimnastiğin birlikte ele alınması sonucu gerçekleşecektir.

Platon, "Tanrı'nın insanlara jimnastik ve müziği vermesindeki amaç, kişinin içerisinde var olan cesur ve akli tarafının, birtakım ihtiyaçlarını gidermesi içindir. Ancak bedeni ve ruhu birbirinden ayrı bir şekilde geliştirmesi için vermemiştir" (Platon, 2005: 411e) diyerek hem ruh hem de beden olmak üzere her iki eğitiminde birlikte verilmesi gerektiğini savunmuştur.

Platon'un, *Devlet* adlı eserinde Glaukon ile bir başka diyalogu şu şekildedir:

-Eğitimini müzik ve jimnastik üzerine kuran biri, birçok kimsenin de sandığı gibi, bunlardan birisinin sadece ruhu, diğerinin de bedeni eğiteceğini düşünerek bu amaçla hareket etmemelidir. Her ikisinin de amacı, birlikte ruhu eğitmek geliştirmektir. Müziği boşlayıp sadece jimnastikle uğraşanların veya jimnastiği boşlayıp sadece müzikle uğraşanların nasıl bir ruh haline sahip olduklarını gözlemedin mi hiç? Birinciler vahşi ve kaba bir ruh hali içinde olurken, ikinciler gevşek ve fazlasıyla ince, saygılı oluyorlar (Platon, 2005: 410b,c,d.).

Diyalogda geçen müzik eğitimi için kastedilen şey yalnızca müziğin öğretilmesi olmayıp, bunun yanında ruhsal ve zihinsel eğitimi de kapsamaktadır. Aslında bu eğitim kişiliğin eğitimiyle birlikte aynı zamanda ruhun da eğitilip arındırılması için bir yöntemdir. Burada müzik, bir araç rolünü üstlenmektedir.

Platon, müziği daha çok ahlaki açıdan değerlendirmiş, müzik hakkında yaptığı açıklamalar ve bakış açısı genelde aynı olmuş ve dolayısıyla bireyi ve toplumu ön plana almıştır. Platon'un ritm konusundaki düşünceleri ise şu şekildedir:

-Dizelerin uyaklarını ve melodiyi bu ritme uymaya, onu dikkate almaya ve izlemeye zorlamalıyız, yoksa ritmi onlara değil. Bu ritimler neler olabilir? (Platon, 2005: 400a).

Platon, sorduğu sorunun cevabını almak için Damon'a başvurmuştur. Platon diyaloglarında, müzik ile ilgili hemen her konuda Damon, Platon'un başvuru kaynağı olmuştur.

-O zaman Damon'a danışmak farz oldu. O, hangi ölçülerin alçaklığa, edepsizliğe, hiddete; hangilerinin de bunların tam tersi durumlara uyduğunu iyi bilir. Tam emin değilim ama karmaenhoplios, heroes gibi birtakım ritimlerden bahsediyordu. Bunları nasıl birbirinden ayırıyordu, pek fikrim yok. Yanılmıyorsam, bunlar aşağı ve yukarı vuruşlarını birbirine denkleştiriyor ve bunlara uzun ve kısa sesler ekliyordu. Yine tam emin olmamakla beraber, iambos ve trakhaios adını verdiği iki ritme de uzun ve kısa sesler ekliyordu. Bazı durumlarda da ya ölçüyü, ya ritmi ya da her ikisini de ya beğeniyor ya da kötü buluyordu. Neden böyle, onu tam bilemeyeceğim. İsterseniz bu konuları Damon'a bırakalım. Bilmediğimiz bir konuda tartışmak zor olacak (Platon, 2005: 400b,c).

Platon müzikte iyi ve kötü ayrımı yapmıştır. Ona göre her tür farklı modlar ve aletler meşhur Grek doktrini bağlamında, iyi müzik insanlığa ve insani vasıflara götüren müzik iken kötü müzik ise olumsuz durumlara sevk eden müziktir. Konuyla ilgili Platon'un Glaukon ile bir başka diyalogu şu şekildedir:

-Müzik en önemli eğitim aracıdır. Çünkü ritm ve makam ruhumuzun derinliklerine kadar sokularak bizi çepeçevre sarar, ona soylu davranış kazandırır. İnsan doğru bir müzik eğitimi almışsa, ruhu da

güzelleşir, aksi halde tersi olur. Öte yandan layıkıyla müzik eğitimi almış bir insan sanattaki ve doğadaki hatalarını ve eksikliklerini en dikkatli kişi olarak bir bakışta sezeceği için de güzel şeyleri sevip övme ve ruhunu onlarla besleme imkânı bulup kendisini de güzelleştirir, kusursuz biri olur. Çirkin şeyleri de daha çocukluğundan itibaren haklı olarak yerecek ve zihnine yerleşmeden önlemeyi bilecektir.

-Bu nedenle sanırım en başta eğitim, müziğe dayanmaktadır (Platon, 2005: 401d,e-402a).

Antik Yunan kültüründeki müzik şiir ile adeta iç içe olduğundan şarkı sözlerinde bulunan ritm vezneler bağlı olmuştur. İyi ve kötü ritmin etkileri konusunda Platon'un düşünceleri şu şekildedir:

-Fakat zarafetin ve uyumsuzluğun iyi ve kötü ritimle ilişkili olduğunu tahmin etmek pek de zor olmasa gerek. Denebilir ki, iyi bir ritim iyi bir üsluba eşlik eder. Aynen güzel ve güzel olmayan melodide olduğu gibi, neydi bizim ilkimiz: Sözlerin ritim ve makamlara değil, ritim ve makamların sözlere (içeriğe) uyması gerekir.

-Peki, söz ve üslubun niteliği, insanın ruhunun karakterine bağlı değil midir? (Platon, 2005: 400d).

Platon, bu soruyla müziğin insanın kişiliğine ne denli etkisi olduğunu ve kişiliğini geliştirme noktasında etkisine vurgu yapmıştır. Aynı zamanda Platon, sözleri anlamlı ve güzel olan melodinin iyi olarak nitelendirilebilecek bir ritmi güzel yüreklilik ve iyi bir kişilik sonucu ortaya çıktığını dile getirmiştir.

Platon, yetişkin bireylerin yaşamlarındaki sorumluluklarını tam anlamıyla yerine getirme görevini üstlenme gayesinde iseler tüm bu olumlu şeyleri kazanmak için ellerinden geleni yapmaları gerektiğinden bahsetmiştir. Bu önemli özelliklerin resim ve resim gibi yaratıcı nitelikteki bazı sanatlarda da yer aldığını belirtmiştir. Aslında neredeyse her şeyin doğasında bu özelliklerin bulunduğunu ve güzellikle beraberindeki uyumluluğun iyilik ve erdem değerlerine özdeş olduğunu, çirkinliğinsiz uyumsuzlukla yani kalitesiz bir ritim ve kötü olarak değerlendirilen bir kişilikle beraber düşünülebileceğinden bahsetmiştir (Platon, 2005: 400e,401a).

Platon ölçülü, cömert, cesaretli ve yüce yürekliliğin gerçek ve kaliteli eğitimde olması gerektiğini hatta bu değerlerin hem benzerleri hem de karşıtlarının

da öğrenilmesi gerektiğini düşünmüştür. Ayrıca Platon tüm bunların sanatın ve hatta öğrenimin birer dalı olduklarını kavrayamadan hem kendilerinin hem de eğitime çalışılan bekçilerin müzikal açıdan yetiştirilemeyeceğini dile getirmiştir (Platon, 2005: 402b,c). Platon'un bu tarz düşünceleri müzikteki eğitimin önemini ve çerçevesini ne denli büyütmüş olduğunun göstergesi gibidir. Platon'un tasarladığı ideal devletinde müzik eğitimi, müziğin öğrenilmesinden çok ruhun eğitilmesini hedeflemesi, müzik eğitiminde etik değere gösterilen önemin de bir işaretidir.

Platon, çocukların da öncelikle masallar aracılığıyla eğitilebileceğini bunun için müzik eğitimine hikâyelerin eklenmesi gerektiğini düşünmüştür. Çocuklar bilinçlenip kavramaya ve konuşmaya başladıktan sonra devletin kontrolünde olmak şartıyla onlara hikâyeler ve bunun yanı sıra şarkıların eğitimi verilmiştir. Ancak bu hikâye ve şarkılar devletin uygun gördüğü türden olmuştur. Kontrollü olmasındaki amaç daha çok küçük olmalarından dolayı güzellik ve bunun yanında estetik duygularını etkileyebileceğinden, zararlı olabilecek durumlardan onları korumaktır. Hikâyelerin genel özelliği ahlaki açıdan çocuğu geliştirebilmeli, kullanılan şarkılar ise ruhsal açıdan sakinleştirici ve güçlendirici özelliklere sahip olmalıdır. Ancak Homeros ve Hesiodos gibi bazı ozanlara ait olan masallar, Platon açısından sakıncalı bulunduğu devlette uygun görülmeyip yasaklanmıştır (Platon, 2005: 377a).

Platon sözü edilen bu ozanların tanrıları ve kahramanları anlatış tarzlarını doğru bulmamıştır. Nitekim bu konuda fikirlerini şu şekilde dile getirmiştir:

-İster destan, ister şarkı, isterse Tragedia olsun, doğru olan tanrıyı olduğu gibi göstermektir (Platon, 2005: 379a).

-Çocuklarımıza hiç göz kulak olmayalım da önlerine ilk çıkan ozandan dinledikleri biçimiyle ilk masalı benimseyip büyüyünce sahip olmaları gerektiğini düşündüğümüz fikirlerin tam zıttı fikirlerin ruhlarına yerleşmesine göz mü yumalım?

-Öncelikli görevimiz, şu masal anlatıcı ozanlar üzerinde bir denetim kurmak olacak (Platon, 2005: 377b).

Platon, faydalı olabileceğini düşündüğü türlere izin verirken zararlı olabilecek olanlara da yasaklama getirilmesini ve bu durumun kontrol altında tutulmasının yanında bu eğitimi verecek öğretmenlerin de denetlenmesi gerektiği üzerinde durmuştur.

Platon'a göre, mevcut devlette bulunan yasaların yerini onu etkisiz hale getiren müzik eğitimi almalıdır. Ona göre, kaliteli bir müzik eğitimi ile sağlıklı bir ruha sahip olunabilir. Müzik alanındaki sadeliğin karşılığı ruhun ölçü içinde olması iken jimnastikteki sadeliğin karşılığı ise bedenın sağlık içinde olmasıdır (Platon, 2005: 404e). Tam anlamıyla bakılmayan, yeterli beslenmeyen bedenler doktora ihtiyaç duyarlar. Hukukta ve bunun yanında yargıçların işını zorlaştıran şey düzensizlik ve karışıklıktır. Devlette yer alan tüm olumsuz nedenlerin sebebi devlette yer alan eğitimin kalitesiz ve kötü oluşudur. Yani sağlıklı bir eğitim, problemlerin çözümü için odak noktadır. Ruh ve bedenın tam olarak dengede olmasının koşulu da iyi bir eğitimidir. Bunu sağlayacak kurum devlettir ve bu, devletin öncelikli görevidir.

Platon "Yasalar" kitabında yaptığı bir diyalogda şarkılarımızın bizim yasalarımız olduğundan bahsetmiştir (Platon, 2007: 799e).

Platon anlayışında koro ve dans eğitimi oldukça önemlidir. Eğitimi almamış demek koroyu bilmeyen, anlamayan anlamına gelirken, eğitimi alan ise çok iyi dans etmesini becerebilen kimse demektir. Şarkının birliği koro ve danstır. Bunun yanında müzik konusunda sağlıklı bir eğitim almış kişi de çok iyi şarkı söyleyip dans da edebilmelidir. Korolar ise iyi dansçıların oluşturduğu bir türdür (Platon, 2007: 654b).

Koroların anlamlı bir özelliği de çok sayıda kişinin müzikle içli dışlı olmasıdır. Burada önemli olan şarkı söylemektir ve korolar da eğitim anlamına gelmektedir. Ayrıca yılın çok büyük bölümünü kapsayan festivallerin de müzik alanında öğrenilenlerin gösterimi, korolar açısından oldukça değerlidir. En iyi olanların sergilenip, dinletilip ve yapılan yarışmalarda birincilerin de buna göre belirlenmesi şenliklerdeki en önemli ölçüttür. Bahsi geçen yarışmaların hakemlerini belirleme konusunda ise Platon:

-Demek ki resim, müzik ve bütün sanat alanlarındaki her eser konusunda işinin ehli bir hakem olacak kişinin, şu üç noktayı bilmesi zorunludur. İlkın eserin ne olduğunu, sonra ne kadar doğru, üçüncü olarak da betimlemelerin söz, ezgi ve ritimle ne kadar iyi canlandırıldığını bilmeli değil mi? (Platon, 2007: 669a) diye ifade etmiştir.

Platon bir yandan toplumda görülen değişiklikleri ve müzik hakkında yorumlamalar yapıp değerlendirmede bulunacak kişiler için yaşanan durumu şu şekilde anlatmıştır:

-Eskiden müziği değerlendirmek, ne ıslık olurdu, ne de kalabalığın çirkin bağırması. Terbiye almış kimselerin sessizce dinlemeleri uygundu. Kalabalıklar kararını gürültü patırtıyla belirtmeye kalkışmıyordu. Bundan sonra bazı kural tanımaz ozanlar, müzikte doğruluğun yerine, alınan zevkin önemli olduğunu ileri sürdüler ve kural tanımazlığı geliştirdiler. Bunun sonucunda, seyirci sanatta güzel olanla olmayanı ayıramayacak duruma geldi. Herkes her şeyi bildiği kanısına kapılarak, kural tanımazlık ve başıboşluk aldı başını yürüdü (Platon, 2007: 700e,701a,b).

Platon için bu tarz durumlar ile karşı karşıya gelmemek, müzikte ve aynı zamanda müzisyenlerde oluşabilecek olumsuzluklara maruz kalmamak için müzik eğitiminde verilecek eğitimi önemsemek şart olmuştur. Platon işin uzmanı olan müzisyenler hakkında şu şekilde bir değerlendirmede bulunmuştur:

“Gerçek bir müzisyen ve harmoni ustası derken enstrüman tellerini akort edebilen kimse değil de, jimnastik ile müziği en uygun bir biçimde birleştirip insanın ruhuna en iyi biçimde yerleştiren kimseyi kastediyoruz” (Platon, 2005: 412a).

Çocukların kişiliklerinin oluşumunda çok büyük etkisi olan müzik öğretmenlerinin de müziğin kalitesi konusunda kendi istek ve arzularına uygun müziği öğretilmelerine müsaade edilmemiştir. Kısaca Platon müzik ile alakalı her konuda detaycı davranmış ve yeni devlette bu durumu yasalara bağlamaya çalışmıştır.

Müziğin eğitim yönü de haz ve zevk verme yani eğlence fonksiyonunu etkilemektedir. Duyguların beslenme ve gelişmeye ihtiyacı vardır ve dolayısıyla sanat ve müzik gereklidir. Çocuklukta duygular ve hisler doğru bir şekilde eğitilse bile zamanla hayatın çeşitli devrelerinde tekrar bu duygular negatif yönde etkilenebilir. Konuyla ilgili olarak Platon'un diyalogu şu şekildedir:

-Söylediğim şu: çocukların başlangıçtaki ilk duyuları haz ve acıdır, ruhlarına ilk olarak giren erdem ve kötülük bunlardır, oysa aklı başındalık ve sağlam doğru yargılar yaşlılıkta bile elde edilse, bir

mutluluktur. Bunları ve bunların sağladığı iyileri elde eden insan mükemmeldir. Eğitim diye çocuklarda her şeyden önce erdemin oluşmasına diyorum; haz ve sevgi, acı ve nefret henüz akılla kavramaya başladıkları zaman da uygun alışkanlıklar edinme konusunda akılla doğru bir uyum kurarlarsa, bu uyumun bütünü erdemdir. Hazlar ve acılar konusunda, daha başlangıçtan sonuna kadar nefret edilecek şeylerden nefret edecek, sevinecek şeyleri de sevecek biçimde doğru yetişmiş olmayı uslamlama ile ayırıp da eğitim diye adlandırdığında benim tanımıma uygun doğru bir tanım yapmış olursun(Platon, 2007: 653b).

Platon'a göre müzik ve şiir, görsel sanatların üstünde birer sanattır. Çünkü hem müzisyenlerde hem de şairlerde ilahi aşk ve şevk başkadır. Hem şair hem de müzisyen ilahi güç ve kuvvet ile sanatlarını icra ederler. Platon'un sanata negatif bakmasının nedeni sanatın hakikate ulaştırmadaki rolünün yetersiz olmasındandır. Ancak hakikatin görünüşünün temeli anlamında insan duyguları için sanat önemlidir.

Platon ilk dönem yazılarında sanatı bir mimesis (taklit) olarak kabul etmiştir. Mimesis kavramını özellikle müzik ve dans için kullanmıştır. Platon için sanat, genel olarak taklit eden ve taklitle olan bir olgudur. Bu durumu Platon şöyle açıklamıştır:

-Az önce resimle birlikte taklit eden bütün sanatların, yapıtlarını ortaya koyarken hakikatten fersah fersah uzaklaştıklarını söylemiştik; bunun yanında taklit sanatı, ruhumuzun her türlü kavrayıştan ve kavrama yeteneğinden uzak tarafına yönelir ve bu yanın öyle hiç de sağlıklı olmayan ve hakikilikten uzak hedefinin sadık arkadaşıdır (Platon, 2005: 603a).

Platon'a göre şiir ve sanat hayatı temsil etmeli ve bu temsil doğru olmalıdır. Platon'a göre sanat gerçeğe örtüşmeli ve taklitten uzak olmalıdır.

-Kendisi değersiz olan taklit etme sanatı, değersiz olan ile birleşip değersiz şey üretir.

-Taklit eden edebiyat sanatı, zorunlu ya da gönüllü olarak eylemler üstlenen ve buradan mutluluk ya da felaket elde ettiklerine inanan, buna göre de ya acı çeken ya da sevinç duyan insanları taklit eder. Bundan başka seçenek bulunmamaktadır, değil mi? (Platon, 2005: 603a).

Bu anlamda sanat Platon'a göre, dış dünyanın (nesnel varlıkların) basit ve sade bir kopyasıdır. Platon, hakikatin sanatla taklit edilmesini pek tasvip etmemektedir. Ona göre sanat, taklit olduğundan hakikate götüren bir yol değildir.

-Taklit eden edebiyatçı; ruhun bu türüne uygun yaratılmamış olmakla kalmaz, geniş kitlelerce tanınmış ve ünlü biri olmak istiyorsa, sanatı da ruhun hoşlanmasına elverişli olmayan, hırçın, dizginlenemez ve alacalı bulacalı, ışıl ışıl bir karakteri taklide elverişlidir; çünkü bu kolayca taklit edilir.

-Hakikat yönünden baktığımızda, değersiz olanı yarattığı için o ressamı benzemektedir, ayrıca da ruhun iyi yanına değil de öteki yanına yöneldiği için de ressamın bir eşidir (Platon, 2005: 605a-c).

Platon' göre sanat, eşi benzeri olmayı yansıtmalıdır. Ona göre, bir sanat dalı benzersiz olduğunda ve taklitten uzaklaştığında bir anlam kazanacaktır.

-Öyleyse taklitçi, taklidi yapılan nesnelere hakkında uzmanlık bilgisine ya da güzelliği ve çirkinliği konusunda doğru dürüst bir fikre sahip değildir (Platon, 2005: 602a).

Platon'a göre sanat gerçeği yansıtmayıp, gerçekle alakası olmayan bir etkinliktir. Ona göre sanat dalları taklitten ibarettir ve hangi sanat dalı olduğu ya da aralarında bulunan farkların bir önemi yoktur. Sanat, taklit olması itibarıyla aldatmacadan ibarettir. Ona göre sanat mükemmel olanı yansıtmalıdır ve sanat ancak mükemmel olanı yansıtırsa bir anlam kazanacaktır.

Gençlerin eğitiminde ve karakterlerinin oluşumunda müziğin fonksiyonu üzerinde ayrıntılı bir şekilde duran Platon, müziğin doğru bir şekilde yapılmasını savunmuştur.

-Öteki canlılarda ritm ve uyum denilen hareketlerdeki düzen ve düzensizlik duygusu bulunmamaktadır. Ancak şenlik arkadaşı olarak verildiğini söylediğimiz tanrılar, bize haz veren ölçü ve uyum duygusunu kazandırmışlardır; böylece şarkı ve danslarla bizi birbirimize kenetleyerek hareket ettirirler ve korolarımızı yönetirler.

-O halde, iyi eğitilmiş kişi; iyi dans edip, şarkı söyleyebilmelidir (Platon, 2007: 653e-654a-654b).

Onun için müzik ve sanat bu bozulan ve kötü derecede etkilenen duyguları tekrar pozitif yönde düzeltebilir. Bütün bunlar imkân dhilindedir. Zira ritm ve harmoni Platon'a göre Tanrı'nın insanlara birer özel hediyesidir.

-Bu doğru biçimlendirilmiş haz ve acılar eğitime ilişkin olduğuna göre, insanlarda zamanla azalır ve yaşamları boyunca birçok açıdan bozulur. Ancak tanrılar yapıları gereği çalışmak zorunda olan insan soyuna acıyıp, bu çalışmaları arasında rahatlasınlar diye tanrısal şenlikler, düzelmeleri için Musaları, onların nderi Apollon'u ve şenlik arkadaşı Dionysos'u bir de tanrılarla birlikte kutlanan bu şenliklerde kazanılan eğitimi vermişlerdir. şimdi söylediğimiz sözün aslında doğru olup olmadığına bakmak gerek. Derler ki, her genç varlığın, deyim yerindeyse, kolu bacağı ve çenesi rahat durmaz, keyifle dans eder ve oyun oynar gibi hoplayıp sıçrayarak, kimi de alabildiğine bağırıp çağırarak, durmadan hareket eder, oradan oraya koşturur ve gürültü yapar.

-İster doğrudan doğruya, ister bir imgeyle canlandırılmış olsun, ruh ve beden erdemine ilişkin figür ve ezgilerin hepsi güzeldir, ktlğine ilişkin olanlar ise bunun tersidir (Platon, 2007: 653cd).

Müzik şiir ve dans bu nedenle ritm ve harmoninin insanın çocukluk devrelerindeki düzenini hareketler ve alelaide ses ve melodilerin üzerinde tedrici bir uygulama olarak görülebilir. Platon'a göre bu sanat dallarının temelleri ve kökleri insanın doğasında mevcuttur.

-Bir de şu var: hepimiz bütün korolardan aynı şekilde mi hoşlanırız, yoksa tam tersi mi?

-Öyleyse, bizi yanıltań şey ne ola ki? Acaba hepimiz için güzel şeylerin aynı olması mı, yoksa aynı olmakla birlikte aynı değillermiş gibi görünmeleri mi? Çünkü kötüyü canlandıran dansların, erdemi canlandıranlardan daha güzel olduğunu, ya da başkaları erdem figürlerinden hoşlanırken, karşıtından hoşlandığını söyleyecek biri yoktur. Bununla birlikte çoğunluk müziğin doğruluğunu ruhlara haz veren gücünde bulur (Platon, 2007: 655b-c).

Sanat konusunda Platon, üç temel kriter uygular ve bu kriterler üzerinde sanatın müspet ve menfi olduğunu yargılar. Birincisi sosyal ve ahlaki kriterdir.

Dolayısıyla bir rezaletin veya kötülüğün sanat anlamında resmedilmesi ve temsil edilmesine güzel denemez.

-Gönülden söylemeye teşvik ettiğimiz ve bir biçimde zorladığımız şarkıcılarımız, ritimlerin ölçüsüyle ezgilerin notalarını izleyebilecek düzeyde eğitilmiş olmalıdırlar. Böylece uyumlarla ritimleri tanıyarak, yaşlarına ve durumlarına uygun olanları seçebilecekler, bu şarkıları söyleyecekler, söylerken de o an için zararlı olmayan bir haz duyacaklar ve gençler için iyi alışkanlıklara uygun bir bağlılık konusunda kılavuz olacaklardır. Bu düzeyde eğitilmişlerse, çoğunluğa göre, hatta bizzat ozanlara göre, daha özenli bir eğitim görmüş olacaklardır. Nitekim üçüncü sırada saydığımız, taklidin güzel olup olmadığını bilmek, ozan için zorunlu değil. Uyum ile ritimden anlaması belki zorunlu, ama yaşlılar en güzeli ikinciden ayırabilmek için üçünü birden bilmeli, yoksa gençleri erdem yolunda büyülemeleri hiçbir zaman söz konusu olamaz (Platon,2007: 670d-e).

Aklı başında insanların müzik ve sanattan alacağı zevk birbirinden farklı olacaktır. Örneğin çocuklar kukla oyunundan veya çizgi filmde, büyük çocuklar komediden, gençler trajediden (destansı), yaşlı insanlar ise efsanevi sanatlardan zevk alırlar.

-O halde anlaşılana, bu konuda yanılgıya düşmek istemeyen, her bir eserin ne olduğunu anlamalıdır; çünkü bunun özünü, ne anlatmak istediğini ve gerçekte neyin betimlenmesi olduğunu anlamayan, gerçekleştirilmek istenen şeyin doğruluğunu ya da ondaki eksikliği hiç kavrayamayacaktır (Platon, 2007: 668c).

Platon'un sanat konusunda uyguladığı ikinci kriter ise zevk ve hazdır. Doğru insanların yapacağı bir eylemdir sanat ancak eğitilmiş insanlar, bu sanattan gerçek anlamda zevk alırlar.

-Koronun işi çeşitli eylemlerde ve olaylarda ortaya çıkan karakterleri taklit etmek olduğuna göre ve her bir koro üyesi kendi ahlak anlayışı ve taklit gücüyle canlandırdığına göre, sözler ezgiler ve danslar yaradılışları ya da alışkanlıkları gereği ya da her ikisiyle birden karakterlerine uygun ise zorunlu olarak bunlardan hoşlanırlar, överler ve

güzel diye tanımlarlar. Ancak yapılarına, karakterlerine, alışkanlıklarına aykırı ise bunlardan hoşlanmaları ve övmeleri olanaksızdır, bunlara çirkin demek zorundadırlar. Yaradılıştan doğru ama alışkanlıkları yanlışsa ya da alışkanlıkları doğru ama yaratılışları bunun tersi ise, hazlarıyla uyuşmayan övgülerde bulunurlar. Nitekim bunların hepsinin hoş olduğunu söylerler, akli başında saydıkları kimselerin karşısında, aslında güzel şeyleri göstermek istercesine bedenleriyle bu şekilde hareket etmekten böyle şarkılar söylemekten utanırlar ama için için hoşlanırlar (Platon, 2007: 655e-656a).

Platon'un sanat konusunda uyguladığı üçüncü kriteri, sanatsal kriter taklidin doğruluğu kriteridir. Taklit edilen sanatın gerçek hayata ne kadar uygun olduğunun ve doğruluğunun kriteridir.

-Doğru biçimi bilmeyen kişi, iyi ya da kötü biçimi ayırt edebilir mi? Ya biri bunlarda taklit edilen nesnelere her birinin ne olduğunu bilmiyorsa? Bunların doğru canlandırılıp canlandırılmadığını bilebilir mi? Söylemek istediğim şu; örneğin, bedenin oranları ve parçalarından her birinin düzeni yerinde mi oranların niceliği ve birbiri yanına getirilmiş parçalar uygun düzeni bulmuş mu? Renkleri ve biçimleri de öyle mi yoksa bütün bunlar karmakarışık mı yapılmış? Sizce taklit edilen canlının ne olduğunu bile bilmeyen biri bunları ayırt edebilir mi? (Platon, 2007: 668d-e).

Platon'un müziğin düzenli ve sistemli olması ve kurallara bağlı olması gerektiğini dile getirmesinin temel sebebi, müziğin toplumu birleştiren bir unsur olduğu düşüncesinde olmasıdır.

Platon'un felsefesi güzellik, uyum ve ahenk üzerine kurulmuş olup 17. 18. ve 19. yüzyıllarda da birçok sanatçıyı etkisi altına almıştır (Cevizci, 2009: 380). Müzik ile gezegenlerin yaptığı hareketlerin birbiriyle bağımlı çalışmış olan Pythagorasçı anlayışındaki Kepler iken müzikteki etik boyut ile ilgili çalışmalar yapan ise Plâtoncu Descartes'tir. Ünlü düşünür olan Hegel ile Schopenhauer, sanatın saltık ruhun tümel iradenin ürünü olduğunu söyleyerek Platon anlayışını benimsemiş ve diğer bir yandan Kant ise beğenilerin tartışıldığı fikrini reddedip tıpkı Platon anlayışındaki gibi salt olan ideal güzeli benimsemiştir (Kaygısız,1999: 44).

Müzik, Antik Yunan hayatında bazı medeniyetlerde olduğu gibi çok tesirli bir pozisyondadır. Platon, bu durumu göz önünde bulundurarak müzik hakkında gelecek dönemlere de ışık olacak tüm araştırma ve düşüncelerini ortaya koymuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FARABI'NİN MÜZİK ANLAYIŞI

3.1. İslam Medeniyetinde Sanat ve Müzik

Farabi'nin Abbasi halifelerinin yönetim konusunda oldukça güçlük çektikleri ve zayıf oldukları bir dönemde doğduğu bilinmektedir. Abbasi Devleti bu zaman diliminde köklü medeniyetleri kendi bünyesine eklemiştir. Lakin Abbasi Devleti'nin o dönemdeki sosyal ve siyasi yapısı halkın kültürel değerlerini zedelemiş dolayısıyla müzik de bu olumsuzluktan kendi payına düşeni almıştır. Aynı dönem içerisinde müzik, Musevi kültüründe ağırlığını korumaktadır. Musevi sanatçılar inanmış oldukları dinleri doğrultusunda dini törenlerde çeşitli müzik aletleri eşliğinde müziğe yer ayırmışlardır. Eski klasik çalgı aletleri ve üflemeli çalgılar kullanmalarının yanında arp ve obua ismi verilen müzik aletlerini kullanmışlardır. Bunun yanında Yahudi toplumunun da dini ayinlerinde müzikten faydalandıkları bilinmektedir (Berkeşli, 1352:4; akt. Kolukırık, 2014: 31). Farabi'nin yaşamını sürdürdüğü devirlerde Yunan kültürü müziğin en değerli dönemini yaşamıştır. Toplumda mevcut olan tiyatrolar çeşitli müzikler eşliğinde faaliyetlerine devam etmişlerdir. Kendi oyunlarını sergilemek için farklı formlardaki müzikleri kullanmışlardır.

İslam'ın kabulünden önce pek çok Arap halkı küçük ve büyük hayvanları otlatarak yerleşik bir hayat olmadan hayatlarını sürdürmüşlerdir. Öncelikle şiir sanatında uzmanlaşmışlardır ve şiire paralel seyreden müzik zamanla oluşmaya başlamıştır. İslam öncesi Arabistan'da müzik çoğunlukla kadınlar ve özellikle üst sınıfın ev işleriyle uğraşan şarkıcı kızlar veya eğlence mekânlarında çalışan kadınlar tarafından gerçekleştirilmektedir. O dönemdeki müziğin doğası ile ilgili bilgiler sınırlıdır. Fakat Antik Mezopotamya'da olduğu gibi kültür ve bilimin ışığıyla sanatın eğlence ve ihtişamla eşleştiği bilinmektedir. O dönemde hac mekânı olan Kâbe ve adaletin evi Ukaz da müzisyenlerin ve şairlerin sanatlarında birbirlerine üstünlük sağlamaya çalıştıkları yarışmaların düzenlendiği merkezler olarak bilinmektedirler (Farmer, 1986: 153).

Farabi döneminde Sasanilerin son dönemlerine kadar İran, müziğin en verimli zamanını yaşamıştır. İran toplumundaki şairler sosyal yaşamın birçok alanında eğlencede ava çıkarken hatta savaşta bile farklı tarzda hikâyeler ve yine farklı müzik aletleri eşliğinde şiirlerini okumuşlardır. Karahanlıların hâkim olduğu dönemde İslamiyet'in etkili olmasıyla, Türk müzik kültüründe kayda değer bir değişim ve gelişim yaşanmıştır. Bu dönemde kullanılan Türk müziğinin yapısı makamsaldır ve Fars müzik kültürü ile etkileşim halindedir. Karahanlıların mevcut ordusunda kurulmuş olan tuğ takımında, halk müziği yaygındır ve kopuz beraberinde türküler söylenmektedir. Gazne o dönemde kültürel anlamda oldukça önemli bir konuma sahiptir ve bunun sonucu olarak Fars Arap ve Hint müziği gibi farklı kültürler ile etkileşim içindedir (Uçan, 1997: 117-141).

İslam'ın kabulü ile Hz. Muhammed, Kur'an-ı Kerim'i iyi bir şekilde tilavet edenlere karşı hoşnutluklarını iletmiştir. İslamiyet'in başlangıcında insanlar Kur'an-ı Kerim'i alçak tonu içeren yalın hal ile okumaya özen göstermişler ama daha sonraki süreçte değiştirerek zamanla kendi ülkelerinin müziksel karakteristiğini yansıtan ses dizeleriyle besleyerek okumuşlardır (Ak, 1997: 97-98).

Müziğin etkisine kapılan devlet idarecileri müzik ile ilgilenmeye başlamış ve bir enstrüman çalma yaygın hale gelmiştir. Böylelikle müzik Abbasiler kültüründe altın çağını yaşamıştır. Abbasi Devleti bu zaman diliminde geçmiş dönemlerden o döneme kadarki köklü medeniyetleri kendi bünyesine eklemiştir. Lakin Abbasi Devleti'nin o dönemdeki sosyal ve siyasi yapısı halkın kültürel değerlerini zedelemiş dolayısıyla müzik de bu olumsuzluktan etkilenmiştir (Berkeşli, 1352: 4; akt. Kolukırık, 2014: 31). Abbasiler döneminin ilk evresi (750 – 847) Altın Çağı olarak adlandırılmış resim ve yazınsal alanlarda olduğu gibi müzik sanatı da payına düşeni almış ve müzik toplum tarafından daha fazla önemsenmiştir (Farmer, 1986: 159).

Tüm toplumsal kutlamalarda müzik sesli eğlence malzemesi, vazgeçilmez bir olgu olmuştur. Misafirler genellikle kölelerin çaldığı deflerle karşılanmış doğumlarda ve düğünlerde profesyonel şarkıcılar bir sahnede defler ve sazlar eşliğinde şarkı söylemişlerdir (Farmer, 1986: 74).

Abbasiler zamanında Türk-İslam düşünürü olan Farabi, *El-Mûsîka' l-Kebîr* kitabında müzik kavramına kuramsal açıdan bakmış aynı zamanda müzik enstrümanları ile ilgili detaylı bilgiler vermiştir. Platon'un düşüncelerinin İslam

dünyasına yankısı daha çok müzikle alakalı eserleri bulunan Farabi ile ve *Kitabü's-şifa* isimli eseri olan İbn-i Sina vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Antik Yunan'da oluşturulmuş olan birçok eserin doğu kültürlerine aktarılması noktasında büyük rolü olan hem Türk hem de Arap dünyasının felsefe bilimcileri, İslamiyet'ten sonra birtakım konularda olduğu gibi müzik sanatı alanında da yapılan çalışmaları kendi dillerine dönüştürmüşlerdir. Felsefe bilimcileri, yapılmış olan müziklerle de ilgilenmiş ve bu müzikleri kavramaya çalışmışlardır. Müzik sanatını olması gereken en iyi hale getiren Türk asıllı düşünürlerden biri de Farabi'dir (Saygun, 1991: 70).

Farabi, kendinden önceki medeniyetlerin bilim, felsefe ve sanat alanlarında ortaya çıkmış düşünceleri ve oluşumları titizlikle incelemiş, eksik ve kusurları düzenleme yoluna gitmiş ve aynı zamanda çok takdir gören kendi özgün felsefesini oluşturmuştur.

Birçok toplumda olduğu gibi İslam medeniyetinde de özellikle Abbasiler refah döneminde bilim ve felsefeye oldukça değer vermişlerdir. Yunan medeniyetinin geride bıraktığı önemli eserler, doğuda felsefenin doğuşuna büyük katkı sağlamıştır. İslam felsefesinin tetikleyicisi, Abbasiler döneminde yapılan yoğun çeviri çalışmalarıdır. İslam felsefesi bir Arap felsefesi olarak algılanmamalıdır. Bu dönemde İslam'ı kabul etmiş olan Türkler de bu felsefe anlayışını benimsemişlerdir. Farabi'nin eserleri Doğu'da yedinci yüzyılda yayılmakta olan İslam medeniyetinin gelişmesinin yanı sıra çok yönlü bir felsefe geleneğini de beraberinde getirmiştir. (Ülken, 2004: 16).

3.2. Farabi'nin Felsefi ve Sanat Güzergâhı

Farabi Bağdat'ta tahsil yaparken Aristoteles'in yapmış olduğu eserleri okumuş olması sayesinde onu sıradan bir Aristotelesçi olmaktan çıkaran Harran'da aldığı eğitimidir (Ülken, 2004: 110). Antik Yunan Filozofu Aristoteles'in felsefesini benimseyen Farabi'nin başarılı çalışmalarının yanında müzik ile uğraşmış olması, müzik alanında yaptığı çalışmalar ve bu sanata yaptığı katkılar büyük takdir görmüştür (Farmer, 1986: 474).

Farabi, Platon'un ve Aristoteles'in eserlerini şerh etmiş ve dolayısıyla yaptığı şerhler sayesinde Platon'un ve Aristoteles'in takibi mümkün olmuştur. Farabi'nin

felsefe tarihine yaptığı ilk katkı hiç kuşkusuz ki yaptığı bu şerhlerdir. Özellikle mantık ve müzik alanında kuşaklar boyunca çok iyi tanınmış olan Farabi, Aristoteles'ten sonra ikinci Aristo olarak bilinen bir filozoftur (Kopecka, 2015: 1).

Farabi'nin sanata ne derece önem verdiği müzik alanında yapmış olduğu çalışmaları bir ölçü niteliğindedir. Müzik alanında yazıp aynı zamanda çaldığı ve kanun çalgısını da kendisinin icat ettiği bilgisi mevcuttur (Mücahid, 2005: 55).

Farabi, sanatı bir erdem olarak ele almıştır. O, kişilerin ve toplumların hem yaşadıkları dünyada mutluluğu hem de öteki âlemde en yüksek mutluluğun kazanılacağı insani değerleri sınıflandırmıştır. Bunlar; nazari erdemler, düşünme eylemleri, ahlaki eylemler ve işlek (ameli) sanatlardır. Farabi dört gruba ayırdığı bu erdemlerin birbirlerinden ayrı düşünülmeceğini ve ayrılmaları halinde amacına hizmet etmeyeceğini ve eksik kalacaklarını ifade etmiştir (Farabi, 2008: 21-43). Farabi, insanların ulaşmak için çabaladığı mutluluğa sahip olmanın yolunun bu erdemler olduğunu ifade ederek, ne denli önemli olduklarını vurgulamıştır.

Farabi, sınıflandırmış erdemlerin özel insanlarda bulunduğunu ve bu insanların da üstün yeteneklere sahip insanlardan oluştuğunu belirtmektedir. Farabi, insanlara ahlaki erdemler ile iş sanatlarını yani ameli sanatları kazandırmanın yolunun eğitim olduğunu vurgulamıştır (Farabi, 2008: 45).

Farabi, ele aldığı bu değerleri bir sanat olarak değerlendirmiştir. Her biri kendi içinde önemlidir ve bu önemi ortaya çıkaracak bilgiye zorunlu olarak ihtiyacımız olduğu düşüncesindedir. Ona göre insanlarda doğuştan sahip olunan bilgiler mevcut olsa da ayrıca eğitim yoluyla da bazı eklemeler de gerekebilmektedir.

Farabi, mantık ilmi açısından bilimleri sınıflandırmış ve bunları da kıyasa dayalı olup olmadıklarına göre iki gruba ayırmıştır. İnşaatçılık, tarım gibi ilim ve sanatları teorikten çok pratiğe dayandıklarından dolayı kıyasa dayalı olmayanlar grubunda ele almıştır. Öte yandan hitabet, şiir, safsata, cedel ve felsefe sanatlarını teorik bilgi ürettiklerinden beş sanat olarak isimlendirmiş ve bunları da kıyasa dayalı olan bilimler grubunda değerlendirmiştir. Bir başkasına hitap etmede ve çıkarım yapmada kullanılan kıyas, beş sanatta ele alınan felsefe dışındaki alanlarda hitap olarak kullanılırken, felsefede ise hem hitap hem de çıkarım özelliği ile birlikte kullanılır. Farabi'nin beş sanat olarak gruplandığı bölümün özellikleri ise kanıtlama yöntemi ve felsefi söyleme dayanıp güvenilir bilgiye ulaştırmaktadır.

Nitekim Farabi, hem teorik bilgide hem de pratik bilgide güvenilir ve kesin bilgiyi elde etmenin tek yolunun mantık olduğunu da ayrıca belirtmiştir (Gazali, 2001: 2-9)

Farabi kıyasa dayalı sanatlar içerisinde değerlendirdiği ancak bilimsel olarak değerlendirilemeyen şiirsel sanatların zamanla oluştuğunu dile getirmiştir (Farabi, 1990: 141).

Geçmişte doğal yaşantısını sürdüren birbirinden farklı toplulukların bilimsellikten çok daha önce estetiği kullandıkları görülmektedir. Farabi, özellikle bir bilim insanına ait olmayan genel sanatlar içerisinde değerlendirdiği şiir ve hitabet sanatını, tüm insanları kapsayan ortak sanatlar olarak değerlendirmiştir. Ancak bu sanatlarla uğraşan insanlar, daha narin daha zevkli insanlar olarak diğer insanlardan ayrılmaktadırlar. Farabi'ye göre ameli sanatlar, insanların yaşamlarında temel gereksinimlerini karşılamak için kendiliğinden ortaya çıkmış sanatlardır. Nitekim yeme içme ve bazı ihtiyaçları gidermeye yönelik bu sanatlar, çok önceki medeniyetlere dayanmaktadır (Farabi, 1987: 17-19).

Farabi'nin kıyasa dayalı olan ve olmayan olarak sınıflandırdığı bu sanatlarda kıyasa dayalı olanların ana hedefi kıyası kullanmaktır. Bunları tarih içinde bir sıralamaya tabi tutmak gerekirse hitabet sanatı en başa gelir ancak onun öncesinde ise gündelik ihtiyaçların karşılandığı pratik sanatlar yer almaktadır. Farabi kıyasa dayalı olmayan sanatların asıl amacının pratik anlamda bir ihtiyacı karşılayan sanatlar olduğunu belirtmiş ve buna da tarım ve marangozluk gibi pratik gerektiren sanatları örnek göstermiştir (Farabi, 1987: 20-27). Bahsi geçen bu sanatlar günlük yaşamdaki bazı pratiklerin tekrarı sonucu alışkanlığa dönüşerek oluşmuştur. Bu sanatlar da toplumdaki bireyleri birbirine kaynaştırma konusunda ayrı bir öneme sahiptir.

Farabi, insanların yaşamlarını devam ettirebilmek için doğal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tecrübe sonucu bulunan sanatların zorunluluktan ortaya çıktığını belirtmiştir. Yeme, içme, barınma amacıyla ilk insanların bulmuş oldukları bu sanatlar, Farabi için kıyasa dayalı olmayan sanatlardır ve pratik açıdan fayda sağlayan bu sanatlar gerçek manada sanat olarak nitelediği sanattan çok daha önce zorunluluktan bulunmuştur. Farabi için insanların araştırmalar yaparak felsefi değerlerde sorgulamalarda bulunması, temel ihtiyaçların giderilmesinden sonra gerçekleşecek değerlerdir (Aristoteles, 1996: 982b20-5).

Farabi, tüm insanlara ait olan erdemleri nazari, fikri, ahlaki ve ameli erdemler olarak sınıflandırarak bunların özelliklerini de açıklamıştır. Nazari erdemler, teorikte oluşmuş bilim dallarının yanında yaratıcı ve manevi varlıklar ile ilgili bilgilerden oluşmaktadır. Sıradan insanların teorik anlamda sahip oldukları bilgiler bilimsel olarak çok fazla bir öneme sahip değil iken önde gelen ilim erbabı seçkin insanların sahip olduğu bilgiler, araştırmalar sonucu oluşmuş birtakım mantık kurallarına ve kanıtlara dayandığı için oldukça değerli bilgilerdir. Fikri erdemler, düşünme yöntemiyle insanlar için faydalı olan şeyleri araştırma ve bulma özelliği taşımaktadır. Farabi'ye göre tüm bu özellikler ve insani erdemler, yönetici pozisyonunda bulunan insanlar ile ahlaki açıdan insanlara yön gösterenlerde olmalıdır. İster günlük hayatta ihtiyaçları karşılayacak yararlı şeyler üretmede isterse sanat alanında yapılan uğraşılarda fikri erdemlerden yararlanılmaktadır. Ahlaki erdemlerin amacı insanların yaşamlarında her türlü uç davranışlardan kaçınarak iyiyi, güzeli ve bunun yanında doğruluğu hedeflemeleridir. Farabi bu konuda eğitim ve öğretimin büyük rolü olduğunu belirtmiştir. Ameli erdemler, insanların yetenekleri doğrultusunda birtakım sanatlara karşı arzu ve isteklerini geliştirerek istedikleri alanda tecrübe edinmeleri amacı taşımaktadır. Farabi bu erdemlerin gelişiminin önünün açılması için insanları teşvik edip kimi zaman rekabet ortamı sağlanmalı hatta zaman zaman zorlamanın bile doğru olduğu düşüncesindedir (Farabi, 2008: 68-70).

Farabi, Türk müzik tarihinde, müziğin nazari ilkelerini ele alan ilk müzik bilgini olmuştur. Müzik anlayışı olarak Farabi'nin Antik Yunan müzik bilimcilerinden esinlendiği konusunda müzik araştırmacılarınca yaygın bir kanı mevcuttur. Farabi'nin müzik nazariyesi hakkında sonraki dönemlere ışık tutan ve referans olan müzik düşüncesi önemini yitirmemiştir. Müzik ilmini evrensel kanunlar çerçevesi içerisinde işleyen Farabi, müziği bilimsel ve felsefi bir temele oturtmuş ilk Türk filozof olarak etkisini sürdürmüştür. Farabi, müzik sanatının temel kanun ve kurallarının temel bir kalıpta yer almasını sağlamıştır. Farabi'nin yazdığı kitaplarda müzik nazariyatı hakkında vermiş olduğu bilgiler İslam coğrafyasındaki müzik düşüncelerine yüksek miktarda katkı sağlamış ve referans olmuştur.

3.2.1. Farabi'nin Musikiye Dair Eserleri

Farabi'nin eserlerinin çoğu kısa yazmayı sevdiği için ta'likat ve risalelerden meydana gelmiştir. İbn-i Sina'nın eserlerinde olduğu gibi Farabi'nin eserleri de ne yazık ki toplanıp tasnif edilememiştir (Şehsuvaroğlu, 1950: 11-13). Farabi eserlerini oluştururken felsefe ve birtakım teorilerin beraberinde müzikal olarak çeşitli materyalleri kullanmıştır. Onun izlediği yol, kendisinden önceki düşünürlerin çalışmalarını detaylı araştırarak incelemek ve akabinde kendisine ait özgün teorisini oluşturmaktır.

Antik Yunan kültüründeki felsefe, bilim ve sanat ile ilgili çok sayıda çalışma tercüme edilerek İslam dünyasının akademisinde önemli rol oynamıştır. Antik Yunan dünyasından kalan bu eşsiz miras Farabi'nin müzik ilmine ayrı bir anlam katmıştır ve müzik sanatının inceliklerine vakıf olması noktasında ona büyük ölçüde faydası olmuştur. Farabi tüm bu incelemeler neticesinde Antik Yunan düşünürlerinin fikirlerini kendi özgün bakışıyla bir kalıp oluşturarak kaleme dökmüştür (Kolukırık, 2014: 36).

Farabi'nin kaleme aldığı çalışmalardan, günümüze ulaşılanlar üzerinde bazı incelemelerde bulunulmuştur. Farabi yalnızca Antik Yunan eserlerini yorumlamakla yetinmeyip o dönemde yarım kalmış birtakım teorik bilgileri tamamlayıp bunun yanında yapılan hataları da düzeltmiştir. Farabi müzik aletleri ile ilgili açıklamalar yapmış ses fiziği konusunda ise Antik Yunanlılara nazaran yaptığı çalışmalar kendisine bir ayrıcalık kazandırmıştır (Jebrini, 1995: 162).

Farabi'nin eserleri hem Doğu'da hem de Batı'da büyük yankı uyandırmış, Latinceye çevirisi yapılarak XI. yüzyıl itibariyle Avrupa da zaten gelişme döneminde olan müzik sanatına önemli katkılar sağlamıştır. Avrupa'da bazı kütüphanelerde yer alan Farabi'nin müzik üzerine yaptığı çalışmalar Henry George Farmer tarafından sadeleştirilerek İngilizce tercümesiyle birlikte, *El-Farabi's Arabic-Latin Writings on Music* ismiyle yayınlanmıştır (Uygun, 1999: 20).

Farabi; felsefe, mantık, ahlak ve siyasetin yanında müzik alanında da çalışmalar yapmış çok yönlü bir düşünürdür. Farabi eski Antik Yunan felsefesini yenilikler yaparak geliştirmiştir. İslam felsefesinin kurucusu olarak da bilinen Farabi

teorik müzik kitabını tüm bu özellikler ışığında iki kitap halinde yazdığını belirtmiştir (Can, 2001: 9).

Farabi, müzik konusundaki çalışmalarına Oklides'in çalışmalarından bazı kısımları şerh etmiş fakat bu kaynaklara ulaşmamız mümkün olmamıştır. Ancak daha sonraları özgün eserler kaleme almıştır. Bahsi geçen bu müstakil eserler ise “*El Medhel ve Sana’el Musiki, Kitab fi İhsa-ul İka va-l İkaat, Sanaate fi-l Musiki*” ve bunun yanında “*El-Mûsîka’ l-Kebir*” gibi çalışmalarıdır. Tüm bu eserleri içinde müzik ilmi hakkında kaleme alınmış olan çok değerli ve oldukça büyük olan “*El-Mûsîka’ l-Kebir*” adlı kitabıdır. Antik Yunan’da yazılmış müzik kitaplarından hiçbir eksigi yoktur (Durant, 1398: 365).

Farabi'nin müzik sanatını ele aldığı başlıca eserleri şunlardır:

1. *El-Mûsîka’ l-Kebir*
2. *Kitâbu’l-Îkâ’ât*
3. *Kitabu l İhsâ’ el-Îkâ’ât*
4. *Kitâbu İhsâ’ ul-Ulûm*

1. *El-Mûsîka’ l-Kebir*

Farabi'nin çalışmaları arasında üzerinde en fazla durulan ve müzik ile ilgilenenlerin en çok faydalandığı eseri *el-Mûsîka’ l-Kebir* (*Büyük Musiki Kitabı*) dir. Ortaçağda müzik üzerine yapılmış Arapça çalışmalar arasında en kapsamlı ve titizlikle yapılmış olan bu kitap, müzik konusunda büyük yankılar yapmış ve Bağdat ve Paris gibi bölgelerde kullanılmıştır. Müzik tarihi için oldukça büyük öneme sahip kitapta dönemin müzik aletleri hakkında açıklamalarla birlikte ritm, dizi, aralık gibi birçok konuda önemli bilgiler bulunmaktadır. Kitapta ayrıca bazı müzik aletlerinin yapısı ve akordu ile ilgili detaylı açıklamalar ve o devrin müziğinin ses sistemi ve aralıkları hakkında da aydınlatıcı bilgiler yer almaktadır (Can, 2001: 9-10).

Müzik Sanatı'nın inceliklerini işleyen kitabın asıl adı *Kitabü Sina'ti' ilmi'l musika* iken *El-Mûsîka’ l-Kebir* olarak kalıplaşmıştır. Farabi geçmişte müzik ile ilgilenen kişilerin çalışmalarından yola çıkarak müziğin daha kolay ve anlaşılabilirliğini daha iyi bir düzeye getirmek için kitabını kaleme aldığından bahsetmiştir. Hatta tamamlanmamış ya da henüz çözüme ulaşmamış konuları şerh yapmanın uygun olduğunu ve tüm bunlardan dolayı kitabını kaleme almasının kendisi açısından artık

neredeşye zorunluluk olduğunu belirtmiştir (Berkeşli, 1352: 10; akt. Kolukırık, 2014: 37).

Farabi, *El-Mûsika' l-Kebir* kitabında sesin fiziksel ve psikolojik özelliğini açıklamış ud, mizmar, rubab, Horasan tamburu ve Bağdat tamburunun genel özellikleri hakkında bilgiler vermiş özellikle Bağdat tamburu ile Horasan tamburunu birbirişye karşılaştırarak açıklamıştır. Farabi, müzik ilminin felsefi açıklamasıyla birlikte teorik problemleri üzerinde durmuş dolayısıyla müzik terimlerinin beraberinde teorik konuları da özellikle dikkate almıştır (Kuşoğlu, 2007: 294). Bu bağlamda Farabi, müzik sanatına özđü ilk çalışmasının *El-Mûsika' l-Kebir* olduğunu ve müzik sanatı için faydalı olan tüm konuları ele aldığını belirtmiştir (Berkeşli, 1352: 16; akt. Kolukırık, 2014: 33).

H.G. Farmer da *El-Mûsika' l-Kebir*'den övgü ile bahsetmiş Farabi'yi eşsiz metodu ve derin bilgilere sahip bir düşünür olarak değerlendirmiştir. Öte yandan Farabi'nin ses ile müziğin fizik ve fizyolojik kurallarını araştırma tarzından dolayı Antik Yunanda yapılan çalışmalardan daha başarılı olduğunu, onların müzik aletleri konusunda eserlerinin olmamasına karşın Farabi'nin bu konuda kayda değer çalışmaları olduğunu vurgulamıştır (Farmer, 1986: 681). Avrupa'da XX. yüzyılda dahi etkisi devam eden *El-Mûsika' l-Kebir*'in aynı zamanda Fransızca çevirisi de yayınlanmıştır. Farabi'nin önemli eserlerinden biri olan *El-Mûsika' l-Kebir*'in Fransızca çevirisinin de yapılmış olması Orta Çağ'da teori müziğindeki en büyük yazar olduğunu kanıtlar niteliktedir (Farmer, 1986: 474).

Farabi'nin *El-Mûsika' l-Kebir (Büyük Musiki Kitabı)* kitabı iki ayrı ciltten oluşmaktadır. Onun günümüzde kalan birinci cildinde ifade edildiği gibi geçmiş Yunan müzik eserlerini ve Doğu uygarlığındaki müzik üzerine yapılan uygulamalarını incelediği bilinmektedir. Bahsedilen eser bölümlere ayrılmış olup ilk kitap titreşim, aralık, ses ve dizilerden meydana gelen teorik konulardan oluşmaktadır. Çalgılar konusu ikinci ciltte bulunurken farklı sistem ve fikirlerin incelendiği beste ve usul konuları üçüncü ciltte yer almaktadır. Üçüncü cildinde ise eski Yunan düşünürlerinin söylemiş olduklarına açıklık getirilerek düzeltildiği bilgisi ilk cildin başlangıcında dile getirilmiştir (Akan, 2015: 97).

Farabi'nin *El-Mûsika' l-Kebir*'deki ana amacı müzik bilimini sistematize etmek ve bilim dallarından biri olarak bahsettiği müziği okuyucusuna ulaştırmaktır.

Bir başka amacı ise sanatı savunmaktır ve zamanının yanlış yönlendirilmiş uygulamaları olarak gördükleri hakkında eksik taraflara dikkat çekmektir (Madian, 1992: 11).

2. *Kitâbu'l-Îkâ'ât*

Farabi'nin bu eseri Topkapı Sarayı Kütüphanesinde sergilenmektedir. Çeşitli konuları kapsayan kitapta, Tasavvuf, Mantık, Kelam, Fıkıh, Aruz, Astronomi ve Edebiyat konuları yer almaktadır. Müzik bilimine yönelik üç adet risale bulunan kitap, tek nüsha halinde günümüze ulaşmıştır (Rızvanoğlu, 2007: 17).

3. *Kitabu l İhsâ' el-Îkâ'ât*

Farabi'nin *Kitabu l İhsâ' el-Îkâ'ât* adlı çalışması Manisa İl Halk Kütüphanesi 1705 numaralı kayıtlı yazmada yer almaktadır. Eser tek nüsha halinde günümüze ulaşmıştır ve el yazması şeklinde bir risaledir (Rızvanoğlu, 2007: 18). Farabi *Kitâb fi'l-îkaat* ve *Kitâbü İhsâi'l-îkaât* eserlerinde ise daha çok ritim konusuna ağırlık vererek ikâm düzeni ile temel usullerin bölümleri ve sınıflandırması konularını işlemiştir (Kolukırık, 2014: 33).

4. *Kitâbu İhsâ' ul-Ulûm*

Farabi'nin bu çalışması bütünüyle müzik ilmini kapsamayıp Musiki İlmi başlığıyla eserde müzik hakkında bir takım bilgiler içeren kısa bir bölüm yer almaktadır. Farabi bu eserinde döneminde geçerli olan ilimler içine müziği de eklemiş müzik ilminin öneminden bahsetmiştir. Ayrıca melodiler konusuna değinmiş melodilerin ne şekilde düzenlendikleri ve daha etkili olması için neler yapılması gerektiği konular üzerinde durmuştur (Kolukırık, 2014: 35).

Müziğin mutluluk ile yakından alakalı olduğunu düşündüğümüzden Farabi'nin mutluluk anlayışına da değinmeyi uygun bulduk.

3.3. Farabi'nin Mutluluk Anlayışı

Farabi mutluluk kavramı için "saade" sözcüğünü kullanmayı tercih etmiş ve onu haz olarak çevrilen "lezzet" sözcüğünden ayrı tutmuştur. Dolayısıyla Farabi anlayışında mutluluk ile haz kavramları aynı manaya gelmemekte aralarında bir fark bulunmaktadır. Farabi hazzı hayatın amacı olamayacak kadar basit bir durum olduğunu mutluluğu ise en yüksek iyilik ve hayatın gayesi olarak açıklamıştır

(Bircan, 2001: 132-135). Farabi mutluluk kavramına günlük hayattaki geçici hazların çok daha ilerisinde bir anlam yüklemiştir.

Farabi'ye göre insanların mutlu olabilmesi için kuvve durumunda olan aklın fiil durumuna dönüşmesi gerekmektedir. İnsan aklın müstefad akıl düzeyine çıkararak olabilecek en üst düzeye ulaşmasıyla mutluluğa sahip olabilmektedir. Teorik olarak mutluluğun tanımı bu şekilde olmaktadır. Bu durumu kavrayan kişinin mutluluğu elde edebilmek uğruna gereken her şeyi gerçekleştirmesi gerekecektir. Farabi siyaseti, mutluluğun ne şekilde anlaşılacağını ve hangi yöntemlerle elde edileceğini açıklayan bir sanat olarak tanımlamıştır. Ayrıca Farabi, siyasetin uygulamaya konulduğu yerin ise fazıl şehir olduğu düşüncesindedir (Aydın, 1976: 303-305).

Farabi'ye göre kişinin faal akıl ile özdeşleşmesi sonucu doğru, iyi ve güzel değerleri oluşacak ve ancak o zaman kişi hakiki anlamda insan olacaktır. Ruhun en büyük özlemi faal akılla bağlantı kurmasıdır. Dolayısıyla mutluluğun tamamlanması için kişinin faal akıl aracılığıyla ittisal derecesine gelmesi gerekmektedir (Farabi, 1980: 74).

Farabi anlayışında mutluluk, insanın sahip olduğu ruhun en yüksek değer olan mükemmellik durumuna ulaşmasıdır. (Farabi, 2004: 80). Akıl vasıtasıyla erişilebilen mutluluğu maddeden ayrı olarak açıklayan Farabi, bununla birlikte bu durumu insan için en son yetkinlik derecesi olarak görmektedir. Yine aynı şekilde iyi ve kötü değerlerini de bir anlamda mutluluğa bağlayan Farabi, mutluluğu mutlak iyilik olarak görmektedir (Farabi, 1980: 39).

Farabi'ye göre mutluluğun taşıdığı gayeye faziletli davranışlarla erişmek mümkündür. Farabi, ahlak da dâhil insanın bütün davranışlarının en yüce gayesi en yüce mutluluk olmalıdır düşüncesindedir (Bircan, 2010: 132). Farabi mutluluğu aynı zamanda ahlaklığın temel ilkesi olarak belirlemiştir.

Farabi, mutsuzluğun faziletli davranışların hayattan çıkarılması veya hatalı davranışların sergilenmesi sonucu verilen bir karşılık olmadığı düşüncesindedir (Farabi, 1987: 61).

Farabi, bedensel olan maddi arzulara erişmeyi hakiki anlamda mutluluk olarak nitelendirmemektedir. Farabi'nin anlayışında maddi hazlar ve arzular kişi nazarında karşılanması gereken gerekli olan hazlardır. Ve bahsedilen bu hazlar hiçbir zaman insana gerçek anlamda mutluluğu yaşatmazlar. Farabi için mutluluk,

maddeden bağımsızdır ve hakiki anlamda mutluluğa ulaşmanın şartı maddi isteklerin bırakılmasıdır (Farabi, 1940:142).

Farabi; en yüce mutluluğa gerçek filozofların ya da peygamberlerin erişebileceklerini, bunun dışında kalanların ise ancak kendi kişisel yetkinlikleri ölçüsünde mutluluğa sahip olabileceklerini düşünmektedir. Bunun yanında erdemli bir toplulukta erdemli bir idareci tarafından yönetilen ve yöneticinin rehberliğinde erdemli davranışlarda bulunup, ruhunun mutluluğa meyilli yönünü yetkinleştiren kişi belirli bir oranda mutluluktan payına düşeni alabilecektir (Bircan, 2001: 340-349).

Farabi'ye göre insanları mutlu edecek değerler erdemli davranışlar ve güzel ahlaklardır. Bu değerler, sadece kişisel değil; toplumsal çabaların da katkısıyla elde edilecektir. Dolayısıyla bu durum toplumsal-siyasal önderlikle gerçekleşecektir. İnsanların mutluluğunu sağlayan önderlik, erdemli önderliktir. Gerçek mutluluk olmadığı halde bunu sağlayacağı sanılan imkânları sunan önderlik ise cahil ve bilgisizce bir önderliktir. Farabi gerçek mutluluğu bu şekilde izah etmiş ve insanlar için bir tane gerçek mutluluk olduğunu ve bunun da erdemli önderlikle mümkün olacağını belirtmiştir (Arslan, 2011: 36).

Farabi; kişinin mutluluğa teorik akıl ile ulaşacağını, aklın ve nefsin tüm bileşenlerinin kişinin en yüksekteki emeline hizmet ettiğini savunmuştur. Kişi bütün benliği ve tüm kuvvetleri ile mutluluğu ister. Fakat bahsedilen bu mutluluğa ulaşan insan sayısı tüm insanlığı kapsamamaktadır. Bunun nedeni ise yeryüzündeki insanların akıl ve olgunluk düzeyi birbirinden farklıdır. Bazı insanların gerçek mutluluğu göremeyip, aldatici mutluluklara yönelmeleri muhtemeldir. Farabi bireyleri hakiki mutluluğa sevk edecek, çeşitli kurallar getirilmesi düşüncesindedir (Olguner, 1999:115).

Hakiki mutluluğa erişememiş kişiler bu mutluluğa erişebilmek için yol göstericiye ihtiyaç duyabilirler. Yol gösterici görevini üstlenecek kişilerin hakiki mutluluğun ne olduğunu nasıl ve hangi yolla ulaşılacağını idrak edebilecek özellikleri olmalıdır. Kılavuzluk görevini üstlenen kişi, toplumda lider konumunda olan kişidir (Farabi, 1980: 43-44). Toplumda bu özellikleri taşıyan ve yönetici rolünü üstlenen kişilere oldukça önemli görevler yükleyen Farabi, halkın mutluluğunun sorumluluğunu da yöneticiye vermiştir. Farabi toplumdaki bireylerin mutluluğunun

sorumluluğunu bu özelliklere sahip ve bu görevi üstlenen yöneticilere yüklemiştir (Farabi, 1987: 40).

Farabi'nin mutluluk teorisi ve bunun müzik ile şiire olan etkileri Aristoteles geleneklerinden etkilenmiş olan Ortaçağ teorisyenlerinin örneklerindedir. Farabi'nin mutluluk teorisi mevcut kültürün teorik olarak ahlaki ve etik yönelimli bir siyasi sistemle değiştirilmesini amaçlamaktadır (Madian,1992: 142).

Farabi, insanların hayal ettikleri bazı amaçların kendileri açısından iyi olarak düşünüldüğü için istenildiğini ifade etmiştir. İnsanların inandıkları tüm iyi değerleri tercih edebileceklerini söyleyen Farabi, insanların mutluluk olarak niteledikleri şeylerin en fazla istenildiğini ve bunun nedeninin de mutluluğu en üstün değer ve en yüksek iyi olduğuna inandıklarından dolayı olduğunu dile getirmiştir (Özgen, 1997: 75-76).

Farabi'ye göre mutluluğu kazanmak ve ona sahip olabilmek için faydalı olan her şey iyi olarak nitelenebilir; ancak bahsedilen bu iyilik temelde iyi olduğu için değil, mutluluk açısından faydalı olduğu içindir. Farabi mutluluğa götürecekt yolları kapayan her şeyi kötü olarak değerlendirmiştir (Aydınlı, 2014: 171). Farabi'ye göre insanlar belirledikleri hedeflerini iyi olarak düşündükleri için istemektedirler. İnsanlar; en yüksek iyi olduğuna inandıklarından mutluluğu istemektedirler.

Farabi'nin ahlak felsefesinin ana odağı eğitim ve iyi davranışlar iken son hedefini de mutluluk oluşturmaktadır. Farabi'ye göre insanın yaratılış gayesi mutluluktur ve güç olsa da mutluluğa ulaşma ve bunu kendi başına elde etme gücü ve potansiyeline sahiptir. Hiç kuşkusuz tüm insanların iradeleriyle gerçekleştirdiği davranışlarının bir amacı vardır ve insanlar her daim en iyi ve en güzel olanı kendilerine hedef olarak belirler ve bu amaç istikametinde hayatlarına yön verirler.

Mutluluk, iyi olan her şeyin en fazla istenileni en büyüğü ve aynı zamanda en yetkin olanıdır (Bircan, 2001: 53-57). Farabi için mutluluk, en nihai insani hedef olmakla birlikte mutluluğa kavuştuktan sonra insanın artık herhangi bir şeye ihtiyacı olmamasıdır. Çünkü mutluluk, insanın kendisi için hedeflediği ve arzuladığı en iyi şeydir.

Felsefi bilginin asıl amacının mutluluğa ulaştırmak olduğunu söyleyen Farabi, en iyi olanın bilgisine ancak felsefi bilginin ulaştıracağını belirtmektedir. Farabi için insanları bilgi sahibi olmaya teşvik eden ve aynı zamanda bilim için

uğraşılarda bulunulmasının temel nedeni mutluluğa sahip olma arzu ve isteğidir. Farabi'nin anlayışında; ana amacı iyiye sahip olmayı hedefleyen sanat, felsefi ve insani hikmet ismiyle adlandırılmaktadır (Farabi, 1993: 52).

Farabi'ye göre aynı sorunun değişen cevapları olamaz. Şayet aynı soruya birbiriyle benzeşmeyen yanıtlar verilmişse ya problemi aktarmada ya da verilen cevapta kullanılan yöntemlerin farklılığından kaynaklanmaktadır (Farabi, 1999: 52-53). İnsanların ulaştığı mutluluğun en üstün hali; insan zihninin en üst düzeye erişmesi, bunun sonucunda ise mükemmelleşmesidir.

Farabi'ye göre en yüce ve hakiki mutluluk, öteki dünyada yaşanılacak olan kalıcı mutluluktur. Zira "Öteki hayattaki mutlulukta, beden payının olup olmaması bir yana dünyada kazanılan hem ameli hem de nazari yetkinlik öteki hayatta gerçekleşecek olan mutluluğun aracıdır" (Bircan, 2001: 484).

Farabi'ye göre ahlak ve siyaset arasında kurulan bağda en önemli şey, hayatın amacının ne olduğu sorusu etrafında biçimlenmesidir. Hayatın temel amacı iyi ve gaye olarak da mutluluk olarak tespit edilir. Farabi için mutluluk; herhangi bir gayenin amacı olmayıp asıl kendisi en yüksek gaye, erişilebilecek en son yetkinlik ve aynı zamanda kişinin ulaşacağı en yüksek iyilik anlamındadır (Bircan, 2001: 62-71-76).

3.4. Farabi'nin Müzik Anlayışı

Farabi "İlimler Sayımı" adlı eserini başlıklar altında sıralamış ve toplamda beş başlık oluşturmuştur. Kendi dönemine tekabül eden bu sıralamada matematik ilimlerinin beşinci sırasına müziği yerleştirmeyi uygun bulmuştur. Farabi, içinde müziğin de bulunduğu Antik Yunan eserlerini şerh etmiş; ancak bunun yanında Antik Yunan kültüründen tam olarak intikal etmeyen teorik bilgileri tamamlama yoluna gitmiş, hatta belirgin hatalarını düzenlemiştir (Arslan, 2011: 86). Farabi, müziğin genel tarifini farklı bir bakış açısıyla yapmıştır. Ona göre müzik; bestenin çeşitlerini tanıtmaya yarayan, bestenin oluşmasında etkili olan unsurları araştırmaktadır. Bunun yanında bestenin hangi amaçla ve ne şekilde ortaya çıktığını açıklayıp bestenin daha fazla etkisinin artırılmasını ve onu daha cazip bir duruma dönüştüren ilim olarak tanımlamıştır (Farabi, 1348: 87).

Farabi'ye göre müzik bilimi temelde melodi çeşitlerinin birleşme sebeplerini daha etkili ve vurgulayıcı bir duruma dönüştürmek için hangi konumda olmaları gerektiğini algılamaya yaramaktadır (Üngör, 1995: 61). Müzik sanatının melodi ve melodiler aracılığıyla oluşan ve melodiler sayesinde ortaya çıkan son derece güzel ve fevkalade şeyleri kapsayan sanat olarak tanımlanması mümkündür.

Müziğin terim olarak çok çeşitli tanımları bulunmakla birlikte Farabi'ye göre müzik, genel anlamda ezgiler ve ezgileri daha anlamlı ve daha güzel bir duruma dönüştüren bir takım çalışmaları içinde barındıran bir sanattır (Farabi, 1348: 8-9).

Farabi, müziği teorik ve pratik olmak üzere iki kısım halinde gruplandırmıştır. Farabi Pratik Müziği, birbirinden farklı müzik aletlerinin katkısıyla sesin uygulama kısmı olarak açıklamaktadır. Teorik müziği ise beste, bestekârlık ve sanatın üretiminden ortaya çıkan unsurlar olarak tanımlamaktadır (Farabi, 1348: 87).

Farabi müzik sanatının insan yaşamında birçok maksat için uygulandığını dile getirmiştir. Farabi'ye göre insanlar hayatlarının çok farklı alanlarında müziği tercih etmektedirler. Ona göre müziğin insan yaşamında çok yönlü etkileri vardır. Farabi'ye göre insanlar; kimi zaman sevinç ve mutluluklarında, kimi zaman acılarında, dini törenlerinde ve çeşitli gösterilerinde müziği kullanmışlardır (Kolukırık, 2014: 40).

Farabi'nin müzik üzerine yaptığı eşsiz çalışmalar, müzik alanına çok büyük faydalar sağlamıştır. O, yaptığı çalışmaları ile sadece kendi toplumunda değil Avrupa'da bile başarısıyla tanınmış ortaya çıkışı bütün müzikle ilgilenen insanları geride bırakmıştır (Şerif, 1991: 366). Farabi müziğin gelişmesinde insanların büyük rolü olduğunu ve bir önceki müzik bilimcilerinin çalışmalarının da bu gelişime katkısı olduğu düşüncesindedir.

Farabi müziğin içgüdüsel ve fitri olarak oluştuğunu belirtmiştir. Ona göre aynen müzikte olduğu gibi şiirin okunması kuralı da bu doğrultudadır. Gündelik yaşamımızda bunun misallerini vermek mümkündür. Hayvanlar sesi fitri olarak kullanırlar. Hayvanlar da acı ve sevinç gibi içinde bulunduğu hallere göre farklı sesler çıkartırlar. Farabi'ye göre müzik, insanların isteklerini karşılayıp kendisiyle meşgul olmamızı ve içinde bulunduğumuz istenmeyen durumları atlatmamızda bize yardımcı olur (Berkeşli, 1352: 84; akt. Kolukırık, 2014: 39).

Farabi, müzik hakkında yaptığı bir başka yorumunda ise müziğin şiddetli bir istek veya ruh hali verdiğini kabul etmemiştir (Erlanger, 1930: 39; akt. Şerif, 1991:

344). Farabi, insanlar üzerinde bu denli etkili olan müziğin hayvanlar üzerinde de çeşitli etkileri olduğu inancındadır. Farabi'ye göre müzik genel olarak armoni ve armoniyi güzel bir duruma dönüştüren amilleri içerisinde barındırır (Berkeşli, 1352: 67; akt. Kolukırık, 2014: 39).

Farabi, teknik açıdan müziği nağme çeşitlerini ve bu nağmelerin nasıl oluştuğunu, daha etkileyici ve güzel olmaları için yapılan çalışmalar olarak açıklamıştır (Arslan, 2011: 86).

Farabi; cisimlerin kendisinde olup cisme vurma neticesinde oluşan, eşsiz bir zaman ve kendine özgü bir miktarı kendisinde barındıran sesi nağme olarak tanımlamıştır. Müzikte nağmenin önemine değinen Farabi'ye göre müziğin alanına girip kulağımıza sevimli gelmeyen sesler de aynı zamanda müzik kapsamındadır ve bunun nedeni ise bu oluşumun öfke sonucu ortaya çıkmış olmasıdır. Yöresel müziğin beraberinde İranlı olup müzik ile ilgilenen eski sanatçılar tarafından yaşatılan farklı bir müzik türü daha vardır. Bahsi geçen müzik formu Farabi'nin Horasan'ın eski geleneksel ve folklorik müzik olarak bahsettiği şeydir (Berkeşli, 1352: 6; akt. Kolukırık, 2014: 37).

İnsanlar, müzikteki melodinin uyumunu müzik kulağı ile ayırt etme kapasitesine sahiptir. Bizler işitme duyumuz aracılığıyla müzikteki cümleleri birbirinden ayırt edebiliriz. Uyumlu olup olmadığını ya da iyi ahenk ve kötü ahenk ayırımını yapabiliriz.

Farabi'nin kuramsal olmanın ötesinde müzik ile bir bağlantısı vardır. Pratikte müzisyenliği olduğu gibi kuramsal müzikoloji konusunda da uzman olan Farabi'nin gayet iyi ud çaldığı bilinmektedir (Netton, 2005: 16). Farabi udu ve kanunu icat etmesi ve yaptığı müzik ile birçok insanı etkisi altına almış olması çok insan tarafından sıra dışı bir insan olarak tanımlanmıştır. Farabi'nin oluşturmuş olduğu besteler toplumda çok beğenilmiş ve bunun yanında tasavvuf ile ilgilenen uzmanların da dikkatini çekmiştir (Akan, 2015: 97-98).

Birçok kaynakta iyi bir ud çaldığı zikredilen Farabi'nin müzikteki uyum ve uyumsuzluk konularındaki görüşü şu şekildedir: Farabi müzikte olması gereken uyum ve uyumsuzluk konularını "Müzik Nazariyatı" çalışmasında fevasıl-ı mülayim ve fevasıl-ı gayrı mülayim isimlendirmeleriyle konuyu ana odağı olarak ele almıştır. Farabi, bizzat bu sebeple sesi ölçmeye yarayan aleti bulmuştur. Fizik ilmi ile

bağdaşmayan bazı yaklaşımları kabul etmeyerek müziğin ilmini mantıksal ve aynı zamanda bilimsel bir zemine oturtma çabaları, Farabi'nin oldukça mantıklı ve akılcı bir düşünür olduğunun güçlü kanıtıdır (Berkeşli, 1352: 13; akt. Kolukırık, 2014: 37).

Müziğe karşı ayrı bir ilgi ve sevgisi olan Abbasi halifelerinden Muktedir, (895-932) dönemin tüm müzikçilerini sarayında toplamıştır. Bu gurubun içinde Farabi de bulunmaktadır ve o sanatta ve ilimde oldukça başarılı olmuştur. Ayrıca Farabi'nin yaşadığı dönemde yöresel müzik icra edilmektedir (Berkeşli, 1352:5; akt. Kolukırık, 2014: 36).

Birçok İslam bilgininin düşüncesi Farabi ve Farabi'nin izinden giden müzik nazariyatçılarının temel düşüncelerinin Yunan kültürünü yansıttığı yönündedir. Farabi, Antik Yunan düşünürlerinin fikirlerini söylenildiği gibi yansıtmamış kendi özgün bakışıyla bir kalıp oluşturarak kaleme dökmüştür. Doğu filozofları, Antik Yunan toplumunda ortaya çıkan kültürel birikime uzak değil; tam aksine bu kültürün etkisi altına girmişlerdir. Antik Yunan kültüründeki felsefe bilim ve sanat ile ilgili çok sayıda eser tercüme edilerek İslam dünyasının akademisinde önemli bir yer edinmiştir. Farabi bahsi geçen eserleri inceleyerek aynı zamanda Aristo'nun eserlerini de tanıyor olmasından dolayı ilmine büyük katkı sağlamıştır. Antik Yunan dünyasından kalan bu eşsiz miras Farabi'nin müzik ilmine ayrı bir anlam katmıştır ve müzik sanatının inceliklerine vakıf olması noktasında da önemi büyüktür. Farabi, Antik Yunan düşünürlerinin çalışmalarından farklı olarak müziğin fizik ve fizyolojik özellikleri üzerinde çalışmış ve çalgılar hakkında geniş ölçüde araştırma ve çalışmalar yaparak Yunan bilginlerinin önüne geçmiştir (Kuşoğlu,2007:294). Farabi kendi döneminden önce çalışmalar yapan müzik bilimcilerinin düşüncelerini dikkate alıp kendi düşünceleri ve yaşadığı toplumun yani İslam medeniyetinin kültürü ile harmanlayarak çok daha sağlam bir yapı haline dönüştürmüştür. Farabi'nin müziğe ve onun tesirine karşı olan tavrı Yunanlıları ve el Kindi'yi oldukça geride bırakmıştır (Şerif, 1991: 367).

Farabi kendisinden önce çalışmaları olan Arap musikicilerin hatalarını düzeltip Yunanlıların kuramlarını Arap kültüründe kabul görüp yayılmasını istemiştir. Yunan kültürünün sahip olduğu müzik sistemi Arap kültürünün kullandığı müzik sisteminden oldukça farklı olan "Systema Perfectum" sistemidir.

Yunanlılardan esinlenip aldığı bu sistem Farabi'nin ölümünden sonra pek etkili olmamıştır (Üngör, 1995: 62).

Farabi yaşadığı zamanda kullanılan ud, Horasan tamburu, rebab, mizmar ve zurna gibi müzik aletlerini anlatmış ve bu aletlerin onların parmak konulması gereken kısımlarını düzenli sayılarla açıklayıcı ifadelerde bulunmuştur. Farabi'nin sesin fiziksel temelleriyle ilgili çalışması müzik alanında dikkate değer bir gelişmedir (Farmer, 1940: 34; akt. Şerif, 1991:389). Bahsi geçen bu çalışma, müzik aletlerinin tanımlanması anlamında çok önemli bir yere sahiptir. Farabi döneminde kullanılan müzik aletlerinin içinde sadece "Bağdat Tamburu" adı verilen müzik aleti Şam'da yaygın bir şekilde kullanılmıştır ve perde bağlama yöntemi diğer sazların perde bağlama yöntemiyle aynı değildir. Üzerine okunan "İki Gam" ise diğer gamlardan oldukça farklıdır (Kolukırık,2014: 35). Farabi "Bağdat Tamburu" adı verilen müzik aletinin perdelerini farklı bir kavram kullanarak "Cahiliye Perdeleri" diye adlandırmıştır (Berkeşli, 1352: 45; akt. Kolukırık, 2014: 38).

Farabi, müzikteki birtakım makamların insan psikolojisi açısından etkisini ortaya çıkarmış ve müziğin fiziksel özellikleri ile çalgılar konusunda yoğunlaşmıştır. Farabi'nin yaptığı çalışmalar Ortaçağ İslam dünyasının müziğinde Antik Yunan'a nazaran çok daha ayrıntılı ve özgün özellikli bir müzik teorisi ileri sürmesi sebebiyle sonradan bu konuda çalışmalar yapan yazarlar arasında takdir görmüştür.

Farabi'nin müzik teorisi bilginin ve öğrenmenin kapsamlılığını ve sınıflandırma ile bilginin arkasındaki mantığı ortaya koymaktadır. Farabi'nin insan melodileri teorisinde karmaşık sayısal işlemleri kullanması zamanının fiili müzikal uygulamalarını ortaya çıkarmayacak gibi görünse de teoride yapının içerikle ilgisi olmadığı ve sözel faktörlere dayandığı anlamını taşımaktadır. Farabi'nin bu kurgusal ve matematiksel yaklaşımı hem Batı hem de Doğu'ya ait Ortaçağ müzik teorisinin önemli bir yönünü yansıtmaktadır (Madian,1992: 186).

Farabi'nin insan melodileri teorisi belirli sosyal, politik ve kültürel gerçeklere bir cevaptır. Teorisinde dil ile müzik arasındaki ilişki o döneme ait olmayan teknikler veya usuller (beklentiler) yüklenmeksizin belirli dönemin ihtiyaçları ve araçları dâhilinde oluşmuştur (Madian, 1992: 245-250).

Farabi'nin insan melodileri teorisinde içerik, form olmadan mevcut olamaz ve içerikten önce de form gerçekleştirilemez. Farabi için form, evrensel bir model

referansı ile modellenirken maddenin parçalarını organize eden rasyonel bir ilkedir. Evrensel form belirli söylemin modeli olmasına rağmen bir söylem ile bir insan melodisinin nihai şeklini belirleyen belirli bir melodi arasındaki gerçek sayısal ilişkidir (Madian, 1992: 251-252).

Farabi'nin form analizi; dil ve müzik arasında kurulabilecek ilişkiler, benzerlikler ve benzetmeleri vurgulamaktadır. Farabi anlam ile ilişkisi olmayan mutlak biçimleri önermektedir. Farabi teorisinde, insan melodilerinin yapısı için genel model şiirsel ölçü yapısındadır. Bununla birlikte belli bir melodiye özgü bir söylemle ilgili olarak biçim mutlak bir ilkedir ve insan melodisinin söylemle uyum içinde olması gerekli değildir. Benzer şekilde Farabi için ritm kendi içinde mutlak ve ölçülü söylem ile ritmik modlarla yönetilen melodilerin ardındaki ilke aynıdır. Farabi için biçimin herhangi bir sınırlaması yoktur, süresiz tekrar edebilir.

Farabi biçimi anlamdan tamamen ayırır ve sözcükleri anlamsal varlıklar olarak hem söylemin yapısında hem de insan melodisinde vurgulamaz. Kelime-melodi ilişkisi insan melodisi biçiminde indirgenir. Farabi'ye göre bir insan melodisinin tonları kelimelerin anlamlarına değil sayısal prosedürlere göre harf ve hece ile ilişkilendirilir. Kelimeler ve melodi bir arada var olur; ancak etkileşim kurmazlar (Madian, 1992: 252-257).

Farabi iki bölüm halinde sınıflandırdığı müzik sanatını teknik boyutlarıyla detaylı bir şekilde açıklamıştır. Bu sınıflandırmayı ayrı ayrı incelememiz faydalı olacaktır.

3.4.1. Teorik Müzik

Farabi'ye göre teorik sanat konularında uzmanlaşmak isteyen kişilerin, taşınması gereken bazı özellikleri vardır ve bunlar üç tanedir. İlki bir ilimde uzmanlaşmak isteyen kişi o ilmin yöntemini çok iyi kavramalıdır. İkincisi o ilme ait olan malzemelerden çıkarım yapabilmenin ve sonuca gitmenin yöntemini iyi bilmelidir. O ilimde mevcut olan yanlış şeyleri düzeltebilmeli ve aynı konu ile alakalı başka düşünce sahiplerinin düşüncelerini analiz edebilmelidir. Ve üçüncü olarak doğru ile yanlış birbirinden ayırt etmeli, doğru olmayan düşünceleri düzeltebilme kapasitesine sahip olmalıdır. Müzik sanatı için aynı şey geçerlidir (Berkeşli, 1352,

16; akt; Kolukırık, 2014, 33). Burada önemli olan şey müzik ilminin ilk oluşumunda açığa çıkan ilk kurallardır. Genel olarak bütün ilimler için o ilmin ortaya çıkışında ilk kurallarını bilmek önemlidir. Herhangi bir ilme hâkim olmanın yöntemi o ilmin ilk ilkelerini bilmekten geçer.

Farabi, “Teorik Müzik” sanatını insanın ruhunda bulunan gerçek tasavvur parçaları ve bunun yanında besteleri de kapsayan mantıki ve aynı zamanda ilmi kurallar olarak tanımlamıştır (Berkeşli, 1352:4; akt. Kolukırık, 2014: 32). Farabi, beste ve sözler konusunda müziğin kapsamı içerisinde olan besteleri sözlü ve çalgısal olmak üzere iki bölüme ayırmış ve her ikisinin de birbiriyle bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Sözlü ve çalgısal müzik Teorik Müzik’in kapsamı içerisindedir. Herhangi bir beste oluşturulduğunda bunu meydana getiren faktörlerin belirli düzenleri bulunmaktadır (Berkeşli, 1352: 97; akt. Kolukırık, 2014: 42).

Teorik Müzik, ilmi akla dayanan ve nağmelerin kendilerinden meydana geldiği her şeyin sebeplerini verir. Ancak o nağmeleri herhangi bir maddede olmaları bakımından değil, genel olarak her alet ve her maddeden çıkarılmaları bakımından inceler ve onları hangi alet ve hangi cisimde olursa olsunlar genel olarak duyulmaları bakımından ele alır. Farabi, Teorik Müzik ilmini beş bölüme ayırmış ve bunları tek tek açıklamıştır (Arslan, 2011: 86-87).

Birincisi bu ilimde bir takım ilkelerin yer aldığı bölümdür ve ilmin içinde bulunan şeyleri ortaya çıkarmaktır. Bu ilkelerin kullanılma yöntemi ile bu sanatın hangi durumlarda çıkarsama yapabileceğini nelerden oluşarak mükemmele erişebileceğini ve en son olarak da bu ilimle uğraşan kişilerin hangi özelliklere sahip olması gerektiğinden bahseder.

İkinci bölüm, bu sanatın usullerinden oluşmaktadır. Nağmelerin sayısının çıkarılması ve özellikleri ile kaç türde olduğunu inceler. Nağmeler arasındaki ilişkiler ile buradaki burhanları açıklayıp istek üzerine bir nağmeyi hazır hale getirene kadarki düzenlemeler hakkında bilgi verir.

Üçüncü bölüm usul konusunda çeşitli bilgileri içerir. Nağmelerde kullanılan aletler ile usul konusunda yer alan tertip ve miktar durumunu ve bu aletlerin çeşitlerinde kanıt ile sözler arasındaki uygunluğu araştırır.

Dördüncüsü nağmelerin ölçüleri olan doğal yaratım türlerinden bahseder.

Beşinci ve son olarak öncelikle bütün sonrasında tam melodilerin oluşturulması hakkındadır. Burada melodilerin amaçlanan duruma getirilmesi aynı zamanda daha etkili ve dokunaklı bir duruma getirilmesinde katkısı olan faktörler bildirilmektedir (Arslan, 2011: 87-88).

Farabi, müziğin odak noktası olan sesin Teorik Müzik'te doğal olarak bulunduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra doğal olmayan diğer sesler temelden sonra ikinci sırada değerlendirilir. Aynı şekilde doğal bilimlerde de durum bu şekildedir. Bilimde araştırmanın gayesi ne olursa olsun doğal olan bulgu ve bilgiler ilk öncelikli olarak araştırılırken diğer doğal olmayanlar ikinci planda kalır. Teorik Müzik değerlendirildiğinde önemli olan nokta müziği kapsayan tüm değerleri araştırmak olacaktır. Müzik oluşturulduktan sonra dinleyen nazarında önemli olan şey sesin çıkış yeridir. Çıkan sesin doğal mı ya da çalgısal mı olduğunun bir önemi yoktur (Berkeşli, 1352: 99; akt. Kolukırık, 2014: 43).

Farabi anlayışında, Teorik Müzik'te temel ve asıl olan şeye sezgi yöntemiyle ya da denemeler yöntemiyle ulaşılabilir. Doğal müzik sezgisel tecrübe bakımından kâfi değildir. Fakat tüm bunların zıddı olarak yaratı şeklinde bestelenmiş birtakım eserler kâmil olarak oluşturulan deneme sebebi olup mevcut tüm deneyimin ve bütün tecrübenin köklerini bütünüyle olgunlaşmış bir şekilde bize sunar (Kolukırık, 2014: 40).

Müzikteki içerik konusu; müzikteki içerik tamamlandığında müziği oluşturan kurallar olgunlaşmış olarak artık kavranabilecek bir seviyeye gelmiş olur. Tüm bunlar olmadan denemelerde bulunmanın imkânı olmayacaktır. Bu duruma zaman olarak bakıldığında Teorik Müzik sanatı, Pratik Müzik sanatının çok gerisinde kalacaktır. Ancak Pratik Müzik sanatının olgunlaşmasının ardından şarkılar oluşturulduktan sonraki eserler insanlarda doğal bir his oluşturacaktır (Berkeşli, 1352: 107; akt. Kolukırık, 2014: 43). Farabi'ye göre toplumların dini ve ahlaki değerlerini etkin kılabilme için şiir ve müzik çok büyük öneme sahiptir. Ona göre müzikte başarılı olmak için teorik bilgi ve müzik aletleri çalma konularında yoğun bir çaba gösterilmelidir (Shahsavari, 2012: 95).

Teorik Müzik, konusunda bilgi sahibi olan insanlar duyguları aracılığıyla doğal hisleri fark edecek bir duruma gelirler. Bu insanların doğal müziğin sahip olduğu düzen ve dengenin ne derece doğal olduğu ayrımını yapabilecek kudretleri

vardır. Müziğin oluşumunda etkisi olmayan bir insanın Teorik Müzikteki teorik kurallara şayet vakıf ve iyi bir müzik kulağı da var ise bu insan doğal müziği kolaylıkla fark edecektir.

3.4.2. Pratik Müzik

Fârâbî, doğal müzik aletleri ya da yapay aletler ile seslendirmek suretiyle ortaya çıkan sanatı Pratik Müzik sanatı olarak tanımlar (Kolukırık, 2009: 376). Pratik Müzik kaygısı doğaları gereği uyarlanmış aletlerdeki çeşitli algılanan melodileri üretmektir (Farmer, 1986: 484).

Farabi, Pratik Müzik'i nağme çeşitlerinin doğal ya da yapay olarak uygun bir takım aletlerle duyulmasını sağlamaya yarayan ilim olarak açıklamıştır. Burada doğal müzik aletleri olarak kastedilenler gırtlak, küçük dil ve burundur. Yapay müzik aletleri ise flüt, ud gibi müzik aletleridir (Arslan, 2011: 86).

Farabi; Pratik Müziğe vakıf olmayan bir müzik bilimciyi, bir doktorun eksikliklerden dolayı ameliyatı gerçekleştirememesine benzetmektedir (Berkeşli, 1352: 109; akt. Kolukırık, 2014: 43).

Pratik Müzik sanatında insan zihninde düzenli ve birbiriyle uyumlu melodiler tasavvur edilerek sonrasında bu melodiler hissi olarak uygulanmaktadır. Farabi'nin üzerinde durduğu konulardan biri de müzik yaparken birbiriyle uyumlu icranın önemidir. Farabi'ye göre insanda var olan Pratik Müzik'in temel esası, iki farklı şeyin bir araya gelmesiyle oluşmasıdır. Bu durum şu şekilde açıklanabilir: Öncelikle zihin tarafından tasavvur edilen müzik cümlelerinin keşfi olup sonrasında ise zihinde düşünülen bu müzik cümlesinin bir müzik aleti yardımıyla uygulamaya geçirebileceği yetenektir (Berkeşli, 1352: 69; akt. Kolukırık, 2014: 44).

Kişinin boğazı aracılığıyla ses tellerinden faydalanarak bestesi yapılmış bir yapıtı seslendirebilmesi için sıra dışı bir kabiliyetinin olması şarttır. Bunun yanında bir ezgiyi hem çalıp, hem söylemek ise yetenek dışında deneyim sonucu oluşabilecek bir durumdur. Müzik aletleri aracılığıyla ortaya çıkan sesin daha sağlıklı ve düzgün bir şekilde oluşturulması o müzik aletini üreten kişinin uzmanlığıyla ilgili olduğu kadar aynı zamanda bilimsel bir durumdur. İnsanların ses telleri vasıtasıyla çıkardığı nağmeler ise kişinin yeteneği ve edindiği tecrübe ile ilgilidir. Pratik Müzik'te ikinci

olarak belirtilecek temel esas, Farabi'ye göre basit tarzda besteler yapmaktır (Berkeşli, 1352: 71; akt. Kolukırık, 2014: 45). Pratik Müzik ile meşgul olan kişi müzik aletleri aracılığıyla oluşan nağme ve melodi konusunda yeterli bilgiye sahip olmalıdır (Arslan, 2011: 87).

Kişi, yaratılışı gereği veya yaptığı çalışmalar sonucu müzikteki uyum ile uyumsuzluğu fark ederek karşılaştığı nağmelerden insanların hoşuna giden kulağa hoş gelen bir düzene oturtabilir ve genel olarak da farklı makamlarda melodiler oluşturabilir. İşte bunu yaptığı zaman Pratik Müzik'e hâkim hale gelebilir (Berkeşli, 1352: 72; akt. Kolukırık, 2014: 45). Farabi'ye göre Pratik Müzik'i oluşturmak da ayrıca bir yetenek işidir. Pratik Müzikle uğraşan kişinin hassas bir kulağı ve tahmin ve hayal etme yeteneğinin güçlü olması önemlidir. Farabi tüm bu özelliklere sahip kişinin Pratik Müzik yapabilecek yeteneğe sahip olduğunu ve yaptığı bestelerin uyumlu olabileceğini belirtir (Berkeşli, 1352: 72; akt. Kolukırık, 2014: 45).

Ancak genetik olarak kabiliyetli insanlar, doğal beste yapma yeteneğine sahiptirler. Bu yetenekli insanlar daha önceden zihinde tasarlamadıkları halde ahenkleri de açık ve net olarak kavrayabilme yeteneğine de sahip olup duygularını kolaylıkla nağmelere dönüştürebilmektedirler. Farabi'ye göre böyle sıra dışı bir yeteneği kendilerinde bulduran bu insanlar beste yapmakta asla zorlanmazlar. Bu insanların duydukları çok kısa bir müzik nağmesinin bile kendilerine ilham kaynağı oluşturduğu düşüncesindedir (Berkeşli, 1352: 71; akt. Kolukırık, 2014: 45).

Fârâbî, sayılan bu özellikler dışında fitrattan kaynaklanan beceriden dolayı müzik kabiliyeti üst düzey olan bazı kimselerin bulunduğunu ve bunların tasavvur güçlerinin tüm sayılanlardan çok daha üst düzeyde olduğunu belirtmiştir (Berkeşli, 1352: 72; akt. Kolukırık, 2014: 45). Farabi'ye göre özel yeteneklere sahip bu kişiler dışarıdan gelen herhangi bir etki kısa bir müzik cümlesi ya da herhangi bir nağme olmadan sadece bir iki notanın desteğiyle zihinlerinde tasavvur ederek beste yapabilirler. Fârâbî, müzik yeteneğine sahip kişilerin yaratıcı tarafından kendilerine bunun bahşedildiğini vurgular. Fârâbî bazı insanların da herhangi bir müzik hisleri olmadığı halde onların da müzik oluşturma becerisi gösterebileceğini vurgulamıştır. Bazıları ise sadece dış dünyadan gelen, onları harekete geçirecek bir sese ihtiyaç duyarlar (Berkeşli, 1352: 72; akt. Kolukırık, 2014: 45).

Farabi, detaylı olarak bahsettiği bu konuların akabinde beste yapmak için önemli bir koşul olan uygun bir ortamdan ve dışarıdan gelen sesin desteğinin ne derece önemli olduğundan bahsetmiştir. Bestenin oluşturulması konusunda Fârâbî, bestenin oluşturulması için her insanda bulunmayan ancak bestenin olgunlaşması için önemli katkısı olan çıkarım konusuna ve anlatım makamına ulaşma kurallarına ayrıca bir yer vermiştir. Bu kuralların amacı; bestecinin farklı form ve makamlarda bestelemiş olduğu eserlerindeki makamın detaylarını hissederek, eserini biraz daha farklılaştırıp, hareketlendirme ve zenginleştirmektir (Hitti, 1980: 420).

Fârâbî için bestenin oluşmasında katkısı olan kuralların asıl amacı, bunu okuyanlar tarafından uygulanabilmesi, icra edilebilmesidir. Bestenin oluşturulması kurallarının bestenin uygulanması yani icra edilmesi kurallarına karşı bir üstünlüğü ya da daha genel bir ifade ile hâkimiyeti bulunmaktadır. Fârâbî bestenin oluşumu ve oluşturulduktan sonra uygulanışı ya da icra edilişi bakımından her ikisinin birbiriyle alakalı olan durumlarından da bahsetmiştir. Fârâbî anlayışında, Pratik Müzik sanatında iki çeşit kuralının birbirlerinden ayrılan bazı farklı özellikleri bulunmaktadır. Bu iki çeşit kuralının konuları açısından da oldukça bariz farkları bulunmaktadır. Farabi'ye göre müzikle uğraşan bir üstat ya bestecilikte uzmandır ya da bunu icra etme konusunda uzmandır. Her iki yeteneğinde bir kişide bulunması nadir görülen bir özelliktir (Berkeşli, 1352: 75; akt. Kolukırık, 2014: 46). Farabi'nin bahsettiği bu durum müzikte genel bir kaidedir.

Bestenin yapılması ve uygulamaya geçirilmesi arasındaki bağlantı bir marangozun kullanmış olduğu aletleri arasındaki bağlantıyı andırır. Marangozu besteyi uygulayan, onu icra eden kişi olarak düşünürsek kullanmış olduğu malzemeleri yani aletleri ise bestesine benzetmek mümkündür. Marangoz ne yaparsa yapsın aletleri olmazsa kendisinin herhangi bir ağırlığı ya da bir hükmü olmayacaktır. Beste oluşturma kuralını bestenin uygulanışının ilk aşaması olarak ele almak mümkündür. Bu durumda bestenin oluşturulması kuralının bestenin uygulanması icra edilmesi kuralından daha üst düzey bir öneme sahip olduğunu söylemek doğru olacaktır. Beste oluşturulduktan sonra bunu icra eden aslında bir anlamda besteyi oluşturanın tasavvur ettiği şeyi canlandırmış olacaktır.

Müzik alanında yapılan yenilemelerle Pratik Müzik, neredeyse eksiksiz bir konuma getirilmiştir. Müzikteki gelişmeyle beraber saz aletleri icat edilmiştir. Farklı

tarzda yeni müzikler oluşturabilmek için çalgı klavyelerindeki notaların olması gereken yer tespit edilip saz perdesi eklenmiştir. Müzik yapmak için izlenecek yol ve müziğin kuralları belirlenmiştir. Müzikte kullanılan nağmelerin uyum ve uyumsuzluk durumları ve bu durumun aralıkları yapılan çalışmalar sonucu ortaya çıkarılmıştır. Nağmelerdeki uyumun bazı seviyeleri de tespit edilmiştir (Kolukırık, 2014:39). Yeni müzik aletleri icat edilince müzikle uğraşan sanatçılar, yeni müzik formlarını oluşturmuşlar ve sözlü yapılan müzik formlarında kulağa daha güzel gelen müzikleri dinleyicileriyle buluşturmışlardır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PLATON VE FARABI'NİN MÜZİK ANLAYIŞLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. Platon ve Farabi'nin Müzik Anlayışlarının Karşılaştırılması

Bu bölümde felsefe tarihinde bir sistem filozofu olan Platon ile müzik nazariyesi ile ilgili Türk müzik tarihinde sistematik bir biçimde kitap yazan ve yine bir sistem filozofu olan ilk müzik bilimcisi Farabi'nin müzik hakkındaki görüşlerini karşılaştıracamız.

Öncelikle Platon'un yaşadığı dönem ve toplumun sosyal yapısını değerlendirdiğimizde Yunan halkının bilgiye ve akabinde bilgi vasıtasıyla ortaya çıkan güce koşulsuz bir inanışla yönelmeleri ve din ile felsefeyi birbirinden ayrı tutmaları önemli bir noktadır. Platon'un yaşadığı toplum olan Antik Yunan'da müzik toplumsal bir etkinlik olarak varlığını sürdürmektedir. Toplumun hemen her kesiminde yapılan kutlamalarda müzik ile şiir yer almış ve insanlar bu kutlamalarda müziğe önemli bir yer vermişlerdir.

Platon; sanatın, edebiyatın ve felsefenin gelişiminin çok iyi olduğu bir dönemde yaşamıştır. Platon, kendisinden sonra yaşayan çok sayıda düşünür için felsefe alanında bir önder kurucu ve yönlendirici bir özelliğe sahiptir. Platon'u bu kadar yücelten ve ön sıraya çeken kişilik özelliklerinin yanı sıra yaşadığı dönem ve yetiştiği çevrenin sosyal yapısıdır. Platon bahsettiğimiz özelliklere sahip bir çevrede yetişip büyümüş ve aynı zamanda Atina'da ağırlığını koruyan sanat ve edebiyatın etkisiyle kaliteli bir eğitim alarak şiir, resim ve müzikle yakından ilgilenmiştir.

Yunan halkı için gündelik yaşamda müzik, ruh ve beden eğitilmesi ve en üst düzeye taşınması anlamı taşımaktadır. Yunan bilimcileri müziğin ahlakla bağlantısı hakkında çeşitli görüşler ileri sürmüş, müziğin ahlak ve ahlaklılık üzerinde nasıl etkisi olduğunu açıklamaya çalışmışlardır. Öyle ki bireyi negatif etkileyen ruh dünyasında çöküntüye sebebiyet veren müzik ile bireyi rahatlatan pozitif etkisi altına alan müzik çeşitlerini birbirinden ayrı tutmuşlardır. Düşünelere göre iyilik ve kötülük gibi ya da düzen ve kargaşa gibi bazı değerler müzikle yakından

bağlantılıdır. Antik Yunan'da, devletin görevleri arasında müziğin nasıl kullanıldığı ve müzikten eğitim anlamında nasıl faydalanılacağı önemli rol oynamaktadır.

Farabi'nin yaşadığı çevre ve toplumun sosyal yapısı Platon'un yaşadığı çevreyle bazı açılardan benzeşmektedir. Birçok toplumda olduğu gibi İslam medeniyetinde de özellikle Abbasiler refah döneminde tıpkı Platon'un yaşadığı toplumda olduğu gibi bilim ve felsefeye değer verip gelişimi için çalışmalar yapmışlardır. İslam felsefesinin gelişmesinin tetikleyicisi olan şey Abbasiler döneminde yapılan bilimsel anlamda büyük önemi olan çeviri çalışmalarıdır.

Farabi çevre konusunda Platon kadar şanslı değildir ve yaşadığı çevre ne yazık ki Platon'un yaşadığı çevre gibi sanatın, edebiyatın ve felsefenin gelişiminin çok da iyi olduğu bir durumda değildir. Farabi mevcut düzeni böyle bir duruma getirmek için oldukça yoğun çabalar harcamıştır. Yaşadığı dönemde ortaya çıkan sorunlara ışık tutmak, yaşadığı toplumu kargaşadan kurtarmak ve çıkış yolları üretmek gibi bir sorumluluk üstlenen Farabi, felsefenin yeniden oluşup gelişmesi konusunda çalışmalarıyla hayati bir öneme sahiptir.

Platon'un felsefi düşüncelerinin kişiliğinin ve kararlarının oluşmasında hocası etkili olmuştur. Platon, Sokrates'in öğrencisidir ve sadece Sokrates'in felsefi düşüncelerinden değil onun kişiliği siyasi yaklaşımı ahlaki bakış açısından etkilenmiş dönemin iyi olmayan ortamının adalet, erdem, bilgi ve doğruluk değerleri vasıtası ile oluşturulacak bir siyasi oluşumun varlığının refah getireceği düşüncesine hâkim olmuştur. Platon özgün bir felsefe üretmiş ve felsefe tarihinde bir öncü olmuş sistemleşmiş felsefenin kurucusu kabul edilmiştir. Felsefenin temeli ile ilgilenmesi ve başarılı bir sistem ortaya koyması nedeniyle Aristoteles başta, Farabi de bunlardan biri olmak üzere çok sayıda düşünürü etkilemiştir. Platon'un felsefesi idealar kuramı üzerine kuruludur ve felsefi açıdan öncelikli amacı insanın mutluluğu olmuş ve mutlu insana ulaşmak için yapılması gerekenleri, bilimsel anlamda bir zemine oturtmuştur.

Farabi'nin Platon gibi onu kararlarında ve kişiliğinde etkileyecek bir hocası olmasa da, Platon ve Aristo'nun düşüncelerini önemsemiş, bir anlamda bu iki filozofun bilimsel çalışmalarından fazlasıyla etkilenmiştir. Farabi kısmen Platon'da olduğu gibi yaşadığı toplumun sorunlarına çözüm yolları aramış ve bu konuda çalışmalar yapmıştır. Toplumun yapısı ve gelişimi ile yakından ilgili olan Farabi'nin

düşünceleri her ne kadar yaşadığı dönemin düşünceleriyle uyuşmuyor gibi gözükse de o her zaman yaşadığı devirle bağlantı içerisinde olmuştur.

Farabi'nin kendi özgün felsefesinin oluşmasında etkili olan unsurlar Platon ile birlikte önceki filozofların bilim, felsefe ve aynı zamanda sanat alanında olmak üzere neredeyse tüm çalışmalarını araştırıp incelemiş olması, kusur ve yanlış olan taraflarını düzeltmesi ve eksiklikleri düzenlemesidir. Farabi'nin Bağdat'ta öğrenim görmesi sebebiyle Aristoteles'in yaptığı çalışmalarını inceleme şansını yakalamasının da ilmine bir artısı olmuştur.

Farabi; Platon ve Aristo'nun yaptığı çalışmalarını şerh ederek hem Platon'un hem de Aristo'nun çalışmalarına ulaşmanın yolunu kolaylaştırmıştır. Farabi'nin yaptığı bu şerhlerin felsefeye büyük katkıları olmuştur. Farabi'nin Aristoteles'ten sonra mantık alanında köklü araştırmalar ve çalışmalar yapması çok büyük öneme sahiptir.

Farabi'nin kaleme aldığı eserleri İslam medeniyetinin gelişmesinde büyük katkısı olmasının yanı sıra felsefe biliminin de bir anlamda dar kalıptan çıkıp çok yönlü oluşumuna imkân sağlamıştır. Farabi Platon'dan farklı olarak müzik alanında oldukça yoğun çalışmalar yapmış ve araştırmaları sonucunda çeşitli eserler kaleme almış müzik ilmini anlamının, tanımının ve gelişiminin önünü açmıştır. Müzik bilimini sistematize ettiği ve müzik sanatı için faydalı olacak birçok konuya değindiği özgün ilk çalışması olan *El-Mûsika' l-Kebir* bu sanatla ilgilenenler için büyük fayda sağlamıştır. Müzik aletlerinden biri olan udu Farabi'nin icat ettiği ve aynı zamanda icat etmesinin yanında çok iyi ud çalar olduğu ulaşılan kaynaklar arasındadır.

Öncelikle Platon'un sanat anlayışına değinecek olursak Platon sanatın daha çok biçimsel yönüne odaklanmış içerik olarak Farabi kadar üzerinde durmamıştır. Onun asıl amacı, idealar aracılığıyla iyi ve mutlu bireye ulaşma olduğu için sanata oldukça önem vermiş ve bu bağlamda sanata önemli görevler yüklemiştir. Mutlu toplumun mutlu bireylerden oluştuğunu savunan Platon sanatı ve aynı zamanda sanatla uğraşan insanları tüm yönleriyle ön plana almıştır. Toplumun mutluluğu konusunda sanatçılara çok iş düştüğüne inanan Platon, sanat felsefesi konusunda farklı bir bakış açısı ortaya koymuş ve toplumun mutluluğunu öncelikli hedef edinmiştir.

Platon'un sanata bakış açısı daha çok taklit olarak olmuş ve sanatın taklit yönüyle ilgili düşüncelerini dile getirmiştir. Sanatın etkileriyle alakalı “Devlet” kitabında insanları grup grup ele almış ve her bir gruba hitap eden konularda görüşlerini bildirmiştir. Çocukların ve gençlerin yetiştirilmesi konusundaki kaygılarını dile getirmiş ve masalların ve şiirlerin bu gruplar üzerinde olumsuz olabileceğini, edebiyat sanatının ise sahip olduğu özelliğinden dolayı bireylerin duygularını kolayca kontrol altına alabileceği endişesini taşımıştır. Platon bu konudaki çalışmaların kontrol altında tutulması görüşüne sahiptir.

Platon'a göre genel olarak sanat gerçeği yansıtmamaktadır ve gerçekte de pek bir bağlantısı yoktur. Çünkü Platon için sanat, adeta bir kopyadır ve kopya olduğundan da aldatmadan öteye gidememektedir. Sanat mükemmel olanı yansıtırsa gerçek manada sanat değeri taşıyacaktır. Platon geçmişte yaşamış toplulukların hayatlarını idame ettirebilmelerinde zorunlu olarak yeme, içme, barınma gibi ihtiyaçlarını karşılamak için birtakım icatlar yaptığını ancak bunun gerçek manada sanat olarak adlandırılmasının doğru olmadığını düşünmüştür. Ona göre sanatın Farabi'nin kıyasa dayalı olarak sınıflandırdığı bilimsel olan insanlara gerçek anlamda mutluluk yaşatan ve erdem olarak değerlendirildiğinde büyük bir değerinin olması gerektiği düşüncesindedir.

Platon bu kadar değer verip önemseydiği sanat için bir o kadar da endişe duymuştur. Çünkü Platon'a göre sanat ruhu etkileyen bir özelliğe sahip olduğu için olumlu yönde etkilemesi için çalışmalar yapılmalı aksi halde kısıtlanması gerektiği düşüncesindedir. Yine ona göre hayalini kurduğu ideal devlette görev alacak sanatçıların toplumda güzel duyguları açığa çıkaracak bireylerden oluşması gerektiğini vurgulamıştır. Platon'un çalışması olarak bilinen “Üçlü Trajedi Oyunu” eseri Platon'un sanata önem verişinin yanı sıra resim, müzik ve şiir alanındaki ilgisinin, yatkınlığının da bir göstergesidir.

Farabi'nin müzik sanatı hakkında ilk yazılı çalışmayı ortaya çıkarması, sanatı teknik boyutlarıyla detaylı olarak ele almış olması ve bu konuda çeşitli araştırma ve çalışmalar yapması sanat konusunu ne derece önemseydiğinin bir işaretidir. Mantık alanında kayda değer araştırma ve çalışması olan Farabi'nin anlayışında bütün teorik sanatların hem mantıksal ilkesi hem de bilimsel ilkesi bulunmaktadır.

Farabi, sanatı erdem olarak ele almış bu erdemleri sınıflandırarak bunların birbirinden ayrı düşünölmeyeceğini ve ayrıldıkları takdirde amacına ulaşamayacağını ve bir eksikliğe sebep olacağını düşünmüştür. Farabi'nin bahsettiği bu erdemler: Nazari, fikri, ahlaki ve ameli erdemlerdir. Farabi, bu erdemlerin herkeste bulunmayacağını ancak üstün yeteneklere sahip insanlarda bulunabileceğinden bahsetmiştir.

Platon'un müzik sanatında çok fazla üzerinde durduğu eğitim konusunu Farabi ahlaki erdemler ile ameli sanatları insanlara kazandırmanın yolunun eğitimden geçtiğini söyleyerek eğitimin önemini vurgulamıştır. Farabi gruplara ayırdığı bu erdemleri bir sanat olarak ele almış ve her birinin önemi üzerinde ayrı ayrı durmuştur. Farabi insanlarda doğuştan birtakım bilgiler olsa da eksikliklerin eğitim yoluyla tamamlanabileceğini ifade etmiştir.

Farabi, bilimleri mantık ilmi açısından kıyasa dayalı ve kıyasa dayalı olmadıklarına göre sınıflandırarak özelliklerini açıklamıştır. Farabi insanların günlük ihtiyaçlarını karşılamak için mecburiyetten keşfettikleri tarım, dokumacılık gibi pratiğe dayanan sanatları kıyasa dayalı olmayan sanatlar olarak sınıflandırmıştır. Beş sanat olarak tarif ettiği felsefe şiir, hitabet, cedel ve safsata sanatlarını ise teorik bilgiye dayanıp bilimsel olduğundan kıyasa dayalı sanat olarak değerlendirmiştir.

Müzik ile yakından ilgili olduğunu düşündüğümüz mutluluk konusunda Platon içerisinde yalnızca zevk ve hazzı barındıran bir hayatın mutluluk vermeyeceğini düşünmüştür. Platon için mutluluk hem ruh hem de bedenden meydana gelmekte insan bedeninin ruh tarafından yönlendirilmesi ve her ikisinin birbiriyle uyum içerisinde bir bütünlük oluşturmasıdır. Platon anlayışında en büyük ya da en yüksek iyiye ulaşmak mutluluk anlamına gelmektedir.

Platon'a göre insanların mutluluğa ulaşması için çeşitli değerlerin olduğunu ve bunlardan en önemlisinin erdemler olduğunu dile getirmiştir. Platon, insanların yaşamlarında acının az hazzın fazla olduğu bir yaşamı tercih edeceklerini ve bunun aksi durumunu kabul etmeyecekleri düşüncesindedir. Platon'a göre iyinin asıl belirleyicisi insanın kendi doğasındadır ve doğasındaki bu iyiliği ortaya çıkarması yani bir anlamda kendini gerçekleştirmesi her insanın temel amacı olmalıdır. Platon'un burada amaçtan kastettiği şey mutluluktur ve kişiyi mutluluğa götürecektir değerler ise en yüksek iyi yani bilgi ve hazzın ölçülü bir şekilde harmanlanmış

halidir. Platon için en yüksek iyi mutluluk demektir ve bütün insanlar mutluluğa ulaşmak için çaba sarf etmektedirler.

Farabi'nin mutluluk anlayışı kısmen de olsa Platon'un mutluluk anlayışı ile örtüşmektedir. Farabi'de tıpkı Platon gibi insanın öncelikli amacı ve varlık nedeninin mutluluğu elde etmek olduğu düşüncesindedir. Farabi de Platon'da olduğu gibi mutluluğun kazanılması için insanların toplumun ve yönetimin üzerine düşen görevlerinden de bahsetmiştir. Ona göre toplumda kazanılması fedakârlık gerektiren bu durumun gerçekleştiği yani birbirleriyle yardımlaşma içerisinde olan insanların oluşturduğu şehir, Farabi'ye göre erdemli ve muhteşem bir şehirdir. Farabi anlayışında mutluluk insanın sahip olduğu ruhun varlık açısından kendi oluşumuna dayanacağı, herhangi bir maddeye ihtiyacının olmayacağını ve dolayısıyla bu durumun gerçekleşmesi neticesinde mükemmellik durumuna ulaşacağıdır.

Farabi'nin sahip olduğu ahlak felsefesinin odağında iyi ve faydalı davranışlar ile eğitim bulunurken ahlak felsefesinin nihai amacı ise mutluluktan oluşmaktadır. Ona göre insan mutluluğu elde etme gayesi ile dünyaya gelmiş ve dolayısıyla kolay ya da zor olsa da bunu gerçekleştirme imkânına sahiptir. Farabi'ye göre hakiki anlamda mutluluğa, peygamberler ve filozofların ulaşabileceğini ancak bunun dışında kalanların ise erdemli davranışlarda buldukları ölçüde gerektiği kadar mutluluğa sahip olacaklarını belirtmiştir.

Farabi; Platon'dan farklı olarak mutluluğun Platon'un tarif ettiği gibi sadece bu dünyada en iyiye ulaşmakla mutluluğa ulaşma dışında konuyu manevi boyutuyla da ele almış, en üstün mutluluğun ancak öteki dünyada elde edilecek mutluluk olduğunu düşünmüştür. Nitekim Farabi'ye göre öteki dünyada ulaşılacak mutlulukta beden bir payının olup olmaması konusundan ziyade bu dünyada yapılan ameller ve aynı zamanda niyetler kazanılacak mutluluğun sebepleri olacaktır.

Farabi en iyi olanın bilgisine ancak felsefi bilgi ile ulaşabileceğini ve bu bilimin de temel amacının mutluluğa ulaştırmak olduğunu söylemiştir. Farabi'nin anlayışına göre insanların bilgiye ulaşmak istemelerinin asıl amacının mutluluk olduğu ve sanatın da ancak iyiyi hedeflediği sürece felsefi ve insani hikmet özelliği kazanacağıdır.

Farabi tıpkı bilgide olduğu gibi ahlak sistemini de mutluluk üzerine kurmuş ve ahlak anlayışı bu doğrultuda şekillenmiştir. Farabi kişilerin mutluluğa

ulaşmasında sorumlu olan kişiler konusunu mutluluğa ulaşmada kimi zaman kişinin tek başına yeterli olamayacağını ve bazı şartların oluşması gerektiğini ayrıntılarıyla ele almıştır. Farabi, mutlu bir toplumun oluşmasında sorumlu olan kişilerden de bahsederken Farabi'ye göre insanları mutlu edecek en önemli değerler erdemli davranışlarla birlikte güzel ahlaktır. İnsanların bu değerlere erişmesi sadece kendi çabalarıyla değil toplumsal çabalarla yani bir bakıma siyasi önderlikle mümkün olacaktır. İnsanlar için sadece bir tane gerçek mutluluk olduğunu ve bunun erdemli önderliğin katkılarıyla gerçekleşeceğini dile getirmiştir. Farabi'ye göre önderlik görevini üstlenen kişiler ise gerçek mutluluğun ne olduğunu bilen ve mutluluğa giden yolda kılavuzluk edebilecek yetenekte olan toplumun yöneticileridir.

Platon'un müzik sanatına verdiği önem günümüz anlayışında verilen önemin çok daha üst düzeyde bir önem ve ayrıcalığa sahiptir. Ona göre müzik, bütün zihinsel eğitimlerin başında gelmektedir. Platon'un hayalini kurduğu bir ideal devlet düşüncesi vardır ve Platon bunun gerçekleşmesi için alınması gereken eğitimlerden bahsetmiş ve müzik eğitiminin de bunların içinde çok önemli bir yer işgal ettiğini belirtmiştir. Platon için müzik aynen Farabi'de olduğu gibi kişideki insani duyguların dışı vurulmasında önemli bir role sahiptir. Dolayısıyla Platon bu noktada insanların kişiliğini bir bakıma geliştirirken ruhsal açıdan zarif ya da heyecanlı bir duruma dönüştürmesi durumunu bir tehlike olarak değerlendirmektedir.

Platon'a göre devlet yönetiminde bulunan ve adeta koruyuculuk görevi üstlenen bu kişilerin müziğin etkisiyle ruhsal açıdan zarif ya da heyecanlı bir durumda olmaları devlet yönetimi için oldukça sıkıntıya sebebiyet verecektir. Platon bahsedilen bu durumun tehlikesini mantıklı bir çerçevede ele alarak açıklamıştır. Antik Yunan'ın mevcut siyasi anlayışı Sparta'dan etkilenmesi nedeniyle oldukça disiplinli katı kuralları bünyesinde barındıran bir anlayışa sahip olduğundan Platon müzik eğitiminin de aynı şekilde devlet kuralları gibi disiplinli bir şekilde bir amaca yönelik verilmesi gerektiği düşüncesindedir.

Platon müziğin bir eğitim aracı olduğunu ve sahip olduğu ritim ve makamın insanoğlunun ruhunda derin etkiler uyandırarak etkisi altına aldığını ve bireye asil davranışlar kazandırmada önemli bir güce sahip olduğunu açık bir şekilde ifade etmiştir. Bu bağlamda, Platon'a göre kişi sağlıklı bir müzik eğitimi almışsa şayet ruhsal açıdan ruhu güzelleşecek ve sonuç elbette beklendiği gibi olumlu olacaktır.

Ancak bunun tam tersi düşünülduğünde yani sağlıklı bir müzik eğitimi alınmadığında ruhtaki o güzelliği görmek mümkün olmayacak bilakis tam tersi tesir cereyan edecektir. Platon'un sözünü ettiği eğitim müziğin öğretilmesi ya da teknik konuların eğitiminden ziyade ruhun eğitilmesi hedefidir ve Platon'un bu düşüncesi müzik eğitiminde dahi etik değere verdiği önemin de bir göstergesidir.

Bu durum Platon için çok önemlidir, çünkü hakkıyla aldığı müzik eğitimi sayesinde kişi her türlü sanat alanında ve aynı zamanda kendi doğasında mevcut olan kusur ve hataları fark edecek ve bunları düzeltme yoluna gitme imkânı olacağı gibi kendi doğasını da tanımış olacaktır. Kişi ayrıca doğru şeyleri takdir edip sevecek ve dolayısıyla ruhunu bu sanat aracılığıyla güzelleştirmiş olacaktır.

Platon için bıraktığı etkiler nedeniyle müziğin rolü bu derece önemlidir. Hatta Platon "Yasalar" adlı eserinde yaptığı birçok diyalogunda fiziki açıdan jimnastiğin ruhsal açıdan da müziğin büyük öneme sahip olduğu üzerinde durmuştur. Bunun yanında Platon için müzik eğitimi çok yönlü olmalı amacı ise doğru ve güzel şeyleri yansıtmak olmalıdır. Platon bunun dışındaki bir eğitimin ideal devlette yasaklanması gerektiği görüşüne sahiptir.

Platon müzik ve geometri konularında öncü olan ve ana odağı uyum ahenk ve harmoni olan Pythagoras felsefesinin etkisinde kalmış ve dolayısıyla uyum ve harmoni Platon'un bütün felsefesine hâkim olmuştur. Platon'un "Devlet" ve "Yasalar" eserinde gerçekleştirmiş olduğu bazı diyaloglar matematiksel rakamlara yüklenmiş müzikal anlamlar çerçevesinde oluşturulmuştur. Müzik ile astronomi arasında kurulan bağın merkezinde olan harmoni fikri ve gezegenler arasında da bulunan bu uyum düşüncesi Platonu ve felsefesini etkilemiştir.

Platon teknik olarak müzikte ses ile birlikte sözün bileşimindeki uyumun oldukça uyumlu olması gerektiği konusunu çok önemsemiştir. Platon teknik anlamda anlamlı ve değerli bir şarkıda bulunması gereken bazı özellikler olduğunu ve bunların şarkının olmazsa olmazları olduğunu "Yasalar" adlı eserinde yaptığı diyaloglarda yer vererek bu özellikler olmadığı takdirde şarkının hiçbir anlam taşımadığını dile getirmiştir. Çünkü kaliteli bir şarkının bileşenleri bilindiği gibi söz, makam ve ritm olduğundan ve bahsedilen bu üç özelliğin bir arada uyumlu olması Platon için güzel bir şarkının da başlıca özelliğidir.

Platon dönemindeki başlıca çalgılar: Lir, Aulos, Arp ve Kitaradır. Platon döneminde müzik aleti olarak kullanılan “Arp” birçok telden oluşan bir çalgı olup Platon bunun ideal devlette çalınmasını gereksiz görmektedir. Yine çift dilli kaval olan “Aulos” için de aynı gereksizliği görmüş ve onun da zararlı olarak nitelendirdiği makam türlerini çalmaya uygun olduğu gerekçesiyle ideal devlete yakışmadığını ve sakıncalı olduğunu belirtmiştir. Ancak Platon gitar aletini andıran Kıtara çalgısı için ideal devlet için uygun olduğu görüşünü dile getirmiştir.

Farabi'nin müzik anlayışı Platon'un müziğe bakış açısından biraz daha farklıdır. Ayrıca Farabi de Platon'da olduğundan çok daha farklı bir özellik vardır ki o da Farabi'nin kuramsal olmanın ötesinde müzik ile bir bağlantısı olduğudur. Pratikte müzisyenliği olduğu gibi kuramsal müzikoloji konusunda da uzman olan Farabi'nin gayet iyi ud çaldığı, ulaştığımız kaynaklar arasındadır. Ancak şu bir gerçektir ki Platon'un düşüncelerinin İslam dünyasına yankısı ve bir o kadar da etkisi daha çok müzikle alakalı eserleri bulunan Farabi ile İbn Sina vasıtasıyla gerçekleşmiştir.

Farabi müziğin meydana gelmesi hususunda müziğin daha çok içgüdüsel ve fitri olarak oluştuğu düşüncesindedir. Farabi'ye göre müziğin yüklendiği amaçlardan biri de insanların içinde bulunduğu olumsuz durumları atlatmalarında yardımcı olduğudur. Farabi müziği genel anlamda ezgiler ve bunun yanında ezgileri daha anlamlı ve daha güzel bir duruma dönüştüren, çeşitli çalışmalarını içinde barındıran bir sanat olarak tanımlamıştır.

Farabi müzik kavramının Yunan dilinden oluşmuş bir kavram olduğunu ve teknik olarak melodiler anlamına geldiğini belirtmiştir. Melodi ise birkaç melodinin bileşimi ile kısıtlı, düzenli ve ritimli bir şekilde bir araya gelmesi ile oluşmaktadır. Farabi hiç kuşkusuz oldukça mantıklı ve akılcı bir düşünürdür ve bunu müzikte de ortaya koymuş müziğin ilmini mantıksal ve aynı zamanda bilimsel bir zemine oturtmaya çalışmıştır.

Platon'dan farklı olarak Farabi müzik üzerine araştırmalar yapmasının yanında müzik sanatı üzerine eserler kaleme almıştır. Pek çok alanda Platon'dan esinlenmiş olan Farabi müzik alanında da Platon'un düşüncelerini önemsemiş ancak müzik alanında Platon'dan farklı olarak başta İslam dünyası olmak üzere gelecek nesillere faydalı olacak eserler üretmiştir.

Farabi, müzik sanatında yer alan nağmenin tanımını detaylarıyla ele almış ve bunu ayrıntılarıyla açıklamıştır. Farabi, cisimlerde var olan ve cisme vurulması sonucu oluşan eşsiz bir zaman ve kendine özgü bir miktarı kendisinde bulunduran sesi nağme olarak tanımlamıştır. Farabi ayrıca müzikteki nağmenin önemine de değinmiş ve müziğin alanına girip de kulağımıza sevimli gelmeyen sesleri de müzik kapsamının da değerlendirmiştir.

Farabi, müzikteki birtakım makamların insanların ruhsal dünyaları üzerinde önemi ve etkisini ortaya çıkarmış ve müziğin fiziksel özellikleri ile çalgılar konusunda yoğunlaşmıştır. Farabi'nin yaptığı çalışmalar, Ortaçağ İslam dünyasının müziğinde Antik Yunan kültüründe yapılan çalışmalara göre çok daha ayrıntılı ve özgün özellikli bir müzik teorisi ileri sürmesi sebebiyle sonradan bu konuda çalışmalar yapan yazarlar arasında takdir görmüştür. Dolayısıyla bahsi geçen yazarlar Farabi'yi udu ve kanunu icat etmiş olması ve bunun yanında ud aletini uygulamada kullanması yaptığı müzik ile birçok insanı etkisi altına almasından dolayı onu çok başarılı bir insan olarak tanımlamışlardır.

Farabi Platon'dan farklı olarak müziği iki bölümde incelemiştir ve bunları "Teorik" ve "Pratik" olarak isimlendirmiştir. Gruplandığı bu müzikleri birtakım benzetmelerle özelliklerini detaylı bir şekilde açıklamıştır. Farabi, Pratik Müzik çeşidini müzik aletlerinin katkısıyla sesin uygulama kısmı yani şarkının seslendirilişi olarak açıklamaktadır. Bunun yanında Teorik Müziği ise şarkının teorik kısmı yani müzikte şarkıların uygulanmadan önceki halinin yanında usul, beste ve bestekârlık gibi sanatın üretiminden ortaya çıkan çeşitli unsurlar olarak tanımlamaktadır. Farabi müziğin kapsamı içerisinde olan ve her ikisinin de birbiriyle bağlantılı olduğu besteleri sözlü ve çalgısal olmak üzere iki bölüme ayırmıştır.

Farabi, Pratik Müzik'in iki farklı unsurun bir araya gelmesiyle oluştuğunu ifade etmiştir. Farabi bestenin çeşitlerinin tanıtılması ve bestenin oluşumu özelliklerini, müziğin teknik boyutu olarak ele almıştır. Bunun yanında, yapılan bestenin hangi amaçla yapıldığı hangi aşamalardan geçtiği ve bestenin daha etkili olması için yapılan çalışmaları da teknik boyutta değerlendirmiştir.

Farabi Antik Yunan düşünürlerinin çalışmalarını dikkate almış onlardan farklı olarak müziğin fizik ve fizyolojik özellikleri üzerinde yoğunlaşarak konuyla ilgili inceleme ve araştırmalarda bulunmuştur. Diğer taraftan Farabi çalgılar hakkında da

geniş ölçüde araştırma ve çalışmalar yaparak Antik Yunan çalışmalarının çok daha ilerisinde bir düzeye erişmiştir.

Farabi Platon'a kıyasla bulunduğu zamanda müzik ile ilgili aletleri ud, Horasan tamburu, rubab, mizmar ve zurna gibi müzik aletlerini anlatmış ve bu aletlerin kullanılışı ve genel özellikleri konusunda açıklayıcı ifadelerde bulunmuştur. Ayrıca müzik aletleri ile ilgili olarak, Farabi döneminde kullanılan müzik aletlerinin içinde sadece "Bağdat Tamburu" adı verilen müzik aleti çok yaygın bir şekilde kullanılmıştır.

Bu karşılaştırma sonucunda; bazı konularda ayrışan fikirleri olduğu gibi farklı zaman ve kültürlerde yaşamalarına rağmen her iki filozofumuzun bazı konularda ortak olan yönlerini görmüş olduk.

SONUÇ

Bu çalışmada müziğin ne olduğu, ortaya çıkışı ve gelişiminin yanı sıra Antik Yunan filozofu Platon ile İslam dünyası filozofu Farabi'nin içinde buldukları toplum içerisinde sanat ve müziğin anlamlarını her iki filozof açısından ayrı ayrı inceledik. Her iki filozofun farklı kültür ve zamanda yaşamış olmalarına rağmen sanat ve musiki konusunda, felsefi yönden benzer ve ortak yönlerini tespit ettik. Araştırmamız neticesinde ulaştığımız sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz:

Platon'un sanat anlayışında en büyük amacı, erdeme ulaşmaktır ve bu amacına ulaşmanın yollarından biri de müziktir. Bundan dolayı Platon insanlardaki birtakım duygu ve düşüncelerin kontrolünün eğitimle sağlanabileceğini düşünmüş ve müzik eğitime çok büyük önem vermiştir. Platon'a göre tasarlamış olduğu ideal devlete ulaşmanın yolu müzik aracılığıyla insanların eğitilmesidir. Eğitilmiş bu insanların yasaları benimsemeleri ve kurallara itaat etmeleri ideal devlet'in kalıcılığının sağlanması için büyük öneme sahiptir. Müziği bir araç olarak gören Platon'a göre müzik eğitimi tüm bu unsurlar için bir yol gösterici özellik taşır.

Platon, devlet yönetiminin her alanında ortak düşünce ve birlikteliği sağlamada büyük rol oynayan müziğin tüm bu unsurlar için bu kadar olumlu sonuçlar doğurmasına rağmen aynı zamanda olumsuzluğa da sebep olabileceği endişesi taşımaktadır. Platon'a göre kullanılacak müzik devlet yöneticilerinin belirlemeleriyle olmalı ve devlet tarafından onaylanmış olan bu seçkin müzik eserleri titizlikle değerlendirilip belirlenmeli bunun dışında farklı herhangi bir müzik eserine müsaade edilmemelidir.

Platon, yaşadığı toplumda var olan sanat ve edebiyatın etkisiyle eğitim olarak şiir, resim ve müzikle yakından ilgilenmiştir. Toplumun mutluluğu konusunda sanatçılara çok iş düştüğüne inanan Platon, sanat felsefesi konusunda farklı bir bakış açısı ortaya koymuş ve toplumun mutluluğunu öncelikli hedef edinmiştir. Platon'un müzik sanatına verdiği büyük önem günümüz anlayışında müzik sanatına gösterilen ilgi ve önemin çok daha ilerisinde bir önem ve ayrıcalığa sahiptir. Platon için müzik eğitimle olmalıdır ve en önemlisi verilen eğitim bütün zihinsel eğitimlerin başında gelmektedir. Platon; müzik eğitiminde öncelikle ruhun eğitilmesi, ancak bu gerçekleşirse ardından kişinin eğitilmesi düşünce ve anlayışına sahiptir.

Platon'un amacı, müzik vasıtasıyla ruhun ve insanın eğitimi ile birlikte uyumlu insanlardan oluşan uyumlu bir toplumu inşa etmektir. Bu yüzden Platon, toplumun en küçük birimi olan öncelikle uyumlu insan akabinde uyumlu toplum düşüncesini uyumlu bir dünya düşüncesiyle birleştirmiştir. Platon hemen her konuyu akli ve bunun yanında insan ruhunu ön plana alıp değerlendirmiştir.

Platon, hayalini kurduğu ideal devletin savunucusu olmuş ve böyle özelliklere sahip devlete sahip olmak için de eğitimde müziği amaç olarak düşünen bir filozof olarak ağırlığını korumuştur. Platon tıpkı matematikte olduğu gibi müzikte de bir sistem olması gerektiğini ve müzikte olması gereken ritim söz ve makamın taşınması gereken uyumun önemine de ayrıca değinmiştir.

Platon, kişiyi ruhsal açıdan etkisi altına alan müziğin insanlar üzerinde olumsuz etkilere sebebiyet vermeyecek şekilde olması ve birtakım kurallar ile kontrol altında tutulması gerektiğini savunmuştur. Müziğe oldukça önemli görevler ve anlam yükleyen Platon'un müzik konusundaki en büyük korkusu müziğin devlet yönetimindeki mevcut otoriteyi zedeleyip olumsuz anlamda yönetimi sarsmasıdır. Yukarıda bahsedilen sakıncalarından dolayı tıpkı farklı sanat alanlarında olduğu gibi müzik alanında da gerekli kontrolün yapılması ve bu durumun teknik anlamda büyük bir özenle sistemleşmesini önermektedir.

Platon, müzik konusunda taşıdığı endişeleri ve müziğin kurallara bağlı olması konusunu "Yasalar" isimli eserinde yaptığı diyalogunda bir benzetmeyle şarkıların bizlerin yasaları olduğunu dile getirmiştir. Platon bahsettiğimiz bu diyalogda ideal devlete ait olan "Yasalar" konusunu işlemiş ve akabinde müzik sanatında da tıpkı devlette konulan kurallar gibi aynı şekilde gerekli kuralların olması gerektiğini ve bunların da devlet görevlileri tarafından oldukça yoğun denetimden geçmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Farabi'ye gelince o, Türk- İslam müzik tarihinde müzik ile alakalı sistemli bir şekilde eserler ortaya çıkaran ve müzik sanatının teorik ilkelerini ayrıntılarıyla ele alan bir müzik bilimcisidir. Farabi'nin müzikle ilgilenmesi bu sanatla ilgili yoğun araştırma ve çalışmalar yapması ve eserler kaleme almasının ötesinde onun müzik ile ayrıca bir bağlantısı vardır. Pratikte müzisyenliği olan Farabi'nin Pratik Müzik konusunda da uzman olduğu ve gayet iyi ud çaldığı, tespit edilen kaynaklar arasındadır.

Farabi, sadece felsefe, mantık, ahlak, siyaset değil, müzik alanında da araştırma ve çalışmalar yapmış çok yönlü bir düşünürdür. Farabi müzik alanında da Antik Yunan düşünürlerinin fikirlerini kendi özgün bakışıyla sistemleştirmiş ve bu yaptığı bu çalışmalar sözde kalmamış titizlikle eserlerinde yer almasını sağlamıştır. Müzik ilmini evrensel kanunlar çerçevesi içerisinde işleyen Farabi müziği bilimsel ve felsefi bir temele oturtmuş ve oluşturduğu bu yapıyı kaleme dökerek ilk Türk müzik bilimcisi olarak müzik sanatına büyük katkılar sağlamıştır.

Farabi kendisinden önce yaşamış bazı düşünürlerin müzik alanında yaptıkları çalışmaları yetersiz bulmuş ve akabinde müzik sanatı ile ilgili çalışmalarını kaleme almıştır. Farabi müziğin daha iyi anlaşılması ve olması gereken en iyi düzeye getirmek amacıyla kapsamlı çalışmalarda bulunmuştur.

Farabi kaleme aldığı eseri olan *El-Mûsîka' l-Kebir* kitabında müzik kavramına daha çok kuramsal açıdan bakmış ve dönemin çeşitli müzik aletleri ile ilgili konularda ayrıntılı bilgiler vermiştir. Antik Yunan Kültüründe ortaya çıkan birtakım çalışmaların beraberinde Platon'un sahip olduğu felsefe anlayışının ve müzik sanatı ile ilgili düşüncelerinin de İslam dünyasında Farabi sayesinde takibi mümkün olmuştur.

Müzik sanatının sahip olduğu bir takım kanun ve kurallar Farabi'nin yaşadığı dönem öncesinde temel bir kalıpta yer almamış sistemleşmemiştir. Farabi'nin yazdığı kitaplarda müzik sanatının teknik konularıyla ilgili paylaştığı bilgiler İslam coğrafyasında müzik ile ilgili çalışmalar yapan çok kişiye katkı sağlayıp aynı zamanda bir referans olmuştur. Müzik dünyasında çok önemli bir yer bulan Farabi'nin çalışmaları sonucu ortaya çıkan eserleri müzik ile yakından ilgilenenler için büyük öneme sahiptir.

Sanatı bir erdem olarak ele alan Farabi, kişilerin ve toplumların hem bu dünyada hem de öteki âlemde en yüksek mutluluğa ulaşmasını sağlayan erdemler konusunda ayrıntılı açıklamalarda bulunmuştur. Nazari, düşünme, ahlaki ve işlek (ameli) sanatlar olarak sınıflandırdığı bu erdemlerin birbirlerinden ayrılmaması gerektiğini ve ayrılmaları halinde amacına ulaşamayacağını dile getirmiştir.

Farabi, kıyasa dayalı olup olmadıklarına göre mantık ilmini sınıflandırmış ve zorunluluktan ortaya çıkan yeme, içme, barınma gibi ihtiyaçların karşılanması için ortaya çıkan sanatları kıyasa dayalı olmayan sanatlar içerisine almıştır. Beş sanat

olarak ele aldığı hitabet, şiir, safsata, cedel ve felsefe sanatlarını da kıyasa dayalı sanatlar grubunda ele almıştır. Farabi beş sanat olarak gruplandığı bu değerleri bir sanat olarak değerlendirmiştir. Bu sanatların ayrı ayrı üzerinde durmuş ve her birinin öneminin anlaşılıp hayatımızda yer alması için zorunlu olarak bilgiye ve onun yanında eğitime ihtiyacımız olduğunu ifade etmiştir.

Müzik sanatına büyük önem veren Farabi “İlimler Sayımı” adlı eserinde başlıklar halinde sıraladığı ilimlerden matematik ilimlerin beşinci sırasına müziği yerleştirmiştir. Farabi, Türk müzik tarihinde müziğin nazari ilkelerini ele alan ilk müzik bilgini olmuştur. Müzik anlayışı olarak Farabi’nin Antik Yunan müzik bilimcilerinden faydalandığı ve müzik sanatına ayrı bir anlam kattığı konusunda müzik araştırmacılarınca yaygın bir düşünce mevcuttur. Farabi’nin eserlerini İslam medeniyetinin gelişmesi sürecinde hem felsefi ilimde hem de sanat alanında etkisi büyüktür. Farabi’nin müzik hakkında sonraki dönemlere ışık tutan ve referans olan müzik düşüncesi önemini yitirmemiş olup günümüzde de büyük ölçüde etkisini sürdürmektedir.

Bu çalışmadan sonra sanat ve müzik, eğitim felsefesi açısından değerlendirilerek ayrı bir araştırma konusu yapılabilir. Bunun yanında Farabi’nin müzik anlayışının İslam felsefesi açısından sonraki filozoflar üzerine bıraktığı etkiler, ayrı bir araştırma konusu olabilir.

KAYNAKÇA

- Ak, Şahin. (1997). *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi, Tarihi Gelişim ve Uygulamaları*, Konya: Öz Eğitim Yayınevi.
- Akan, Nesrin. (2015). “VIII-XIII. Yüzyıllar Arası İslam Felsefesi’nde Müziğe Genel Bakış: El-Kindi, Farabi, İbni Sina”, *Kalemîşi Dergisi*, 3(6),s.91-101.
- Amoozegar, F. (2010). “The Poetics Of Persian Music”: *The İntimate Correlation Between Prosody and Persian Classical Music* (Doctoral Dissertation, University Of British Columbia).
- Arel, Hüseyin Sadettin. (1969). *Türk Musikisi Kimindir*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Aristoteles. (1996). *Metafizik*, çev. Ahmet Arslan, İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Arslan, Ahmet. (2006). *İlk Çağ Felsefe Tarihi 1*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, Ahmet. (2011). “Farabi”, *İlimlerin Sayımı*, “ihsa’ul Ulum” Ankara: Divan Kitap.
- Arslan, Ahmet. (2006). *İlk Çağ Felsefe Tarihi 2*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Attali, Jacques. (2005). *Gürültüden Müziğe, Müziğin Ekonomi Politikası Üzerine*, Çev: Gülüş Gülcügil Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Aydınlı, Yaşar. (2014). *Farabi’de Tanrı İnsan İlişkisi*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Aydın, Mehmet. (1976). *Farabi'nin Siyasi Düşüncesinde Sa'adet Kavramı*, Ankara: Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi.
- Baltzel, Winton James. (1905). *A Complete History Of Music For Schools, Clubs and Private Reading*, Toronto, Theodore Presser Co.
- Bayraklı, Bayraktar. (1983). *Farabi’de Devlet Felsefesi*, İstanbul: Doğu Yayıncılık.
- Bircan, Hasan Hüseyin.(2001). *İslam Felsefesinde Mutluluk*, İstanbul: İz Yayınları.
- Bircan, Hasan Hüseyin. (2010). *İslam Felsefesine Giriş*, İkinci baskı, İstanbul: Ensar Yayınları.
- Can, M. C. (2001). *XV. Yüzyıl Türk Musikisi Nazariyatı (Ses sistemi)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Cevizci, Ahmet. (1998). *İlk Çağ Felsefe Tarihi*, Birinci baskı, Bursa: Asa Kitabevi.

- Cevizci, Ahmet.(2009). *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, Ahmet. (1999). *Orta Çağ Felsefesi Tarihi*, Birinci baskı, Bursa: Asa Kitabevi.
- Cook, Nicholas. (1999). *Müziğin ABC'si*, Çev: Doğan, T.1999, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Copleston, Frederic. (1998). *Felsefe Tarihi*, Platon, Dördüncü baskı, Çev: Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınları.
- Champigneulle, Bernard. (1975). *Müzik Tarihi*, Çev: Tanju Gökçöl, İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Çelgin, Güler. (1990). *Eski Yunan Edebiyatı*, Ankara: Remzi Kitabevi.
- Davidson, Thomas. (2008). *Greklere Eğitim Düşüncesi*, Çev. Ahmet Aydoğan, İstanbul: Say Yayınları.
- Doğan, Banu. (2006). *Avrupa'da Müzik ile Terapi*, İstanbul: Genç Mephisto Yayınları.
- Durant Will ve Arial. (1398). *Tarih-i Temeddün*, Çev: Ebu Talib Sarihi ve diğerleri, Tahran: Sazman-ı Amuşeş-i İslami.
- Erhat, Azra. (1972). *Mitoloji Sözlüğü*, Birinci basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erol, Ayhan. (2009). "Popüler Müziği Anlamak": *Kültürel Kimlik Bağlamında Popüler Müzikte Anlam*, Üçüncü basım, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Erol, Lütfü. (2007). *History Of Music*, Metu Ders Notları, Ankara.
- Finkelstein, Sidney. (1996). *Müzik Neyi Anlatır*, Çev: Halim Spatar, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Farabi. (2004). *El Medinet'ül-Fazıla*, İkinci baskı, Çev: Ahmet Arslan, Ankara: Vadi Yayınları.
- Farabi. (1980). *Es-Siyaset'ül-Medeniye*, Birinci baskı, Çev: Mehmet Aydın, Abdülkadir Şener, Rami Ayaşlı, İstanbul: Kültür bakanlığı Yayınları.
- Farabi. (1987). *Fusul'ül Medeni*, Birinci baskı, Çev: Hanifi Özcan, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları,
- Farabi. (1940). *Kitab'üt-Tenbih*, Çev. Hilmi Ziya Ülken, Kıvamettin Burslan. Birinci baskı, İstanbul: Kanat Kitabevi.
- Farabi. (1990). *Kitabu'l-Huruf*, Tahkik. Muhsin Mehdi, Beyrut: Daru'l-Maşrik.

- Farabi. (1987). *Kitabu'l-Burhan*, Tahkik: Macit Fahri, el-Mantık'inde'l-Farabi, Beyrut: Daru'l-Maşrık.
- Farabi. (1999). Mutluluğun Kazanılması, çev. Ahmet Arslan, Ankara: Vadi Yayınları
- Farabi.(2008).*Tahsilü's Saade*, Farabi'nin Üç Eseri, Çeviren Hüseyin Atay, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Farabi. (1993). *Tenbih Ala Sebili's Saade* (Mutluluk yoluna yönelme), Çev. Hanifi Özcan, İzmir: Anadolu Yayınları.
- Farmer, H.G.Neubauer, E. (1986). "Studies in Oriental Music": *Nachdruck Von Schriften Erschienen in Den Jahren 1925-1966*. Institut für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften an der Johann WolfgangGoethe-Universität.
- Gazali. (2001). *Felsefenin Temel İlkeleri* (Makasid el Felsife), çev. Cemaleddin Erdemci, Akara: Vadi Yayınları.
- Gray, Anne. (1993). *The Popular Guide to Cassical Music*, A Birch Lane Press, California.
- Gençel, Özge. (2006). *Müzikle Tedavi*, Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt:14, No:2.
- Gökberk, Macit. (2000). *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Grebene, Bekir. (1978). *Müzikle Tedavi*. Ankara: Sanem Matbaa.
- Hitti, Philip Khuri. (1980). *Siyasi ve kültürel İslam Tarihi*, Çev. Salih Tuğ, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- İçli, Selahattin. (1988). "İnsanın Vasıf Dokusunun Geliştirilmesinde Müziğin İşlevi", *Birinci Müzik Kongresi Bildirisi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü.
- Jebrini, Alâeddin. (1995). "Farabi", *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*, c.XII.
- Kaemmer, John E. (1993). *Music in Human Life, Anthropological Perspectives on Music*, Austin: University of Texas Press.
- Kaplan, Ayten. (2008). *Kültürel Müzikoloji*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Kaya, Mahmut. (2005). *İslam Filozoflarından Felsefe Metinleri*, İstanbul: Bil Yayınları.
- Kranz, Walther. (1994). *Antik Felsefe*, Çev: Suad Y. Baydur, İstanbul: Sosyal Yayınları.

- Kaygısız, Mehmet. (1999). *Müzik Tarihi-Başlangıçtan Günümüze Müziğin Evrimi*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Kolukırık, Kubilay. (2012). *Abdülkadir Meraği ve Şerhu'l Edvar'ı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Kolukırık, Kubilay. (2009). "İbni Sina'nın Musikinin Temel Konularına Yaklaşımı ve Onun Musiki Anlayışında Farabi'nin Etkisi", *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIII/2
- Kolukırık, Kubilay. (2014). "Bir İslam Filozofu Olan Farabi'nin Müzik Yönü" *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, Sayı:19, Sayfa 29-53.
- Kopecka, Pavlina. (2015). *The Perfect City By Al-Farabi and Ibn Bajja*, Paideia Philosophical e-Journal Of Charles University.
- Kuşoğlu, Oğuzhan. (2007). *Rafiq Hüseyin Oğlu İmrani'nin Yayımladığı Azerbaycan Mugam Janrının Yaranması ve İnkişaf Tarihi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Madian, Azza Abd al-Hamid, (1992). *Language-Music relationships in al-Farabi's "Grand Book Of Music"* Ph. D. Cornell University.
- Mcclain, Ernest G. (1978). *The Myth of Invariance- The Origin of the Gods, Mathematics and Music from the Rg Veda to Plato*, Shambhala, London.
- Mücahid, Huriye Tevfik. (2005). *Farabi'den Abduh'a Siyasi Düşünce*, ikinci baskı. Çev: Vecdi Akyüz, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Netton, Ian Richard. (2005). *Farabi ve Okulu*, Çev. Mehmet Vural, Ankara: Elis Yayınları.
- Olguner, Fahrettin. (1999). *Farabi*, 3. Baskı, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Olguner, Fahrettin. (1993). *Farabi*, İzmir: Akademi Kitapevi,
- Orhansay, Gültekin. (1976). *Musiki Tarihi*, Ankara: Yaykur Yayınları.
- Özgen, Mehmet Kasım. (1997). *Farabi'de Mutluluk ve Ahlak İlişkisi*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Platon. (2005). *Devlet*, Çev: C.Saraçoğlu-V.Atayman, İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınlar,
- Platon. (2001). *Epinomis*, Çev. Adnan Cemgil, İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Platon. (1997). *VII. Mektup*, 325e,326a, Çev: Aziz Yardımlı, Deniz Canefe, İstanbul: İdea Yayınevi.

- Platon. (2007). *Yasalar*, Çev: Candan Şentuna-Saffet Babür, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Platon. (2001). *Phadion*, Birinci baskı, Çev. Hamdi Ragıp Atademir, Kemal Yetkin, İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Platon. (2002). *Devlet*, Çev: Hüseyin Demirhan, İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Platon. (1998). *Philebos*, Çev: Sabahattin Eyüboğlu, İstanbul: Cumhuriyet Dünya Klasikleri Dizisi; 9.
- Pratt, Waldo Selden. (1908). *History of Music: A Handbook and Guide For Students*, G. Schirmer, New York.
- Rızvanoğlu, M. İsmail. (2007). "Farabi'de İka Teorisi", Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı, İstanbul, Doktora Tezi.
- Sachs, Curt. (1965). *Kısa Dünya Müzik Tarihi*, Çev: İlhan Usmanbaş, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- Say, Ahmet. (1997). *Müzik Tarihi*, Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Say, Ahmet. (2002). *Müzik Sözlüğü*, Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Saygun, Ahmet Adnan. (1991). "Türk Musikisi Hakkında Rapor", A. Ahmet Saygun ve Geçmişten Geleceğe Türk Musikisi, Ed. Gülper Refiğ, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Shahsavari Mahmood. (2012). *Al-Farabi Educational Ideas About The Foundations Of Education (Objectives, Programs, Methods, Teacher and Student)*, *Journal Of Basic and Applied Scientific Research*, 2(9) p.9569-9572.
- Selanik, Cavidan. (1996). *Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni*, Ankara: Doruk Yayınları.
- Şerif, M.M. (1991). *İslam Düşüncesi Tarihi 3*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Şehsuvaroğlu, Bedi Nuri. (1950). *Farabi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, İsmail Akgün Matbaası.
- Tarman, Süleyman. (2006). *Müzik Eğitiminin Temelleri*, Ankara: Müzik Eğitimi Yayınları.
- Terzioğlu, Arslan. (1972). *Türk-İslam Psikiyatrisinin ve Hastanelerinin Avrupa'ya Tesirleri*, İstanbul: Bifaskop Yayınevi.

- Tipper, Henry. (1898). *The Growth and Influence Of Music In Relation To Civilization*, London: E. Stock
- Thomson, George. (1990). *Aiskhylos ve Atina*, Çev: Mehmet H. Doğan, İstanbul: Payel Yayınları.
- Tunçer, Berna. (2005). *Eskiçağ Kilikia Çalgıları*, Birinci baskı, İstanbul: Pan Yayınları.
- Turgut, İhsan. (1993). *Sanat Felsefesi*, İzmir: Üniversite Kitabevi Yayınları.
- Uçan, Ali. (2000). *Türk Müzik Kültürü*, Birinci baskı, Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Uçan, Ali. (1994). *Müzik Eğitimi Temel Kavramlar-İlkeler-Yaklaşımlar*, Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Uçan, Ali. (1997). *Müzik Eğitimi*, İkinci baskı, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.
- Uygun, Nuri. (1999). *Safiyüddin Abdülmümin Urmevi ve Kitabü'l-Edvar'ı*, İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Ülken, Hilmi Ziya. (1995). *İslam Düşüncesi*, İstanbul: Ülken Yayınları.
- Ülken, Hilmi Ziya. (2004). *Eski Yunan'dan Çağdaş Düşünceye Doğru İslam Felsefesi Kaynakları ve Etkileri*, İstanbul: Ülken Yayınları.
- Üngör, Ethem Ruhi. (1995). "Farabi'nin Müzik Yönü", *Uluslararası İbn Türk, Harezmi, Farabi, Beyruni ve İbn Sina Sempozyumu Bildirileri*, Ankara.
- Wallaschek Richard. (1893). "Primitive Music": *An Inquiry Into the Origin and Development Of Music, Songs, Instruments, Dances and Pantomimes Of Savage Races*, London: Newyork, Green and Co.
- West, Martin Litchfield. (1992). *Ancient Greek Music*, Oxford University Press, New York.
- Yiğitbaş, Sadık. (1972). *Musiki ile Tedavi*, İstanbul: Yelken Matbaa.

ÖZGEÇMİŞ

1973 yılında Diyarbakır’da doğdu. Aslen Malatyalıdır. Malatya Kız Meslek Lisesinden 1990 yılında mezun oldu. Uzun yıllar başörtü yasağı nedeniyle üniversite öğrenimine ara vermek zorunda kalıp, bu yıllarda özel sektörde eğitim alanında idarecilik yaptı. 2007 yılında başladığı Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Ana Bilim Dalından, 2011 yılında mezun oldu. Ayrıca 2012 yılında Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Sosyoloji Bölümüne başlayıp 2016 yılında bu alandan da mezun oldu. 2011-2013 yılları arasında Halk Eğitim Merkezi ve özel okullarda alanında üç yıl kadar öğretmenlik yaptı. 2014 yılı Mart ayında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı öğretim kurumuna öğretmen olarak atandı. Hala bu göreve devam etmekte olup evli ve iki çocuk annesidir.